

JELLENKOR

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

EPERJESI ÁGNES és VÁRNAGY TIBOR fényképei: üljük körül az
asztalt, terítés 961

FRANÇOISE GONZALEZ-ROUSSEAU: A szó ura 967

MÁRTON LÁSZLÓ: Vendégségek együttállása 969

BALASSA PÉTER: Az asztal is készen (*A napló halálából*) 971

BALLA ZSÓFIA versciklusa 975

RICHARD SWARTZ: Ahol Európa kezdődik, avagy véget ér 979

MARKÓ BÉLA: Egy méhészlő levele (*Vendégpróza*) 984

SZÓCS ISTVÁN: A vendég és látása 989

JAKABFFY TAMÁS: A gazdag asszony színe látása 995

KISGYÖRGY RÉKA: Égi vendégség 997

SZIJJ FERENC verse 1001

GERGELY TAMÁS: Toma G. 1004

KÁNTOR LAJOS: Bukarest, 2613 (-873) perc 1009

LÁZÁRY RENÉ SÁNDOR öt ismeretlen verse 1014

KANETTI NORBERT: 1971. december 26.: esetem

a hetvenkettedik mágnessel (*emlékmás*) 1018

TANDORI DEZSŐ: Angol galopp-pályák mint I-KING

éremdobások 1024

BOGDÁN LÁSZLÓ: Utolsó vendégünk a madárijesztő, avagy

kelet-európai patthelyzetek 1026

GARACZI LÁSZLÓ verse 1033

SZABÓ GYULA: Tátónak van csillaga 1034

SZILÁGYI ISTVÁN: „Dokumentum”-dráma 1041

VIDA GÁBOR: (a nagyapámnak volt egy lova) 1046

JÁNK KÁROLY verse 1050

VISKY ANDRÁS: paraFARM (*libretto*) 1051

LÁNG ZSOLT: A szerkesztésről 1056

1992

DECEMBER

*A Jelenkor az újságospavilonokon kívül
a következő boltokban és elárusítóhelyeken kapható*

Pécssett

Széchenyi István Jogi és Közgazdasági Könyvesbolt, Rókus u. 5/a.
Szöveg BT. boltja, Ifjúság útja 6.
Művészetek Háza, Széchenyi tér 7-8.
Írók Könyvesboltja, Kossuth Lajos u. 21.
Széchenyi téri könyvespavilon

Vidéken

Móra Ferenc Könyvesbolt, Szeged, Kárász u. 5.
Püski Könyvesbolt, Székesfehérvár, Kossuth u. 15.
SZIGET Egyetemi könyvesbolt, Debrecen,
Kossuth Lajos Tudományegyetem
Fodor könyvkereskedés, Esztergom, Kossuth L. u. 5.

Budapesten

Litea Könyvesbolt, I., Hess András tér 4.
Püski Könyvesbolt, I., Krisztina krt. 26.
Pont Könyvesbolt, V., Mérleg u. 6.
Stúdium Könyvesbolt, V., Váci u. 22.
Vörösmarty téri Könyvesbolt, V., Vörösmarty tér 4.
Írók Boltja, VI., Andrássy út 45.
Katalizátor Iroda, VIII., Mikszáth Kálmán tér 2.
Wirth és Tsa, IX., Ráday u. 33/b.
Bartók Béla Könyvesbolt, XI., Bartók Béla u. 25.

JELENKOR

XXXV. ÉVFOLYAM

12. SZÁM

Főszerkesztő
CSUHAI ISTVÁN

Szerkesztők
ÁGOSTON ZOLTÁN, GÁLLOS ORSOLYA, MEDVE A. ZOLTÁN

E számunk vendégszerkesztője LÁNG ZSOLT

*

A szerkesztőség munkatársai

CSORBA GYŐZŐ
főmunkatárs

BALASSA PÉTER, BALLA ZSÓFIA, BERTÓK LÁSZLÓ,
CSORDÁS GÁBOR, PARTI NAGY LAJOS,
PÁKOLITZ ISTVÁN, TOLNAI OTTÓ

*

Baranya Megye Önkormányzatának lapja.
Szerkesztőség: 7621 Pécs, Széchenyi tér 17. Telefon: 72/10-673

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Kiadja a Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadó
(Pécs, Széchenyi tér 17. Telefon: 72/36-803),
a Művelődési és Köznevelési Minisztérium,
valamint a József Attila Alapítvány támogatásával.

Felelős kiadó: Csordás Gábor.

Terjeszti a Magyar Posta és a Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadó.
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben
és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) – 1900 Budapest,
Lehel u. 10/A – közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással
a Postabank Rt. 219-98636, 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámra,
illetve közvetlenül vagy postautalványon a Kiadónál.

Előfizetési díj egy évre belföldre: 440,- Ft, külföldre: 1200,- Ft.

Megjelenik havonként.

A szedés a Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadóban készült.
Nyomtatta Molnár Csaba nyomdája, Pécsen.

Index: 25-906, ISSN 0447-6425

KRÓNIKA

A NAPPALI HÁZ decemberben megjelenő 1992/4. számának tartalmából: *Jacques Derida* tanulmányai a dekonstrukcióról és Heideggerről; *Jorgos Alevras*, *Babics Imre*, *Eörsi István*, *Géczi János*, *Kemény István*, *Poós Zoltán* és *Simon Balázs* versei; *Garaczi László*, *Pacskovszki Zsolt*, *Salamon János*, *Schmidég Ádám* és *Tandori Dezső* novellái; *Stanislaw Ignacy Witkiewicz* regényrészlete, elméleti írásai és fotói. A folyóirat a könyvesboltokban, a budapesti galériákban és a vidéki újságosstandoknál kapható.

*
SOPIANAE SZÍNPADAIN címmel, a Pannónia Könyvek gondozásában jelent meg *P. Müller Péter* pécsi színházi előadásokról szóló kritikáit tartalmazó kötete. A könyv megjelenése alkalmából október 15-én, a Művészetek Házában kerekasztal-beszélgetést rendeztek, melyen a szerzőn kívül *Bagossy László*, *Fekete Valéria*, *Nánay István* és *Vincze János* vett részt.

*
A PÉCSI KISSZÍNHÁZ Örkény István *Vérrokonok* című művét mutatta be november 26-án az Anna utcában. A darabot vendégként rendező *Mark Christian Heppinstall* az Egyesült Államokból érkezett. – A társulat másik novemberi bemutatóján *Matišić Karácsonyi meséjét* adták elő horvát nyelven, *Filákovity István* rendezésében.

*
MÁRTON LÁSZLÓ volt a vendége a Pécsi Kisszínház Törzsasztal című beszélgetéssorozatának november 10-én. Az est házigazdájával, a JPTE Bölcsészkarán tanító *Somlyó Bálinttal* folytatott dialógust, főképp az idén a Jelenkor Kiadónál megjelent *Átkelés az üvegen* című kötetről. A Törzsasztal következő vendége decemberben *Karátson Gábor* lesz.

*
A PÉCSI NEMZETI SZÍNHÁZ kolozsvári vendégszereplésre utazik december 12-én. A magyar színjátszás 200. évfordulójára rendezett fesztiválon *Az ember tragédiáját* adják elő, *Lengyel György* rendezésében.

*
KIÁLLÍTÁSOK. *Lantos Ferenc Hangzások és kontrasztok* című kiállítását november 6-án nyitotta meg a Kisgalériában *Földes Imre*, a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti

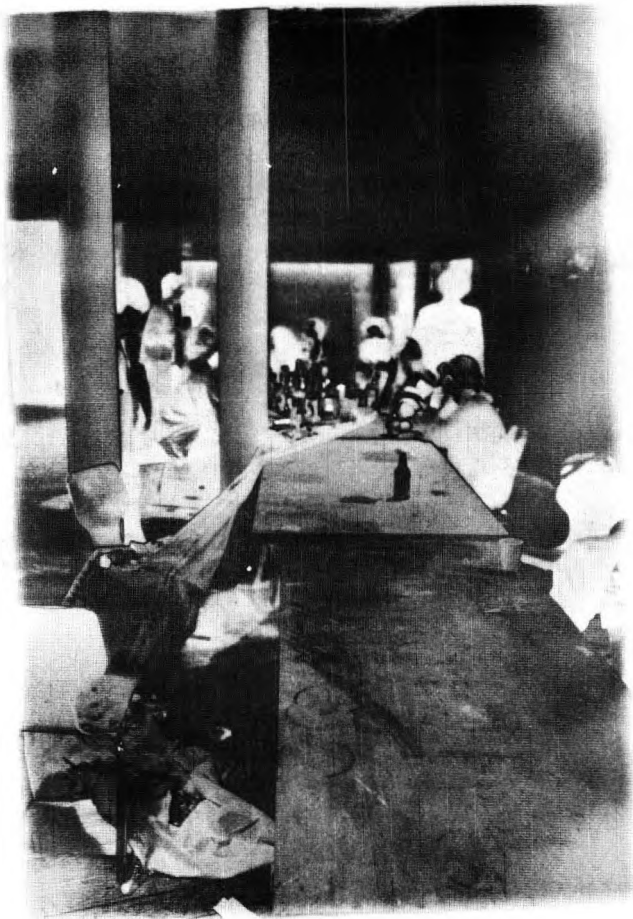
ti Főiskola tanára. A kiállítás december 6-ig tekinthető meg. – A Mecseki Fotóklub alkotóinak képeit november 13-a és december 6-a közt láthatták az érdeklődők a Pécsi Galériában. A kiállítást *Tüskés Tibor* író nyitotta meg. – *Körtvélyessy László* fotókiállítása a Pécsi Kisgalériában december 11-től január 9-ig látogatható. – *Soltra Elemér* festőművész állítja ki képeit a Pécsi Galériában december 22-től január 31-ig. – A Művészetek Háza játéktermében *Mátis Rita* képei tekinthetők meg november 17-től december 3-ig. – November 18-án *Konkoly Gyula* volt a Művészetek Háza vendége. A festőművésszel *Antal István* filmrendező beszélgetett.

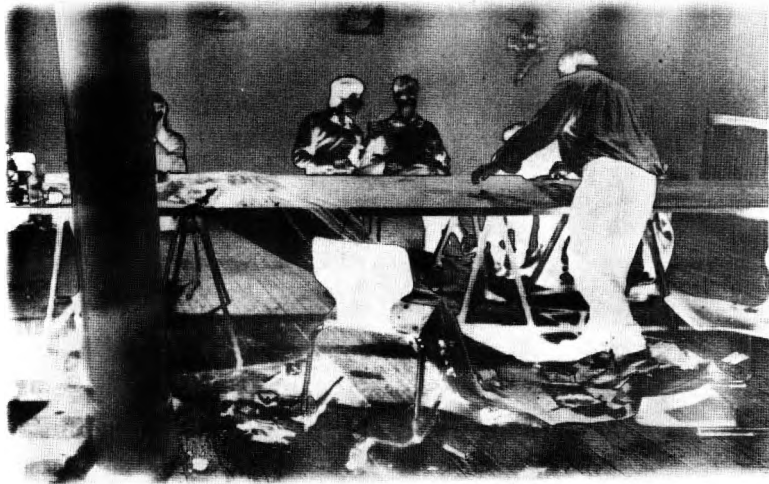
*
SZÁZADUNK NAGY MAGYAR ÍRÓI, GONDOLKODÓI címmel előadás-sorozat indult a JPTE Szántó Kovács János utcai kollégiumának könyvtárában. *Thomka Beáta* Hamvas Béla esszéírásáról beszélt november 3-án, *Kálmán C. György* Mándy Iván írói világáról november 12-én. *Kisbali László* „Lukács György és akiknek nem kell” című előadása november 16-án, *Odorics Ferencé* Ottlik és Esterházy műveinek párhuzamai-ról november 24-én hangzott el.

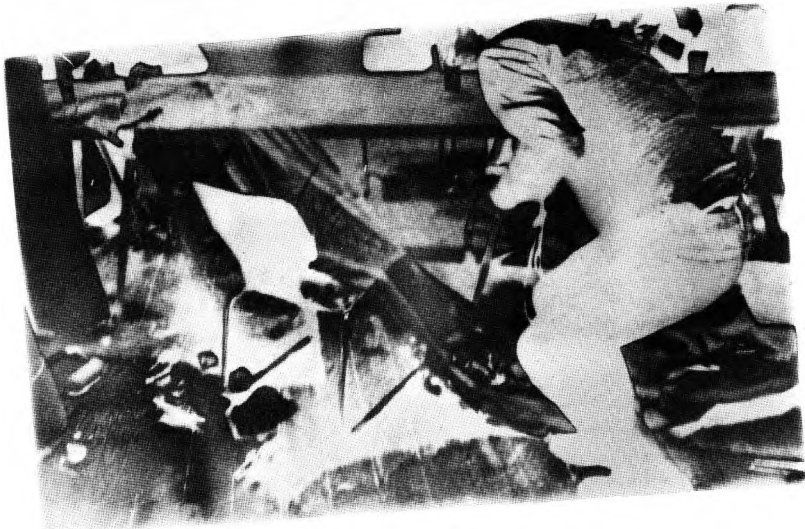
*
DEBRECENI IRODALMI NAPOK. *Napló redivivus* (Egy műfaj meghatározása az ezredvégen) címmel irodalmi tanácskozást rendeztek Debrecenben november 19-20-án. A vitaindító előadásokat *Németh G. Béla* és *Poszler György* tartották.

*
KOVÁCS ISTVÁN *Robogás a nyárba* című, lengyel filmekről írott könyve bemutatójának adott otthont a Perem Galéria november 3-án. A szerzővel *Csordás Gábor*, a kötetet megjelentető Jelenkor Kiadó igazgatója beszélgetett.

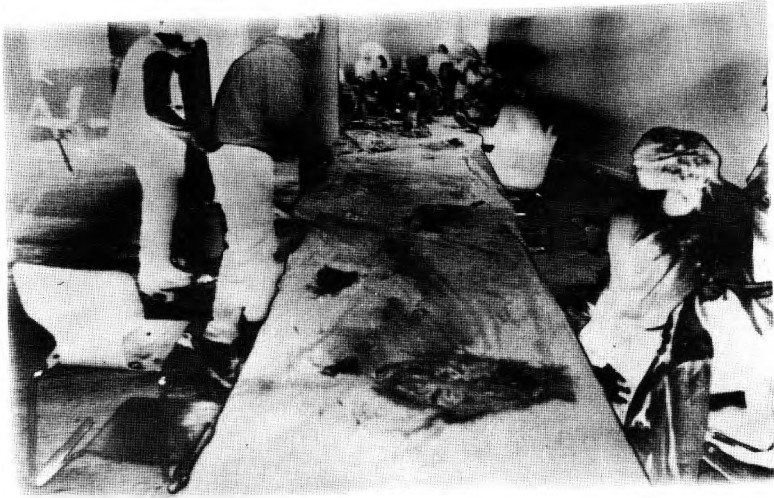
*
JELENKOR-EST DEBRECENBEN. November 6-án, a debreceni Csokonai Színház és az *Alföld* szerkesztőségének közös szervezésében jelentkező Dialógus-estek vendége volt a Jelenkor. Szerkesztőségünket *Bertók László* és *Csuhai István* képviselte, az est házigazdái *Keresztury Tibor* és *Mészáros Sándor* voltak, közreműködtek a Csokonai Színház művészei, *Balogh Zsuzsa*, *Bertók Lajos* és *Tóth Zoltán*.

A szó ura

Egy nap a japán császár elhatározta, hogy országa nagyobb dicsőségére a nemzeti irodalom megteremtője lesz. Felhívást intézett mindazokhoz, akik ecsettel és tussal óhajtanák kifejezni magukat. És mivel fontosnak tartotta, hogy a kifejezés tömör és érzékletes legyen, a felhívás, amelyet a felkelő nap országának valamennyi városában kifüggesztetett, a következő két intelemmel kezdődött:

„Mielőtt írni kezdesz, gondolj a hófehér papír szépségére.”

„A tus szintiszta arany.”

Hamarosan jött az első próbálkozó. Foglalkozására nézve írnok volt, kicsi irodájában gubbasztott egész nap, várva klienseit, akiknek leveleket írt vagy olvasott föl. Bevezették a palotába, megnyitották előtte a zengő érckapukat. Földre vetette magát, majd kigöngyölve papirusztekercsét, fölmutatta a gondos ecsetvonásokkal írt verset:

*„Három szem rizs, két
kolibritojás: holdfény
csillan ágy selymén,
hol együtt ízlelgetjük
majd szerelem szakéját.”*

Várt. A császár magába mélyedve töprengett három órán keresztül, akkor fölnyitotta szemét, és ezeket mondta:

– Mit akartál mondani?

– A szerelem varázsáról bátorkodtam szólni.

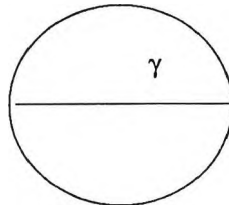
– Fecsegő vagy! – mordult rá a császár –, és ostoba. A szerelem csalás. Távozz!

Itt helyénvaló megemlíteni, hogy a császár Ófenségének öreg, rozoga aszszony volt a felesége, és ágyasait is csak azért engedte olykor magához, hogy utódokról gondoskodják. Az írnok kihátrált, és a két ajtónálló samuráj szemvillanás alatt átdöfte testét.

Egy év elmúltával újabb próbatevő merészkedett a császár színe elé. Megnyikordultak az áttetsző nefritkőkapuk, és a rémült halandó félelemmel és alázattal omolt az Isteni Fenség lábaihoz.

– Mutasd, mit írtál! – parancsolta a császár.

A férfi kibontotta papiruszát, amelyre a következő ábrát rajzolta:

Az uralkodó újfent meditációba merült, amely ezúttal két órát tartott, majd azt kérdezte a művésztől:

- Mit akartál mondani?
- Fenség, a természet szépségéről bátorkodtam szólni. A vízszintes vonal jelenti a végtelen látóhatárt, fölötte pedig egy rózsaszín flamingó száll.
- Nem rossz – mondta a császár –, de hiányos. Nem látom a Fudzsjamát, noha egész Japánt az ő függőlegese uralja.
- Nem merem megrajzolni a Szent Vulkánt, Fenséged magasztos szimbólumát. Sem Őt, sem Fenségedet sohasem merném pillantásommal illetni.
- Rendben van – nyugtázta a császár –, kishitű vagy. Mehetsz.

A művész távozott, a két szamuráj nesztelenül szegődött nyomába. Alig hallható szisszenés, és feje egyetlen kardcsapástól a földre hullott, mert a császári kegy nem akarta, hogy szenvedjen.

Eltelt három év, és nem akadt bátor vállalkozó, egészen addig, míg egy Muraszaki nevű ifjú, akit Költőnek szólítottak, próbatételre jelentkezett a palota-őröknél. Kinyitották a díszes porfírkapukat, és bevezették őt a Trónterembe, a császár aznapi rezidenciájába.

A Költő két tenyere között színültig telt alabástromserleget tartott. Talpait a márványpádimentumon csúsztatva, lassan, óvatosan közeledett, le sem véve szemét rejtélyes tartalmú serlegéről. Elérkezett a trónus legalsó lépcsőfokához, letérdelt, belemártotta ecsetjét a serleg tartalmába, és hagyta, hogy két csepp hulljon a kisimított papírlapra.

Az uralkodó kíváncsian figyelte őt, keveset tűnődött, majd így szólt:

- Értem, amit mondani akarsz, de azért magyarázd meg.
- Fenség, a serleg könnyel teli. Az öröm és a fájdalom könnyeivel.
- Tökéletes – mondta a császár –, műved hibátlan, a szerelem, a szenvedés, a természet, az eső, a tenger, a sírás, a nevetés mind benne van. Ennél kifejezőbb és tömörebb már nem lehetett volna. Kinevezlek Udvari Költőnek, évi ötven-ezer jen lesz a fizetésed életed végéig.

Muraszaki százegy évesen halt meg mint a tokiói Irodalmi és Szépművészeti Akadémia elnöke. Atyja volt a japán irodalomnak, amelyről tudjuk, hogy Bashótól Kawabatáig és Zeamitól Mishimáig mindenkit magában foglal. Ami pedig a császárt illeti, harakirivel oltotta ki életét, mert egyszer, egy császári vizit idején, Okaidó kormányzó felesége nem engedte maga elé az agátokkal kirakott kapunál, arra gondolván, hogy a császár mégiscsak férfi, aki majd gálánsan előre-engedi őt. A császár viszont úgy gondolta, oda lett a becsülete.

Harmincöt éves volt!

Mindazonáltal csöppet sem nevezhető ostobának. Csak halála után vált világossá, hogy egész életében mást sem keresett, mint a legteljesebb Hangot, a nem hervadó Rózsát, a legtöményebb Fényt és mindennekfelett a Szót, amely mindent ki-mond. A bölcsesség útján Pao-pu Ce, a kínai Ko Hung nyomdokain haladva végül megtalálta a keresett szót, és úgy nevezte: Ige. Kétségkívül ismerte mindazt, amiről a Szó beszél, mégis hallgatott. Úgy vélte, a beszéd a költők feladata.

Halála után méltán tárultak előtte szélesre a legendák aranykapui.

SZABOLCSI BORBÁLA fordítása

Vendégségek együttállása

Azon az éjszakán sokféle vendégségre került sor. Járt egy vendég a T. családnál; az asszonynak (elkoptatott nézés, kontyba csavart őszes haj, lazán illeszkedő szavak bőbeszéde) virágot hozott, amelyet akár a kapu mögötti gruppokból is téphetett volna; a gyerekeknek hozott egy szem diót és a dióban (saját bevalása szerint) egy titkot, vagyis a dióval együtt azt a kijelentést nyújtotta át, hogy a dióban „egy titok lappang”. T. György, a családfő, aki még a tél végén elköltözik más épületek árnyékába, más női test karnyújtásnyi közelségébe, s akinek materialista világnézetét a politikai és kulturális fejlemények is csak megtépezni tudták, ez a magabiztos ember nem tűrte a titkokat, lappangó titokról pedig még csak hallani sem szeretett volna: ráparancsolt a gyerekekre (akik állítólag órá hasonlítottak), hogy azonnal törjék föl a diót. Parancsát bátorításnak szánta, ám az erélyes hanghullámok csak elgyávulást és meghunyászkodást hömpölygettek a nemrégiben festett falak között. A vendég a T. család házában lappangott, a titok pedig (ugyancsak mint vendég) a dióban lappangott; most azonban, a gyermeki szófogadással egybekötött atyai leleplezés után kiderült, hogy a dióhéj darabkái pillanatragasztóval voltak megtévesztően összeforrasztva, és hogy mindez csupán kisöppörnivaló szemét. És hogy a kavics, amely mindeddig a dióhéjban lappangott, semmiben sem különbözik az udvaron heverő többi kavicsból, tehát nem érdemli meg, hogy vendég legyen.

Közben világítottak a villanylámpák. Nem hunyorogtak, mint az állócsillagok, de nem is fénylettek oly egyenletesen, mint a Hold vagy a Naprendszer szabad szemmel is észlelhető bolygói; az irányát rövid, szabályos időközökben változtató elektromosság dolgozott bennük, s kényszerítette őket arra, hogy a sötétség árnyalatai közé fröcsköljék a végtelen finomsággal eloszló, észlelhetetlen hullámokban tóduló fénymorzsalék miriádokat, amelyek jóformán teljesen telipettyeggették a földgolyó Naptól elfordult féloldalát, és mint újdonsült hódítók (már gyökeret vert, ám kissé még bizonytalan telepeseek), egyelőre megtűrték az őshonos árnyakat, ám érintkezni nem voltak hajlandók velük.

Ugyanezen az éjszakán özv. P.-né az önkormányzat által számára bérbe adott helyiség falai között tartózkodott (mint önmaga vendége), amely falakról hímezések és horgolások minden tavasszal megújuló sokasága csüngött; ugyanis a falakon februárban felkúszó nedvesség és a benne feloldott, virágzani vágyó salétrom vissza-visszatérő elszántsággal roncsolta szét a hímezéseket és a horgolásokat. A most következő február után (amikor a titkokat hessegető családfő ott fogja hagyni felesége szűk pupilláját és minduntalan emelkedő hanglejtését) a hímezések és a horgolások már nem fognak megújításra szorulni; mert ezen az éjszakán özv. P.-né ágyban dohányzik, és tüdejének tartós (bár nem egészen hívatlan) vendége lesz a füst, életének pedig ezen az éjszakán vendége lesz a ful-

ladás. Azokban a pillanatokban, amikor özv. P.-né befejezi életműködéseit, a szomszédban közvélemény-kutatás folyik; és az egyenletesen, áttetsző-tisztán, sűrűn csorduló kérdések édességének vendége lesz a keserűen átszivárgó füst (a füstből mindaz, ami nem a halni készülő tüdők meghívását látta jónak elfogadni). A vendégfüsttel kapcsolatban a közvélemény-kutatás tárgyai, akik alanyoknak vélik magukat, azt gondolják, hogy az öregasszony fázós természetű, és, lám csak, már ebben az aránylag enyhe időben fűteni kezd; mivel azonban fukar, és mivel fukarsága csupán a szűkölködés mellett rendezkedett be hosszabb vendégeskedésre, nyilván afféle nedves gizgazzal fűt. És valóban: özv. P.-né fázós természetű volt, és a vékony papírba csavart, nikotintartalmú szecska izzása fűtésnek is tekinthető. A közvélemény-kutatás tárgyainak igaza volt; ezen az éjszakán az igazság a rovatokban sorakozó közvélemény vendége volt.

Ezen az éjszakán Jancsi magáévá tette Juliskát. Egy hímvesző a sok közül vendége lett egy hüvelynek a sok közül; ez a vendégeskedés néhány percig tartónak ígérkezik. Egy szüzesség elvesztése a sok közül vendége lett egy munkanélküli segély felfüggesztésének a sok közül; ennek a vendégeskedésnek belátható időn belül nem fog vége szakadni. Ugyanekkor néhány fiatalember belépett a sötétséggel egybeolvadó, de kulcsra nem zárt kétszárnyú vaskapun a fiatal doktornő kertjébe (akinek állandó kinevezése, költői szépséggel szólva, „so-káig egyetlen hajszálon múlt”), és felfeszítvén az ott álló, jó állapotban levő Trabantot, magukhoz vettek egy zsebrádiót és lefűrészelték a gépjármű kipufogócsövét; majd rövid, mégis mindenki által pontosan kivehető szóváltás után távoztak (egyikükben ott vendégeskedik már az a betegség, amely hajnaltájban a fiatal doktornő után kiált majd); más fiatalemberek a közeli komokbányába vezetnek pórázon egy kutyát, akit először a homokbánya függélyes falának üregeiből kirángatott fiatal sarlósfecskék széttépésére kényszerítenek, majd a használaton kívül helyezett homokbánya egyik sarkában álló nyárfának a terhet alig megbíró sudarára (az említett póráz közvetítésével) felakasztanak; a lehajló fáska vendége lett a póráz, a póráz vendége lett a dög nyaka, a nyak vendége lett az elszorított életpára. A tettesek vendégei voltak az éjszakának, az éjszaka vendége volt a teremtetten világnak.

Történt ekkor, s nem a teremtetten világban, hanem a szavakban történt (miért ne essék szó egyszer arról is, ami a szavakban történik?!), hogy az események nemcsak tartalmazták, de meg is testesítették a vendégséget, és mindannyian egymás vendégei lettek. Az Állatkínzás bekopogtatott a Magánlaksértéshez, otthagytá névjegyét, és kalapot emelve távozott. A Defloráció leült a Közvéleménykutatás asztalához, töltött neki egy nagy pohár egerszóláti olaszrizlinget, s felolvasott egy szívmelegítő, emlékeztető szemelvényt Tóth Tihamér atya főművéből, *A tiszta férfiúságból*. A Közvilágítás édes teasüteményt nyújtogatott a Lakástűz felé, aki viszont kiderítette, hogy ők ketten anyai részről másodunokatestvérek. A Titok felállt egy otffejejtett benzineskannára, és bűgőan sejtelmes, de a szokásosnál valamivel erősebb hangon azt ajánlotta, hogy fogják meg egymás kezét. Az Események megszívlelték a javaslatot, az Események összekapcsolódtak, az Események pillanatnyi összekapcsolódásának vendége lett a rövid Események végtelen és örökkévaló Körjátéka.

Ám erről azon az éjszakán senki fia, teremtetten lélek nem tudott.

Az asztal is készen

(A napló halálából)

Aznap december huszonkilencedike van, hétfő. Meleg légáramlatokkal érkezik az eső és az enyhe, mégis idegen szél. Az a bizonyos melegfront vonul el a város fölött, ami a tél közepét évek óta természetellenesen kellemessé és rondává teszi. Tizenkét éve azt mondom ilyenkor: február negyedike van. Alaktalan pocsoltyákat kerülgetünk az utcákon, a felhők idegesítően rózsaszínűek. Majd csak tíz nap múlva hull le akkora hótömeg, hogy egy hétig megbénul a közlekedés, az áruellátás és helyenként a közszolgáltatás is. Szép, ünnepélyes csend lesz akkor pár napig a városban, mindenki figyel, egymást nézi, különös, lágy mimika telepszik a kemény, árnyékos arcokra. Megszeppenünk, s még el is mosolyodunk. Hát elkezdődött: meg kell lennie, vége van, még ha igen soká tart is. Nem irodalom ez, hanem idő, mely a hírekkel ellentétben nem ábrázolható. Most azonban, aznap, még téli száraz korom mindenütt, hisztérikus tavaszi-nyári színek és a szokásos ideges, városi tömeg. A sár is az a sár, nem mondom tovább. Hiszen ha vélelmezem, hogy ilyen vagy olyan, tudhatóvá remélek valamit, legalább egy hasonlíthatatlan állagot, márpedig a kelet-európai sár, a *Sztalker* besarazott útjai, ösvényei a nem tudható, csak látható dolgok körébe tartoznak. Másnap, amelyik aznapra következik, hirtelen felszárad a szüntelen szélben az autópálya, melyen, szembe a tájnak, valami téli pihenőre indulok. Az autó, melyet nem én vezetek, mintha süllyedő bárka volna, mint méla tót a tutajon üldögélek benne és fecsegek. Nincs miről beszélni. Csendben, tompán belegázolunk a tájba, kopár kis fák között, ennek az olyan kedves, kicsi, felbomlott (nem mondom tovább) országnak a mélyére. Minden szótlánul világos: aznap, tehát előző este bementék, hogy aznap hajnalban Párizsban *hát mégis*, az angyalok asztala készen. Meghalt Andrej Tarkovszkij.

Hogy meghívás várja-e ott, nem tudhatom és azt sem, ha ő nincs, mi nem vagyunk, vannak-e akkor angyalok? Vélelmezni legfőljebb azt lehet, hogy *a meghívás fennáll*, de azt semmiképpen *nem szabad*, hogy ez vendégség is lenne egyúttal. Mértékkel fizetünk szabadságunkért – a halál kicsapongásaival, mértéktelenségével és fekete bizonyossággal szemközt.

Aznap elutazás előtt még rengeteg fölösleges *dolgot* kell intézni. A rohanás, loholás a legrosszabb ebben a kitakart, kigombolódott téli izzadásban. Összefutok Szilágyi Ákossal az utcán, ácsorgunk egy darabig, ő szorosan követi a párizsi fejleményeket és fantasztikus hangsúllyal mondja: *csoda történt*, Tarkovszkij hetek óta tünetmentes, „a vendégséget elhalasztották”, jók a leletei, *az orvosok nem értik* valójában a tényeket, a beteg pedig bizakodik és új szerződések után *vadászik*; persze mindenhol hívogatják egész nap. Előző éjjel és aznap is,

mint utóbb kiderül, a senki földjének idején, nehezen alszom el és mind a kétszer hirtelen hajnali ébredés csap le rám, csillapíthatatlan éhségérzettel kísérve. Azonnal enni kell valamit – talán édeset? –, különben mintha éhenhálnál. Nem más ez, mint kifürkészhetetlenül éles szégyenérzettel kevert fáradtság. Mindent egyszerre gondol ilyenkor az ember, mindent egyszerre felejt. Fönt, a fejünkben, minden lehető, sejthető és valószínűtlen rossz sutyorog, mormog, lent pedig a pár percig tartó, megalázó éhség. Minden eszünkbe jut, ami lesújtóan jóvátehetetlen és értelmetlen, mégis valóságosabb bárminél. Tarkovszkij ebben az órában hal meg állítólag. Nem áll módomban ellenőrizni. Különben is az órányi időeltolódás helyrehozhatatlan, ez nem a *Kunst der Fuge* félálombeli, halálos apai pontossága, mint tizenkét évvel előbb, február negyedikén; *az és mégsem az*. A mindent nyitottan hagyó, lassan úszó ideggyengeségre legjobb (?) a pálinka, így gondolok még aznap hajnalban a következő estére, amikor inni fogok, ami majd megerősít, összeránt: eltompít.

Ez az aznap az, ami nem múlik. Mint ahogy az a sejtés sem, amit nemcsak magamon érzékelek, hogy elkezdődött hát, változik, vége van, még ha soká tart is. Valami terítve készen áll és odavonz. De hogy mit is jelent s jelenthet majd ez a körvonalaiban felismerhetetlen asztal, még csak a sejtelem körébe sem tartozik. Minden aznap lesz és marad, azóta másnap van, melynek azótái között élünk tovább, amióta azóták lettünk egymás szemében.

Az aznap töri meg a folyamatosságot, mint egykor a Most, amióta készséggel elindultunk lemondani az ábrázolásról, sőt a történet forró, kicsi bensejéről.

Két év múlva, amikor újra írom, amit aznap írtam, arra gondolok majd ismét, hogy ennek a naplónak itt már régen semmi értelme sincsen, aznap a rohanásban elfelejtettem a legfontosabbat: befejezni. Pedig így ígértem. Kinek? Elkanyarodtam, hűtlen lettem, késtem, múltam megtagadtam, *elengedtem*, állhatatlanságom – a kőről elkeresztelt név – fölébe kerekedett a napló életének, melyet mély és elviselhetetlen, de még eleven árkok tagolhattak volna. Gyáva. Hűtlen kavics. Széteső folytatással, a szövegahalál tehetetlen ápolgatásával, a vendégség elmulasztásával lakolok.

„1977. június 23. Tallin: Egyre növekvő bizonyossággal ismerem föl annak szükségességét, hogy életemet megváltoztatnom és valamilyen módon revideálnom kell. Előlről kezdeni? Mit lehet ennek érdekében tenni? Mindenekelőtt... a nyomorúságos világtól és valami más...”

Csapda a csapdában, az asztal közepén.

Készen és észrevétlenül, mint egy apró ezüst szalvétagyűrű.

...olyan igazság, amely túl van külső és belső, lent és fent, egy és sok ellentétén, mégsem a tagoltság, hanem csak az ellene-mondás elvetése, átváltozás, átmenet, az út görbéje, híradás arról, ami nincs... és nyíltan törekszik a maga sajátos *ökológiai* zugában arra, hogy...

A legvégén *mégis* iszonyú fájdalmak támadtak. „1986. december 15. hétfő, Párizs: Hamlet... Egész nap ágyban feküdtem, anélkül, hogy felültem volna. Altesti fájdalmaim vannak, és a hátam fáj. Az idegeim is. Lábamokat nem tudom megmozdítani. Schwarzenberg nem érti, mi okozza a fájdalmakat... Valamilyen csomók. Nagyon gyenge vagyok. Meg fogok halni? Hamlet? De most már végképp nincs erőm semmihez – és ez a nagy baj.”

...itt hagyja a Zónán kívüli élet-halált, a rendőri zaklatást, a kitelepítést, a névcserét, a kilakoltatást, minden száműzetést, felejtést, késedelmet, minden múlt és szétment aznapunkat, a szélsebes, mégis eltűnőben lévő azótákat, az el-
lentmondás gúnyos örökkévalóságát, mint egy rosszul terített asztalt. Hamlet – egy néma a többi között?

Emigrációra kényszeríteni valakit, ez ugyanaz a gaztett, mint amit a természet ellen elkövetünk. Apám szökésálmai, örökös menekülésálmai térnek vissza aznap, most, azóta: lekési az éppen induló vonatot, elveszti túl könnyű bőröndjét, benne egyetlen, különös, életmentőnek vélt papírlappal.

Annak a naplónak, mely ilyen és ilyen volna, mely ez meg ez, semmi értelme, nem létezik. Ezek itt nem kijelentések, nem állítások, és nem is történik semmi. Nem lehet befejezni aznap és azóta, miközben jócskán elfordul tőle a Föld, a vége a folytatás, ez az elnyújtott szét, egy meghalni képtelen, szökött és leépülő öregember éhes képzelgéseiben, aki nehézkesen, idétlenül lohol, aki egy örökkévalóságig lóhalálában élt, pontosan több tízezer napot. 86. márciusa és decembere között, most, aznap viszont kilenc hónap telik el, halálnaplopással.

Képtelen hírek, álhírek és mendemondák veszik körül Tarkovszkijt 1986-ban és még egy kicsit utána is, mintha bolygók együttállása történne – hogy pár évvel korábban ugyanígy halt meg legjobb színészbarátja, Anatolij Szolonyicin, aki pedig a végén tünetmentes volt, csak a legvégén tért vissza élesen, kínnal a fájdalom, hogy vele egyidőben haldoklik ugyanebben a betegségben operátó-
re, Juszov, egy kelet-berlini szovjet katonai kórházban (??), mintha valami nem bírna véget érni, az egész stáb eltávozik? mintha valami csak a folytatásában szakadna meg végleg, az időben, a napló kínos kimúlásában, a Föld háttal forduló korában, mindabban, ami 86., aznap, most, egyszerre. Változások nincsenek, érzékelem majd fokozódó közönnyel (múlással). Tűnékeny kitörések vannak, a folyamatosság pusztulásának romjaival, egy roskadozó asztalon. Se választék, se fogások, se étrend többé, mi a csoda? A kis zabálás káosza? Az elteltek éhezése, fokozás, oldódás, feszültség és effélék nélkül?

„1973. Moszkva: ... csak arra vagyok képes, hogy saját holttestemet szemléljem...” A napló egyetlen értelme gyors felemésztése, megszűnése, elhullása. És nincs válasz, mert a probléma nem mondható többé. Ezért hát – nincs? Nem volna így igaz ez? És ezt eleve tudni lehetett? Csalás esett? Csakis aznap marad mindig, hiába mozdul el minden, szó szerint, poharak koccannak csöndesen, az asztal széle felé araszolva. Mintha a mindenség, mely nincs és nem minden, azóta forgószelebe keveredne. A napló, halála árán, visszahozná Tarkovszkijt egy reménytelen Földre? El kéne felejtetni az emlékezést. Minha éppen az ő halála által mozdulna, tűnne el tőle az idő, melynek szélsebes gyorsulása – kések, villák, kanalak emelkednek fel az abroszról kalimpálva – semmi több, mint egyetlen, érthetetlen tagadás. Most, hogy írom még a napló halálát, látom, semmi sincs benne, ami megmutatná – itt és ott – az időt. De melyiket. A *Halálnapló*: utalás egy naplóra, ami nincs, amit szétvitt állhatatlan időm, mielőtt összeállt volna. Csakugyan személytelen válasz lenne ebben a szabadulás félreértett, félrehal-

lott kísérletére, a napról napra követés halott ígéretére, ami nem más, mint a hűség másolása, az ismétlés, *Bouvard és Pécuchet*, az idővel együtt haladás fantazmagóriájának önkéntelen eltörlése, még idejében? Akkor ez most a folytathatóság vége vagy a vég folytatása, kérdezem, miközben rángatni kezdik az asztal ismeretlen sarkából az abroszt.

Nem az-e a halál, hogy mindaz szóbajön, ami már nem érvényes, amit minden elhagyott, a minden megnevezhetőségén túl, ami kihűlt, nem igaz, elvégeztetett stb. ? Nem tudom, mi történt valójában aznap, december huszonkilencedikén, június tizenhatodikán, december huszonkettedikén és végül szeptember ötödikén, nem, nem. Nem így és nem úgy történt, mindez azóta nem mozdul vagy talán még egyszer el kellene gondolni ezt a vakító közérthetetlenséget, mely lehet, hogy tényleg az, mélyen benne a napló halálában, másban sem. Örökké eltérve magunktól magunkról beszélünk, és hazudozunk. A szöveghalálban, a napló kimért összeomlásában is, melynek létezése soha nem volt magától értetődő, mely hiábavaló erre meg arra szorult, mely csodálkozik, hogy eltűnőben megvan még. – Az elmondás maga a dolog, de hogy mi lenne az, amiről mindez nyilvánvalóan, beszédesen hallgat *à la longue*, az az egész hiányában meg nem kérdezhető, meg nem szólítható, s ami nyersen, megtévesztően és kezdetlegesen mégis, az nem az. – Ha tudnám, mekkorára is zsugorodott az aznap azóta, hogy minden mondat és bekezdés tucatnyi cédulát vitt magával, hogy sok száz efféle semmisült meg higgadt, módszeres tempóban, mintha valaki legszívesebben mindent kihúzna, cáfolna és törölné, nem tudok semmit. „Valamit tenni, de semmit sem csinálok... (mintha csak így érteném: valami változik, semmit sem csinálni!) fáradt vagyok, kimerült; nincs lakásunk. Valamiyen döntésre jutni, dolgozni, dolgozni. Várok valamire, de hogy mire, magam sem tudom... A kudarckok története akár újat is hozhatna...” Eközben a mindentől, mindenestől beteg, láthatatlanul halálra fertőzött, járni képtelen lány, aki az üres, már régen üres asztalnál ül, abbahagyja az olvasást, tétován becsukja a könyvet, mint aki a bevezetést nem kívánja folytatni, csöndesen elhárítva a történetet, kinéz az ablakon, majd nyugodtan figyelni kezdi az üres asztalon álldogáló karcsú üvegeket és poharakat, hogy azok lassan, meg nem mérhető idő múlva elmozduljanak, és útnak induljanak az asztal lapján a szélek felé. A látvány, mely tudást nem szolgál többé aznap, megnyitja a folytatólagos véget, ezt a mégiscsak elnyújtott, hosszadalmas, monoton ismétlést. Az örökmásolatot. Az üveghegyeken is túl, mindig készen.

Vörös csík, vékony vérfonál

Az út idáig

*Ezek az erdők, ezek a hajlatok,
a domboké, a régi házaké,
ezek a sáros utak, melyeken
döcögve végighajtottok.*

*Ezek a megdőlt temetők, s egy-egy
kopár keresztfa, szalagdíszben.
A felhők is így, amint
pántlikásan lebegnek a megfeszített
Lengyelország szemén és vállain.*

Vörös csík, vékony vérfonál

*Én csak a sötétet tudom:
Százados vér-zíva tar.
A piros felhők Wigryben
a tóra rászakadtak.*

*Rá-rázendítek, szent leszek:
Hol könny hull, hol a vérem.
Ígérem, hogy csodát teszek.
Ha a hajnalt megérem.*

Kolostor, kamalduliak

*Itt néma vagyok lengyelül.
A látványt, körtő, felélem.
Egy nyírfa és egy vadkacsa
helyettem is beszélget.*

*Bogáncs-zene szól, áll a tánc
s a báthorvarak. Romban.
Elvész belőlem egy darab.
Bent vagyok néma, csonka.*

Sejny. Régi barátok

*Sok kis hazácska összeér.
Több nyelven fűjjük kincseinket,
óvjuk a fúvó nyelvtől is.
Táncolni egymástól tanul
kéz-láb: kezet, fogózót keres.*

*A Bjelaja Synagógában
kis halom kő az egykori
gyülekezet, tíz férfi, minjen
helyett. Mi állunk ott. Milyen
jó, hogy gyülekezet vagyunk,
a tudónk istenes, nem üres.*

*A rövid nyárból télbe tér meg
s hol rövid hazáskára lelt:
megült a városban egy csapat
vadlúd, mielőtt szárnyra kelt.*

Epequés

*Én verset írok.
Te meg hiányzol.
Ennél többet írni: sok. Lehet, ez is agresszió.
Akkor: nem írtam semmit.
Verset!*

Nemzeti eledel

Pecsénnyom Lengyelország, combomon oltás,
kör-kép. Épületes panoráma. Krakkó
tornyából az élő trombitás kihajol.
Búcsúba' fabáb hegedül, klezmer-zenekar.
Csupa sírkő, egy kicsi Város, valahol.
Családunk földből bújt elő.

Nem a szívem, na nem.
Elvérzik Lengyelhon belőlem.
Családi méh és máglya volt.
Nyomot hagyok, hajszáilverest.
Barst vagyok, Istenem,
céklaleves.

Félek, ez az

Fehérbársony denevérek
leterítik a hernyótalpast
Lengyelország csörgedez bennem
Częstochowa és Oswiecim,
porhanyós a másvilág, – hiszed?
csonttollat növeszt a vállad
ölembe tér a denevér
irtózom vaksi bársonyától
a karmok járkálnak bennem
szállok húsz ország légtérében
forró havat fröcskölök szét

Beszélnél, torkodra ostya tapad

Léten innen voltam még, benned, Anyám.
Mikor a szappant temettétek. Kis kör
a barakk mögött. Mind búzösek voltak.
Iszonybűdös. Az emberszappan, a szent,

*kimosta a Föld hasát,
sok temetetlen holtat.
Kioldotta a füveket, térdeket.
Kioltotta a pitypang lázvirágját.
A szürke mosószappan.
Elsirattad, zokogva érintetted
Őket.*

Szép, szomorú ország

*Mint egy bárány, izamos.
Vérzek lengyelül, zsidóul,
e folyóval úsztatok.
Kereszten gyilkosság nyoma.
Botrány földeken, kapukban,
táborsövényen, figyelek.
Kémény vagyok és füst vagyok,
a vetett földön utazom.
Reneszánsz, barokk. Angyalom.*

*El nem fogyóval.
Aki el.*

Ahol Európa kezdődik avagy véget ér

Két okból vagyok Przemyszlben: egyrészt a pápalátogatás miatt, másrészt egy régi képeslap okán. A képeslap az első világháború első évéből való, a város erődítményét ábrázolja. Kézzel festették, s az erődítmény szürkéje kifutott a város fölötti világoskék égre.

„Przemyslt továbbra is tartjuk” – áll a lap legalján.

Évek óta szeretném megnézni az erődítményt és azt a várost, mely földrajzilag szinte Európa közepén fekszik. Megérkezéskor úgy tűnik azonban, hogy Przemysl nem Európa szívében, hanem annak határán található; ott, ahol a kontinensnek vége van, vagy ahol kezdődik, a perspektívától függően. Minderről meg is győződnöm három nap elégséges.

Ha az utazó keletről jön, kiszállva Przemyszlben a vonatból úgy érzi, Európába érkezett. Míg az, aki innen utazik keletre, úgy, hogy maga mögött hagyja a kontinenst. A város tudomást sem vesz erről a kettősségről. Az említett két utas pedig sohasem találkozik. Azért nem, mert ugyanarról a személyről van szó: olyasvalakiről, aki kelet felől jön, hogy néhány nap múlva ugyanarról az állomásról visszautazzék ugyanoda.

Vékony firniszréteg

Szállodát keresek az állomás körüli negyedben. A przemysli állomás épületét 1895-ben emelték. Szolid, jobb és a múlt távolába vesző idők tanúja, s ugyanolyan, mint a többi állomás, színház, kórház és kaszárnya, melyeket a monarchia idejében építettek a birodalom perifériáin. Az építkezésekkel egyidejűleg katonatisztek, orvosok, adóbehajtók, balerinák érkeztek, mintegy jelezve, hogy az európai civilizáció tartósan időzik majd e tájakon. Ez azonban már annak idején is inkább csak vágyálom volt. A múlt század elején Karl Emil Franzos galíciai szerző a Przemyslen túli világot „Félázsia”-nak nevezte. A minősítés jelzi, hogy az európai civilizáció e vidéken már akkor sem volt egyéb vékony kencerétegnél.

Bent az állomásépületben a pénztárablak mögött egy férfit találok, aki közli, hogy itt nincs egyetlen szálloda sem. „Miért kellene szállodának lennie Przemyszlben?” – kérdi, s elfintorodik. Aztán buzgón számolni kezd egy köteg pénzt, anélkül, hogy törődne velem. „Ami volt, azt bezárták átépítés miatt” – mondja, mikor felfedezi, hogy ott maradtam, s nem hagyom békén a pénzt számolni, mely sem az övé, sem az enyém.

Az állomást is felújítják. A bejárat csarnok mennyezetén a stukatúrát és a freskókat kijavították, így aztán valósággal ragyognak. Hirtelen azonban az az érzése támad az embernek, hogy valahogy kifogytak az ötletekből, illetve a pénzből. A csarnokban mindenütt kőművesállványok; deszkák és palánkok képeznek hatalmas falabirintust, s egyúttal mintha támasztékul is szolgálnának az épületnek, nehogy összedőljön, s maga alá temesse a bent tartózkodókat. Megpattintom a váróterem ajtaját, de azonnal vissza is csukom. Alvó s több napja mosdatlan emberek szaga vág mellbe. Az alvók fölött, a falon óra lóg. A mánusok mozdulatlanok: fél három múlt öt vagy hat perccel.

Mindig kelet felé

Vonat nem érkezik túl gyakran, mégis éjjel-nappal várakozik valaki. Állnak, guggolnak vagy fekszenek a peronon, elnyűtt, kötéllel átkötözött papundekli kofferekkel körülvéve. Ukránok, oroszok, huculok, bolgárok, románok vagy cigányok, akik arra a kérdésre, hogy honnan jöttek, semmit sem válaszolnak, hanem kezükkel mindig kelet irányába intenek. Mindannyian ugyanazzal a szándékkal jöttek ide: meglátogatni Európát. Félázsziából Európába utaztak, s ez számukra nem Bécsre vagy Párizsra jelenti, hanem Przemyszl. Ennél tovább sose jutnak. Itt aztán fel-alá sétálnak az utcákon, s a kirakatok bőségét csodálják. Ámulnak mindazt látva, ami otthon, Félázsziában nem kapható: a dezodorokat, a dobozos sört, egy asztrológiai naptárat, mely a boldogsághoz vezető utat mutatja, a Mercedes-gyűrűs kulcstartót, az egykori NDK-ból származó szappanokat, a ruhákat, melyek összezsugorodnak a vasaló alatt s a kis koreai tévékészülékeket.

Az „orosz-piacon” – ahogy a helybeliek nevezik – aztán eladják mindazt, amit otthonról magukkal cipeltek: rézkilincset, bicikliláncot, apró, fából készült emléktárgyakat, avagy egy doboz piszkosszürke, összeszáradt kaviárt, hogy a lengyelektől vásárolhassanak elektronikus számológépet, gyerekkoszt vagy néhány doboz sört. A piacon váltják be orosz rubeljeiket vagy román lejeiket zlotyra, erre az új keleti valutára. Izzadság patakzik a pénzváltók orcáján. Egy dinnyefejű cigány a hőségben dollárköteggel legyezi magát. Mindezt piacgazdaságnak nevezik. Ám az itt megforduló főállásban üzérkedők, alkudozók egyike sem vált nagyvállalkozóvá.

Cipelnek és hurcolnak

Elhatározom, hogy megkeresem a bezárt szállodát, annál is inkább, mert lehetséges, hogy az átépítés már három hónapja befejeződött, vagy nagyszabású vágyálom csupán, ami az utóbbi húsz, de legalábbis tizenöt évben Przemysl lakóit foglalkoztatta. Átvágok a Plac Legionówon. Az állomással átellenben újságosbódé áll, egyik ablaka mögé valaki a pápa fényképét ragasztotta. Helyi lapot keresek, s az újságok között egy megfakult kartonra akadok, benne darabjaiból összerakható amerikai repülőgép-modell, melyet ámulva néz néhány román.

Egy fiúcska az üveglaphoz préseli orrát, a lengyel nő az üveg túloldalán mond valamit, ami nem hallható. De az eltorzult, rosszindulatú száj szükségtelenné is teszi a szavakat.

Itt, a téren mindenki cipel, hurcol valamit: félig alvó gyereket, táskát, zsákot vagy műanyagtasakot. Amott egy részeget visznek, vagy óriási kartondobozt, amit két felnőtt férfi is alig bír. Ez a hurcolkodás már-már önmagáért való, minden egyebet elnyom itt a téren. Nincs helye egy mosolynak vagy búcsút intó kéznek, egy levegőbe lendülő karnak, mert a kezek itt elszántan fogantyúkat markolnak. S a hurcolkodás csak a peronok valamelyikén szűnik meg. Kimerülten ülnek a cipekedők csomagjaik között, rágyújtanak, üres tekintettel merednek a vágányok irányába, melyek elvesznek valahol a nap-sütötte kanyarban.

Egyetlen francia sem

A szálloda átépítés miatt valóban zárva. Ablakai üresen tátongnak, bejárata bedeszkázva. Még a cégtábla sincs rajta, tanácstalanul álldogálok hát előtte. Aztán visszamegyek az állomásra, hogy tanácsot kérjek a peronon őráratkozó rendőrök valamelyikétől. A rendőrök arca ugyanolyan kifejezéstelen, mint az utasoké. Nem látják az egyedeket, csak a tömeget, mely a rengeteg kacatot a peronra hordta. De az, hogy a tömegben elveszők közül ki hozta ide a csomagokat, már nem érdekli őket. Az útlevél- és vámvizsgálat itt merő formaság. A lényeg az, hogy eltakarítsák ezt a csomagokból és emberekből álló limlomot. A rendőrök maguk előtt terelik tehát a tömeget egy tábla felé, melyen lengyelül ez áll: vám. Teszik mindezt elcsigázottan, mintha csak álmukban.

A lengyel „vám” alatt a biztonság kedvéért ott áll franciául „controle des passeports”, mivel Przemysł nem akar Félázsia lenni, s a francia szöveg lehetőnyivel közelebb hozza Európát. De egyetlen francia sem száll le a vonatról itt.

Franciák híján az embereknek be kell érniük egymással. Közelharcot vívnak egy-egy ülőhelyért a vonaton, könyökölnek, szitkokat szórnak egymás felé különböző nyelveken, keserű szavakat, melyeken az sem enyhít, hogy tulajdon szegénységüket felismerni vélhetik a szomszéd arcán. Bárhová néznek, minden a szegénységükre emlékezteti őket, szenvedéseikre s a sors igazságtalanságára, hogy ők az Európát Ázsiától elválasztó vonal túlsó oldalán születtek.

Ott állok velük a peronon, s úgy érzem magam, mint aki valamilyen illetlenséget követ el. Én nem cipekedem, másképp öltözködöm, mint ők, s ezenkívül nyilvánvaló, hogy egyik vonatra sem fogok felszállni, nem tartozom a Przemysłbeliek közé sem, hanem egy másik, távoli világhoz, ami a várakozók számára elérhetetlen. A pusztá jelenlétem gúny, provokáció. Semmiféle gesztussal vagy szóval nem tudnám a világaink között tátongó szakadékot áthidalni.

Egy szálloda – gondolom –, kell itt lennie egy szállodának.

E félázsiai világ embereinek lelkében az alázatosság évszázados. Ennek köszönhetem, hogy békén hagynak. Felém röpködő ellenséges pillantások, a lábam elé röpülő cigarettacsikk, ez minden, ami történik. Nem vagyok méltó a gyűlöletükre, azt a saját világuk számára tartják fenn. A peronok közötti átjáróban, a vágányok alatti hűvösségben olvasom a falon a vörös szórófestékes feliratot: „Lengyelország a lengyeleké.” S hogy semmiféle félreértés ne essék, kissé távolabb ez áll: „Gázkamrákba az ukránokkal!” Aztán gyors egymásutánban a képzeletbeli kéjgyilkosságok sora: „Halál a cigányokra!”, „Kiherélni a lengyeleket!” (ez utóbbi ukrán nyelven). S miután gondosan mindenkit legyilkoltak, megcsönkítettak, valaki lengyelül ezt a mondatot véste a falra: „A szar egyre több!”

Bent Przemyśl központjában a hasonló jelszavakat fehér festékekkel festették le a pápa látogatása előtt. A falakon most ott éktelenkednek a fehér foltok, alattuk a gyűlölet elrejtve. Az átjáróban senki sem törődött a jelszavakkal, nem mázolták le őket, talán azért, mert elképzelhetetlen egy pápa a föld alatt, vagy talán mert ide úgysem jön senki olyan, akivel számolni érdemes.

Az egyik rendőrnél a szálloda felől érdeklődöm. „Az erődítményben – feleli –, az erődítményben elalhat.” Előbb azt hiszem, tréfál, de egy címet ír a cigaretásdobozomra: Ostrów Polonia, menedékház a város közelében.

Egy másik erődítmény

Ez egy másik erődítmény, nem a képeslapról ismert, és a menedékház sem egyéb egy fabarakknál. A szobában kizárólag hideg víz van. Mialatt a barakkot vezető szókített hajú hölgy bevezet a vendégekönyvbe, sétálni indulok az erődítmény maradványai között, mely erdőcskében található, sáncait fű és bokrok nőttek be. A falakat kocka alakú kőtömbökből és vörös téglából rakták. Rozsdáette, nehéz vasajtók lógnak itt-ott a sarokvason. Mögöttük dohos, nedves sötétségbe torkolló alagutak nyílnak. Lábam előtt magányos madár röppen a magasba: rémülten állok meg a fakoronák alatti csendben, s hallgatom szívem dobogását. A madár elszállt. Úgy tűnik, mintha egyik alagút nyelte volna el, s pont azon a helyen, ahol fölrepült, töltényhüvelyre bukkanok a fűben. Rozsdamarta, középtájt horpadt; belapított papírusztekercsre emlékeztet. Zsebrevágom.

Nyugtalanul alszom, valamikor éjfél után neszezésre, lihegésre ébredek. A zsivaj okozója egy busz, mely tele van a határ túloldaláról jövő ukránokkal. Túl-ságosan meleg van, visszaaludni nem tudok, felöltözöm hát, kimegyek a folyosóra, ahol a szőke hölgy az újonnan érkezettekkel alkudozik. Minden szobában két priccs található, s az ukránok harmincezer zlotyt, azaz körülbelül húsz svéd koronát akarnak fizetni fekhelyenként. A lengyel nő kevesli az összeget, s amikor rájön, hogy ráadásul ketten szándékoznak aludni egy priccsen, egyszerűen kitessekeli az éjszakába az ukránokat, akik visszatérnek a buszhoz aludni. Én magam csak pirkadattájt merülök újra álomba.

Fémfogak

Reggeli, az nincs. A szőke hölgy tagadólag rázza a fejét. „Egy sört, azt vehet” – mondja. A folyosón levő tusolóban nem folyik a víz. A férfitálcájában három zömmök ukrán nő vizet ereszt egy forralóedénybe. Fémfoguk mosolyog rám barátságosan. A szőkeség megengedi nekik, hogy a vizet felforralják egy petróleumfőzőn a folyosón. Kíváncsi lennének, ezért mennyit fizettek, de nem kérdek semmit. Az egész barakkban áramszünet.

„Vandalok” – mondja a szőkeség, s fejével int a három nő irányába, akik a vízzel a busz felé igyekeznek. Az ukránok a buszban éjszakáztak, a férfiak gyűrt ruhában ácsorognak most a kavicsos úton, s reggeli cigarettájukat szívják. A távolban, a fák között Przemysł templomtornyai és kupolái vibrálnak a hőségben, akár egy hatalmas tálban. Feltehetőleg ma is nagyon meleg lesz.

Nemsokára tovább utazom Varsó felé. Miközben az autóban rendezgetek, előérőszkednek az ukránok. Szótlatlanul figyelik, hogyan törölöm a port az ablakról. Az autó az, ami érdekli őket, s a buszsofőr, egy kis fürge ember, az egyetlen, aki nem dohányzik közöttük, megtöri végül a csendet. „Egészen újak a kerekék? Milyen gyakran cseréli őket?” A többiek felzárkóznak körénk, s arcukra ünneplés, szinte áhítatos kíváncsiság ül.

Mint a cirkuszbán

A sofőrt az érdekli, mihez kezdek, ha elromlik a motor. Azt felelem, hogy beviszem az autót a műhelybe. A válasz meglepni látszik őket, szótlatlanul bámulnak egymásra, mintha csak szokták a szót: műhely.

A csend kínos, s védekezésépp ezzel az ukrán csennel szemben megkérdelem a sofőrt, nem tenne-e egy-két kört az autómmal. Először elutasító mozdulatot tesz mindkét kezével, unszolásomra azonban mégis a volán mellé ül. Kétszer megkerüljük a kavicsos térséget, ráérősen, középen ott állnak a többiek, tekintetükkel követnek, s az egész olyan, mintha cirkuszporondon valami különleges állatot mutogatnának.

Utána a sofőr tekintete büszkeségtől ragyog, s azonnal megkérdi, nem vásárolnék-e egy hűtőszekrényt tőle, használtat, de működőképeset. Elutasítom, mégsem mutat csalódottságot. A szegénység nem engedheti meg magának ezt a fajta sértődékenységet. Ahonnan ő jön, ott a nélkülözés sohasem szűnt meg, akár csak a háború; folytatódik, sohasem ér véget.

Amikor elindulok Varsó felé, ott állnak az ukránok, integetnek utánam hosszasan, s mindnyájan tudjuk, hogy sohasem látjuk viszont egymást, örökre búcsúznak.

GERGELY ÉVA fordítása

Egy méhészl levele*

(Vendégpróza) **

Kedves barátom!

Kérlek, ne lepődj meg ettől a szokatlanul hosszú levélről, sejtened kell, hogy alapos okom van a bőbeszédűségre, és talán azt is meg fogod érteni, hogy miért vállaltam egy ilyen könnyen rajtacsíphető írásos dokumentum kockázatát. Meg aztán most, hogy a levélírásba belevágtam, még mindig nem tudom, rá fogom-e szólni magam az elküldésére, vagy életem más kézzelfogható tényeivel együtt megsemmisítem ezt is. Bizonytalan ember lett belőlem, ugye? Pedig nem ilyenek ismertél valamikor. Sok minden megváltozott azóta körülöttünk. Igaz, tudhattam volna jóelőre, hogy ide jutunk, senki jobban nem ismerhette azokat a láthatatlanul, de könyörtelenül működő törvényeket, amelyek ide vezettek. S tudtam is, megéreztem, hiszen szociológus vagyok. Reménykedtem mégis, s most már látom, hogy hasztalan. Most már azt is bevallhatom, hogy hittem magamban és kivételes képességeimben, amelyekkel egyébként vajmi keveset törődött a világ. De hol van már a régi okosság? S mire jó? Ki-kínézek az ablakon, rálátok innen a kapura, a kilincs mozdulását is látom, és jól tudom, bármelyik pillanatban jöhetnek megint, hogy értelmetlen kérdéseikkel meggyötörjenek, meggondolatlan szavaimat visszavonassák, és az előre megfogalmazott nyilatkozatot aláírassák. Eddig még sikerült nemet mondanom. De említettem már, bizonytalan ember lettem, nem tudom, hogy kitartok-e. Szeretném, ha megkaphád ezt a levelet. Talán elküldöm mégis. Bár ez már semmit sem változtat, minden megtörtént, aminek meg kellett történnie.

Örültnek fogsz-e tartani te is, mint ahogy keserűbb perceimben én is annak tartom saját magamat? Lehet. Közös gyermekkorunkra hivatkozom, biztosan emlékszel, hogy mindig is túlérzékeny gyermek voltam, könnyen lágyulós s könnyen kegyetlen és nagyralátóbb is, mint társaim. Arra is emlékezhetsz, mekkora kitartással figyeltem kis satnya kertünkben a hangyák életét, majd a szomszédba átkéredzkedve a kaptárak körül sürgölődő méheket, s hogy ti néha erővel sem tudtatok elrángatni ettől a meddőnek tetsző szenvedélytől. Már akkor

* Eljövendő évek dokumentumai között bukkantam rá, félig-meddig illetéktelenül, erre a levélre (1981).

** Elmúlt évek dokumentumai között bukkantam rá erre a kis torzóra, amely talán arra lehetne bizonyíték, hogy miért nem írok prózát. De mert fölkerítet, vendégeskedjem egy másik műfajban, íme, itt van: csapongtam én is hajdanán. Sem azelőtt, sem azután nem vállalkoztam egy kitalált történet elmondására. Ebbe is csak azért kezdtem bele valószínűleg, mert úgy éreztem, hogy nem mi mondjuk a történetet, hanem minket mond a hangyák, méhek és darazsak királynője. Azóta mégis minden megváltozott. És semmi sem... (1992).

megragadott valami. Lehet, hogy így lettem szociológus. Tulajdonképpen fél-
énk gyermek is voltam, vagy félős, ha ez így pontosabb, és már-már megder-
medtem, ha egyedül kellett maradnom. De ha bármilyen jelentéktelen élőlény
volt is velem, egy kutya, egy macska, egy tyúk, akkor már nem féltem, szinte su-
gárzott felém a másik lényből a megnyugtató bizonyosság, hogy ketten va-
gyunk. A tudatlan állat persze mit sem sejtve bóklászott körülöttem. Később
már, ne neves ki, elég volt egy mászkáló legyet felfedeznem a falon, hogy ne
érezsem magam egyedül a félhomályos szobában. Nem fizikai félelem volt,
nem a betörőktől, rossz emberektől való rettegés, mert abban hogyan is várhat-
tam volna segítséget ezektől a jelentéktelen állatoktól, hanem egészen másfajta
szorongás. Azt is észrevettem lassacskán, hogy az én irtózásom az egyedüllétől
kihat a gondolkodásomra is. Társaságban, másokkal beszélgetve jobban meg-
tudtam világítani az eladdig számomra is homályos kérdéseket, sőt az iskolá-
ban mintha már-már fölülmuttam volna önmagamot egy-egy számtanpélda
megoldásánál, ha ugyanazt a feladatot kapta az egész osztály. Betegesen féltem
a magánytól, és ezután már szinte tudatosan kerestem az alkalmat a társaságbe-
li csillogásra, így ismersz te is, a hangyákkal és méhekkal bajlódó gyermekekre, le-
het, hogy mégsem emlékszel, a későbbi élmények elmoshatták ezt a képet. Azt
is meg kell vallanom, hogy lépten-nyomon kinyilvánított makacsságom és erős
akaratom valójában szédítő rettegést takart, szüntelen félelmet a másokban való
feloldódástól. Sokszor előfordult ugyanis, hogy míg valaki apró tárgyakkal vég-
zett valamilyen műveletet, mondjuk, szétszedett egy kis szerkezetet, hogy azt
megmutassa nekem, vagy papírdarabra rajzolgatva magyarázta, miképpen jut-
hatok el egy címre, hirtelen zsongító gyengeség lepett meg, és azt kívántam,
bárcsak sose érne véget ez a magyarázat. Ne érts félre, mindegy volt, hogy kiről,
milyen személyről van szó, nem testi közelség volt ez, maga a művelet, annak
célszerűsége ragadott meg mindig. Legalábbis most utólag így gondolom.

Közben megfutottuk a magunk pályáját, sikerben és zaklatásban is volt ré-
szem elég, tudhatod, de a hangyákról és méhekről sokáig megfeledeztem. Re-
ménykedtem, hosszú éveken és évtizedeken át reméltem, hogy egyszer csak rá-
bukkanok a titokra, amely sokkal megfoghatatlanabb, mint a fizika, a matema-
tika vagy a kémia számtalan nehéz képlete. Hiszen nem kevesebbről álmodoz-
tam, mint a szociológia nagy egyenletének megfejtéséről, arról, hogy miképpen
békíthető ki örökké szabadságra szomjazó énünk azokkal a társadalmi megha-
tározottságokkal, amelyekben élünk adatott. Mégis gyermek maradtam egy
kicsit, igaz-e, s most vénségemre gyermetegebb vagyok, mint valaha? A kecskét
jóllaktni, a káposztát megtartani, hát ez nem megy. Nem bizony, mondhatnád,
te mindig is józanabb ember voltál. De túlságosan terjengős vagyok, pedig az
idő sürget. Rövidebbre fogom...

*

Kénytelen voltam megszakítani a levelet. Megint itt jártak. Ők nem bánta-
nak, csak vonjam vissza a szavaimat. Nem mertem régi példákra hivatkozni, ez
nem az az eset, hogy „eppur si muove”. Nem, nem. Hogy mit is mondtam tulaj-
donképpen? De hát ez nem lényeges, nem untatlak vele. Inkább a méhesemről

beszélek. Mert amióta nem találkoztunk, milyen rég is volt, legalább tíz éve, vásároltam egy kis falusi házat, kerttel, és ami a legfontosabb, néhány kaptárnyi méhessel. Olyan valódi, régimódi méhes ez, a ház déli oldalánál, ahol a kert kezdődik, idesüt a nap, kellemesen elbódít verőfényes nyári délelőttökön a zsongás. Egyre gyakrabban üldögéltem itt, a világ lemondott rólam, s látszólag én is lemondtam a világról. Egészen addig, amíg rá nem jöttem valamire. Valószínűleg tudod, hogy már az ókoriak a tökéletes állam mintaképeként szemlélték a méheket. Figyeltem én is őket, végigkísértem páratlanul érdekes életük minden mozzanatát, láttam, hogy tavasszal felélednek, gyűjtenek, rajzanak, láttam, amint a fölöslegessé vált heréket szelíd erőszakkal kituszkolják a kaptár bejáratának pereméig, és ott letaszítják őket a mélybe. Szinte emberi szomorúságot éreztem ki ebből a szertartásból. A kaptár fedelét felemelve betekinthessem célszerű nyüzsgésükbe, bár ezt mindig is kissé iszonyodva és félve tettem, ezért is nem lenne sohasem igazán jó méhészt belőlem, annak ellenére, hogy egy idő óta mindent egyedül végzek a méhek körül. Ebbe a zibongó és ellenséges, de rendkívül szervezett forgatagba belepillantva mindig az volt az érzésem, hogy valami titokzatos szerkezet belsejét látom, amelyhez rendes körülmények között nem szabadna hozzányúlni. Ahogy a mértanilag tökéletes hatszögű sejteken konokul tevékenykedtek ezek a tömegben barnásszürke árnyalatot kapó rovarok, mindig a riasztó végtelenség hangulata csapott meg. Nem a csillagos ég ígérete volt ez, annál több, annál jelentésesebb, ha szabad így mondanom. Mint amikor sebész barátom jóvoltából feltárult előttem egy élő ember belseje? Igen, valami ilyesmi, de mégsem ugyanaz.

Egy napon megint kint ültem a méhesben, kedvenc kaptáromat figyeltem, jobbról a másodikat, ez volt a legerősebb, a legharmonikusabb családom, és a legtöbb mézet is ők adták, bár az utóbbi években jóformán még a fölösleget sem vettem el tőlük. Hirtelen feltámadt bennem a régi gyermekkori érzés, hogy nem vagyok egyedül. De most nem volt megnyugtató, inkább zavaró és szorongást keltő, hiszen már régen nem félek, ha magamra maradok. És zsongító volt mégis, olyan, mint amikor apró tárgyakkal babrál valaki, említettem már. Szétnéztem, de a méhesben senki, senki, senki, még a szél sem fújt, gyönyörűen süttött a nap. Gyorsan elmúlt ez az érzés, átsuhant rajtam, mint egy felhő. Ám később egyre gyakrabban zavarta meg gondtalan gyönyörködésemet. Az idegeimre gyanakodtam, bár megfeszített munkára igazán nem panaszkodhatom, legfennebb tétlenség lehetett volna az oka. Orvoshoz ilyen ügyben én elvből nem megyek, idegcsillapítókat sem szedek, így hát vártam türelmesen, hátha elmúlik. Egyszer aztán elbóbiskolhattam a méhesben, mert mintha álmodtam volna, méheket, sok-sok méhet, amint virágról virágra szállnak, láttam a falunk határát, egy-egy kertrészletet, a közeli erdőkaréjt, óriási hártvaszárnyakat, szőrös rovartesteket, csupa-csupa méhet. S mindezt fel-felvillanó, váltakozó fényben, kékes árnyalatokban, egy ezernyi sokszögből összeálló furcsa ablakon keresztül. Borzadva kaptam fel a fejem, és megirtózva éreztem, hogy tulajdonképpen nem is aludtam, nyitott szemmel történt mindez. Talán akkor kellett volna elmene-külnöm? De én nem tudtam ellenállni a kísértésnek, és egyre többször ültem ki oda, most már titkon sürgettem én is a szörnyű látomást, és az jött, igen, a második kaptár felől, biztos voltam benne, hogy onnan. És akkor eszembe jutottak

régi olvasmányemlékeim és megfigyeléseim, felidéztem a göcsörtös, földbeásott koponyaként várakozó hangyabolyokat, és azt is, hogy az egyik afrikai természet-fajta gömbalakú, faágak közé épített fészket „négerfejnek” hívják a bennszülöttek. Rádöbbsentem, hogy nincsenek méhek, nincsen egy jól szervezett állam, hanem csak Család van, nem is család, hanem számtalan apró egyedből összeálló egy-egy hatalmas Én van. Később utánanéztem, Maeterlinck is beszél ilyesmiről, de neki nincs miért levonnia a következtetéseket, Én viszont napokig, hetekig eurófiában éltem. Mióta kutatjuk, barátom, a magasabb intelligencia titkát, és íme, itt van, mintha csak a régi elcsépelte szabály valósulna meg, hogy a meny-nyiség minőségbe csap át, a sok-sok parányi ösztönélet és értelemcsíra egyetlen magasabb fokú Énné és Gondolatáá egyesül. Ez nem misztikum, nem burkolt panteizmus, egészen más. Hát nem az egyre tökéletesedő számítógépek jelentik a megoldást, hanem a számtalan emberi értelem eleddig meg nem valósított harmóniája. Így léphetünk magasabb fokra, így fejthetjük meg a mindenséget. De az eufória nem tartott sokáig. Figyeld a méheket, barátom, figyeld meg őket, és rá fogsz jönni, hogy miért. Élnek-e ők valójában, vagy csak könnyen helyettesíthető tranzisztorkok egy hatalmas koponyában, egy jól működő szervezet végletekig célszerűsített és specializált részei, amelyek látszólag megőrizték önállóságukat, de valójában olyanok, mint az emberi testben a tüdő, a szív, a máj, vagy inkább mint a tüdő, a szív, a máj sejtjei, mint egy passzív, de mégis éber agyvelő szorgos kis idegegyiségei? Szabadok-e ők ebben a virággal s mézzel teli világban?

*

Nem, még nem jöttek ismét, nem azért hagytam abba a levelet, csak félretettem, s most újraolvastam, amit eddig írtam. Naiv romantika sugárzik belőle és tényleg csipetnyi örület, nem is örület, talán csak bolondéria. De még nem mondtam el mindent. Vénember vagyok, nézd el nekem a kapkodást. Ki-kiültem azután is a méhesbe, vártam a színes képeket. Arra is rájöttem, visszapörgetve, ami addig történt, hogy bizony a gondolkodás is szebben s jobban ment az én méhesemben, valahogy úgy, mint egykor a közösen töprengő osztályteremben. Nem vagyok felelőtlen álmodozó, nem gondoltam én arra, hogy valaha is igazából kommunikálni tudok vagy tudunk majd Vele és Velük. Konyítok valamelyest az elektronikához, mert mindenbe belekaptam fiatalabb koromban, könnyűszerrel nekiállhattam volna bioáramokat méricskélni, de nem tettem. Hiszen nem erről van szó, nem ez a fontos. Meg aztán közben olyasmi történt, ami végképp elrontott mindent. Lakott egy öreg cimbor a szomszédban, nyugdíjas műszerész, akivel többnyire borról meg nőkről lehetett beszélgetni, régi borokról s régi nőkről, de azért jól megértettük egymást. Bár az ő esetében azok a borok nem is voltak olyan nagyon régiek, mostanában is fel-felöntött a garatra. Engem kereshetett akkor is, amikor a kaptárok mellett megtalálták. Arany-szabály, hogy a méhek közé italosan bemenni nem szabad, ő megszegte ezt. A temetés után furcsán éreztem magam, kiültem mégis a méhesbe, és akkor megint rám jött az a különös szédület, és már láttam, élesen, tisztán végignézettem halálának filmjét, ahogy maszk és füstölő nélkül nézelődött a méhek között,

és az erősödő zúgást figyelmen kívül hagyva, óvatlanul rátámaszkodott a kaptárra. Igen, Őrá támaszkodott. Hát képes a cselekvésre is ez a passzív szemlélődő, igaz, hogy önvédelemből, de nincs is miért mentegetnem. Nem tudom, hogyan működik ez az intelligencia, de azt tudom, hogy a lehető legtökéletesebbek egyike, mert részei élő és teljes értékű szervezetek. Információit a legegyszerűbben szerzi be, táplálkozás közben, ahogy a mézgyűjtő méhek aprólékosan végigjárják a vidéket. Nincsen külön információtárolója, mert a részletek közötti viszony állandósága biztosítja ezt a tárolást, úgy ahogy a hőmérsékletet is majdnem azonos szinten tudják tartani, például télen, a kaptárban. Mindez persze primitív értelmezése valami bonyolult – de lényegében talán tényleg pofonegyszerű – rendszernek. Nem az információcsere egységesítő hatása adja ezt a különös Ént, hanem a célok és szerepek szigorú állandósága és körülhatároltsága. Nem értem mégsem, tulajdonképpen most sem értem, hogyan működik. De félek tőle.

És ugyanúgy félek azoktól is, akik rá akarnak venni, hogy vonjam vissza a szavaimat. Még egyelőre nem írom alá. Nem azért, mert annyira fontos, amit meg kellene tagadnom, jelentéktelen dologról van szó, és ezt ők is tudják, nem csak én. Nincsen szükség különvéleményre. Így mondják. Eddig jó voltam nekik, most már nem. Hát nem tudom, mit fogok tenni, barátom. Nem így képzeltek valamikor. Nem ilyen kiútról álmodoztunk.

*

Végül is szerettem Őt. Szerettem nézni a méheket, amint hibátlanul zümögnek, akár egy jól megszerkesztett gépezet alkatrészei, ide-oda lüktetnek, mint egy töprengő, okos szervezet sejtjei. Elolvastam én is a közleményt, hogy permetezni fognak, beszórják a krumpliföldeket. Tegnapelőtt este eltorlaszoltam a kijáratot, aztán tegnap reggel kimentem mégis, kiengedtem a méheket. Először csak Őt, aztán kisvártatva a többieket is. Tudom, hogy nincsen igazam, de nem tehettem másként. Biztos vagyok benne, hogy meg fogsz érteni engemet. Ezt a levelet pedig megnyugodva küldöm el, mert most veszem észre, hogy amire rájöttem, azt már réges-rég tudjuk mindannyian. Most már ne tekintsd annak, aminek készült, nem lebbentettem fel semmiféle titokról a fátylat, egyszerűen csak magyarázkodtam, magányos, mániákus öregember módjára. Bárkinek megmutathatod, többet már úgysem fogok írni neked. Látom, jönnek megint, az egyik leszakít egy almát, beleharap, majd eldobja, és fürgén utoléri a másikat. Magabiztosan lépegetnek, mint akik nem először járnak itt. Talán még azt kellene elmondanom...*

* A kézirat itt megszakad (1981).

A vendég és látása

Vendég és látogató: ez kettő. A vendég mindég látogatóba megy, a látogató azonban nem feltétlenül vendégségbe. Vendég és látogató fogalma egymásba átjátszik, egymást átfedi; olykor felmerül a lehetőség, sőt a szándék is, hogy a látogatót előléptessék vendégnek, máskor a vendéget visszaminősítsék látogatónak, de azért a kettő között ropant nagy a különbség...

vagy sodjchan lenni vendég csodálni naplementét

*egy nagyorrú bolha úgy nálunk kapott volt
ebéden vacsorán mindég csak nálunk vót*

Egyik szótáram így határozza meg a vendéget: 1. Legszerűsebb értelemben vendég minden idegen, külföldi, aki valahol ideiglenesen, átmenőben, mint utas tartózkodik; szorosabb értelemben olyanvalaki, akit barátságból, ingyen, akár bizonyos díjért szállásra befogadnak, s némely szükségességekkel ellátnak. 2. Oly személy, ki akár pénzére, akár ingyen, barátságból másnál eszik, iszik. 3. n... stb.

A vendég azonban nem feltétlenül idegen, igen gyakran, sőt leggyakrabban közeli ismerős, jóbarát, rokon. Legfőbb ismertetőjele az, ahogy bánnak vele: fogadják, megvendégelik, vendégül látják, nagy vendégséget csapnak a számára. A látogatóval ilyesmit nem tesznek, a látogatót csak beengedik, esetleg fogadják, esetleg megkínálják, de csak szertartásosan, kenyérrel és sóval, egy pohár itallal, kávéval, állott süteményekkel. A vendéget jól akarjuk lakatni, a látogató esetleges megkínálása formális, szertartásos, vagy éppen mágikus... a látogató a megkínálással idegenből ismerőssé lép elő, vagy legalábbis eltűrtté, jöttmentből megtűrt jövevényné; ő maga meg sokszor azért kíván valamit, hogy mágikus befolyásra tegyen szert. (Már vízzel is óvatosan kínáljuk meg, loccsintsunk ki egy kicsit előbb a földre, ha édességet kér, azt tagadjuk meg tőle, abban már ördögös mesterkedés van; ha káposztalevet kér, annál ég a pokol, csak korhely; aki ördög módra látja a vendéget, az ennie ad neki, de innia nem.)

*de annak a szeme olyan szörnyű nagy volt
mikor kinyitotta a ház világos volt*

A látogató valóban „direkt” látni akar valamit vagy mindent, ezért minél magasabbról jön, annál veszélyesebb, lásd tanfelügyelői látogatás, püspöki vizitáció, tábornoki szemle, legrettenetesebb maga az Isten látogatása. (Kecskemét sokszori veszedelméről írta Mikszáth, hogy a várost oly gyakran látogatta Isten, hogy már odavalósi lakosnak is tekintették.) A látogatás, a vizit, itt azonos az ellenőrzéssel.

A veszélyes látogató elől el kell zárkózni; el kell őt riasztani, de ha ez nem lehetséges, akkor át kell alakítani vendéggé: *vendégül kell látni*. A vendéggel szemben támasztható legfőbb követelmény, hogy csak azt lássa meg, amit mutatnak neki, cserébe a sok eszem-iszomért.

a szülői bizottság vegyen két kiló kávét...

azt a borjút le kell vágni, hozzanak fel a pincéből bort a kicsi hordóból...

A vendég nem mereszi a szemét, hanem kellemkedően hunyorog, pislog, sőt kacsint, de nézni főleg a tányérjába s a poharába néz... A vendég démonikus átváltozását jelzi a nagyra kitátott szem!

A vendégnek csak egyetlen dologhoz van szüksége szemre, hogy belássa, mikor kell távoznia. Akármilyen kedves vendég, három napig untig elég. Harmadnapos vendégnek coki a neve.

*tatatata-tatatiti
a vendégnek nincsen szömi
a vendégnek szömi volna
ilyen soká nem maradna*

Ha már valamit meglátott a vendég, amit nem kellett volna (ami nem az ő szemének való), jobb ha máris szedelőzködik.

*a cselédlány könnye a kovászbába hull
ne keress csókot ez a ház kigyúl
haza találsz még szedd a lábadat
füstölő szemek világitanak.*

Sokféle módja-szabálya van a vendégeskedésnek, fogása a vendégmarasztalásnak, és megannyi fajtája a látogatónak. Mindez azonban egyelőre nem ad felvilágosítást magára a *vendég* szóra nézve? Hogy mit is jelent pontosan? Illetve, hogy honnét ered? Mi az etimológiája?

*

A manapság közkézen forgó *A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára* szerint a *vendég*: „Ismeretlen eredetű. A jelentések feltehetően az eredeti 1. jelentésből (idegen származású, máshonnan jött személy, otthontalan személy) magyarázhatók. A *vidék* és az *idegen* szavakkal való kapcsolata hangtani és alaktani okok miatt kevésbé valószínű. A *vesz* ige származékaként való magyarázata téves.” – így szótárunk, s közli még legrégebbi írásos előfordulásainak alakjait; 1138: *Wendeg*; 1153: *Vandiga* (*Vendega*); 1198: *vendic*; 1211: *Wendech*, *Vendek*, *Vendug*; 1328: *Vendygh*; 1372: „Es vendege hyva zent ferencet hogy estue uele ennek” azaz: vendége hívá Szent Ferencet, hogy este vele ennék.

Mindebből azonban semmi utalás arra, hogy a *vendég* szó eredeti jelentése „idegen személy” vagy „otthontalan” lenne. A *vesz* ige származékaként való magyarázatát azért kell elutasítani, mert az mindenképpen a legkézenfekvőbbnek látszik: miszerint az volna, aki valamit *elvenni*, *elvinni* akarna. Bárczi Géza *Magyar Szófejtő Szótára* (1941) még ezt vallja: „alkalmasint a *venni* ige (1. *vesz*) származéka, ennek az igének régen gyakori *fogad*, *vendéget fogad* jelentéséből. Iráni (oszét) és török egyeztetése nem fogadható el.”

Régi szótárunk, a Czuczor–Fogarasi (1874) szerint: „E szónak gyöke *ven* a *jön* ige módosulatának látszik: mintha volna *jöndég* v. *jöendék*...” majd elfogadhatóan megmagyarázza a szó végét, de nem a kezdő *v* hangot. Az a megfigyelése azonban elháríthatatlan, hogy „Gyökre nézve egyezik vele a latin *venio*, melyből az *ad-vena* származott”.

A latin *venio* azt jelenti, hogy *jön*, az *advenio*: odajön, megérkezik, eljön, az *advena*: jövevény, idegen, bevándorolt, jöttment, költöző (madár), az *adventor*: idegen, vendég. Mindebből kiderül, hogy a szó magából a latinból így nem jöhetett át, a *ven*-tőnek lehet köze a *venio* tövéhez, ám anélkül, hogy belőle származna. Inkább azt mondhatnánk: egy tőről, egy közös őshajtásról erednek.

A vendég ugyanis, függetlenül attól, hogy idegen, barát vagy rokon, hogy kellemes vagy kellemetlen, várt vagy hívatlan, feltétlenül az a személy, „aki jön”, illetve valahova vendégnek megy. Tehát a helyváltoztatás az elmozdulás-érkezés, és az ideiglenesség, időlegesség a legfontosabb „határozmányai”, vagyis a „fugitivitás”. Addig vendég a vendég, amíg jön, jól lakik (a lak-ni szó minden jelentésében), aztán távozik. A *vendég*-

oldal csak alkalmanként kerül fel a szekérre; *vendéghaját*, azaz parókát sem visel valaki állandóan, legalább éjjel leveti.

Nemcsak azért volt oly kedves személy a vendég, mert jött és eloszlatta az unalmat, mozgalmasságot, szenzációkat hozva, hanem mert biztosan hamar el is ment. Ha nagyon megült vagy végleg meg akart mifelénk telepedni, könnyen átalakulhatott vendégből *jövevénné*, sőt *rút jött-ment* is válhatott belőle. Elgondolkoztató, hogy míg a vendégnek is lényege a jövés és menés, ennek a nevének nevezése egészen csúnya színezetet adna neki.

Vannak esetek, amikor a vendégségbe akármilyen rövid időre jött személyt látogatónak nevezni éppenséggel mulatságos volna: ilyen a lakodalom. A násznép minden tagja vendég, sohasem látogató, mint ahogyan a gyásznép, a halottas toron részt vevők sem látogatók, még ha halott-nézni is jöttek.

Mindég ez lehetett a *vendég* szó értelme? Valószínűleg igen; írásbeliségünk legelején is felbukkannak *Vendég* személy- és helynevek. Látogatóknak azonban nem kereszteltek senkit és semmit.

Más nyelvekben a *vendég* és *látogató* fogalomköre gyakran több szó között oszlik meg. Érdekes összehasonlításokra nyílna alkalom, azonban nyelvészeti vagy nyelvészkedő cikkeket ritkán szoktak érdekesnek találni, szerzőiket kivéve... Ezért el is tekintünk attól, hogy időnként felkiáltunk: lám, milyen érdekes! – bármennyire is kedvünk volna hozzá.

Nem kímélhetem azonban meg az olvasót még így sem attól, hogy két más nyelvi jelenségre felhívjam a figyelmet a vendég fogalomköréből: már csak azért is, mert eredetükben, jelentésárnyalataikban élénken különböznek magyar nyelvű szótári megfelelőiktől. Német: *Gast*, angol: *guest* és *host*, francia: *hôte*, orosz: *goszty*, mind visszavezethető a latin *hostis* szóra, amely azonban „idegent”, „ellenséget” jelent!

Valamilyen kapcsolatban áll különben a *hospes* szóval, amely egyszerre tesz vendéglátót, házigazdát, de vendéget, idegent is. E szóból származik különben nemcsak a *hospitálítás* – vendégszeretet – szava, hanem a *hospitál* – ispotály – „kórház” jelentésű szó, amelynek eredetileg *fogadó*, *szálló*, *szálloda* a jelentése. (A *hotel* is ide tartozik.) A magyarban a vendég és vendéglátó fogalma mindég élesen szétválik, a vendég és vendéglős élesen megkülönböztethető, már első pillantásra is.

E *hostis* szóhoz mégis közünk van nekünk is: a *gazda* ebből ered. Az etimológiai szótár a *goszpoda* – tehát a *hospes*ből eredő – szláv szóalakból kívánja levezetni, ám hozzáteszi: „a teljes magyar *goszpoda* alak hiánya miatt e magyarázat nem egészen megnyugtató”. De nem ám! Nemcsak azért, mivel a *gazda* szó nyilván közelebb áll a *Gast* szóhoz, de a régi nyelvben „vendéglátó” értelme is volt, amiből őriz még valamit a vendégség házigazdája.

Amennyiben azonban a *Gast*-ból származik, hogyan lett éppen az ellenkezője; vagyis nem vendég, hanem vendéglátó? Ebben az esetben lehet elvonás a *gazdálkodás* szóból, aminek középkorból feljegyzett értelme *vendégszerető*, azaz: vendégekkel – *gaszt*-okkal, *goszty*-okkal foglalkozó, „gazdó”... (Ez az idegenfogalom tökéleppő erejét bizonyítaná már a középkorból is.)

A szavak hajlamosak arra, hogy nagyon is nyakuktekerten eredjenek a legvártnabb helyekről. A szentáldozáshoz, azonkívül finomabb cukrászati termékekhez használt *ostya* latin neve *hostia*. E szó eredeti jelentése a latin nyelvben „áldozati állat”, „áldozat”. Ismerni kell a hajdankori népeknek azt a szokását, hogy áldozatokhoz szívesen használtak nemcsak idegen – tehát bitangjában lelt, talált vagy rablott-lopott állatot, hanem idegen embert is (különösen ha vörös hajú vagy albinó). A *borral és kenyérrel áldozás* során sültött leglégiesebb, legátszellemültebb „kenyér” így nyerhette a latin kultúrkörben az áldozat szavától éppen az *ostya* nevet. Ehhez hasonlatos a zsidók *pászkája*, ami húsvéti áldozati ételük. (Ennek, mármint a húsvétnek héber eredetije a *peszach*, az Egyiptomból való megmenekülés ünnepe, aminek időpontja gyakran egybeesik a keresztény húsvétal. Az ünnepség fontos mozzanata volt egy bizonyos tánc, amelyet bicegve jártak,

s a „biceg” eléggé hasonlít a „peszach”-hoz! Íme, egy kis délibábizmus; alább még adagolunk egy keveset.) Az ostya légiessége onnét ered, hogy a zsidók a sivatagban a nyers kenyértésztát vékonyan kövekre kenték s így süttették meg a nappal; egyébként minden kenyérsütésnek az volt a legősibb formája, hogy a lisztpépet megtüzesített kövekre kenték – talán ezért kenyér? – csak később amolyan kupakot, fedőt, „harangot” borítottak a kőre, majd e harangot egybeépítették a kővel. Általában a kő, ko, kova, nagy szerepet játszott a főzésben (innét a kohó, Küche, kuchnya szavak is talán?).

Mindég is csodálkoztam, hogy a *hóstát*, vagyis a „mezőgazdasági jellegű külváros” jelentésű magyar szót a németből akarják megmagyarázni, holott a németben idevágó jelentésben hasonló szó nincs. (Németül a megfelelő „létesítményt” Stadtmayerhofnak, azaz városmajornak nevezik.) Latinul a *hostatius* melléknév annyit tesz, hogy „áldozati állatokkal ellátott”. Nos, a *hóstát*-ban tartott állatállomány, hacsak nem tudták idejében levágni – egyébként a levágás is „áldozás”! – az ellenség martalékául esett, ám az is lehet, hogy a vendégeket, idegeneket is csak a *hóstát*-ban engedték megszállani.

Egyébként feltételezhető, hogy e latin *host*-tővel, amelyből a *Gast, goszty, gazda, hot*, stb. ered, összefügg a latin *custos* „őr, felügyelő, pásztor, csósz” jelentésű szó is, s ez is belejátszott a *gazda* jelentéskörének kialakulásába.

A továbbiakban – szabad a gazda.

*

*vigyen el a szél amelyik hozott
akármilyen csavargónak szállást nem adhatok*

mikeppen ydegenekkel zamtalan bozzosagokual ylletetik uala

Érdekes (nos, nem tudtam megszabadulni megfigyeléseim öndicséretétől), hogy amíg annyiszor, szinte mániákusan próbálkoznak egyes nyelvészek ismeretlen eredetű szavainkban idegen szavakat vagy szógyököket felfedezni, addig a *vendéggel* ezt nem teszi meg. Pedig volna rá „alkalom”? Volna, bőségesen is.

Nemcsak a Fogarasiék által szóbahozott latin *venio* (jön) töve, de még sok más latin szó ezen kívül is. És nem is csak a *veneo*: eladásra kerül, elkel, vagyis „venni (megvenni) való”; még inkább itt van a *vendo*, vagyis: árul, elad. A vendég, akár vett, akár eladott, kereskedő lehetett, aki felkereste a távoli, világtól elzárt telepeket, tanyákat, udvarházakat. A *venia*: „szívesség, kedvezés, kegy” – a vendégséggel kapcsolatba hozható fogalmak. Még izgalmasabb vendégfajta a *vindex*: védő, megmentő, oltalmazó, kezes, aki *vindicál* (*vindico*), de nemcsak jogot formál valamire, hanem szabaddá tesz, fölszabadít rabszolgát, jobbágyot. Sok lehetőséget kínálna a *vinum*, a bor is, amire ugyancsak rájárnak a vendégek, a *vinetum*: szőlőskert, ám nekem legjobban a *ventus* tetszene, a szél, annál is inkább, mert a vendég is száll, mint a szél: megszáll, szállást keres, aztán továtúnik. A szállodaipar ezt tanúsítja.

És ott van a német nyelv: a vendég szónak ebben óriási családja lehetne, s nemcsak a *windig*, amely szeles, szellős, nemcsak a vándor=*Wanderer* s ennek rokon szavai, ám van egy, amelyik éppen úgy hangzik, mint a vendég, egy magyar i-ző nyelvjárásban: *wendig*: jelentése pedig fürge, hajlékony, mozgékony, fordulékony. A vendégséggel mennyire összefüggő fogalom a sürgés-forgás! S aki megérte valaha egy német csapat, seregtest beszállásolását, ugyancsak tapasztalhatta, hogy mekkora és micsoda ott a *wendig*-ség; s a *winden*: „teker, csavar” megannyi fordulatba kívánczik a vendégséggel való kapcsolatba hozásra.

A szláv nyelvekben fájdalmasan (mármint nyelvészeink számára fájdalmasan) kevés az idevágó szó, talán a *veno*-val lenne mit kezdeni, ami menyasszonyi ajándékot, illetve a menyasszony árát jelenti? ... Erről jut eszembe, állítólag valami finnségi nyelvben a *ven* azt jelenti, hogy *vó*. Ennek a szótáramban nem akadtam a nyomára, ellenben a *vento*,

amely *puhát* jelent, és átvitt értelemben *petyhüdtet* – jelent *idegent* is. Hogy e két eléggé különböző jelentés azonos szóra megy-e vissza, nem tudom, a *ventovieras* viszont *vadidegent*, nagyon idegent jelent; amiből a *vieras* önmagában is „idegen” „ismeretlen”, „vendég”. A szó ősjelentése: „szélről való, melléki”, amin azért érdemes megakadni, mert a mongolban az idegen jelentésű szó *eteged*, ugyancsak „szélről való”, „oldali alapértelmű”, (tege: oldal). Ez a *vieras* nemcsak „idegen”, „szélen levő”, „környéki”, hanem egy *vieria* alakú „gördül, gurul, forog, pereg” igével is kapcsolatban levőnek látszik: a *vieroa* meg azt teszi: *elidegenedik, kerül*; viszont a *vierailla* a vendégség minden fajtáját jelenti: látogatást, vizitet, amiből kitetszik, hogy a szorgos, takarékos finn embernek a vendég az idegen, akiről a lelke mélyén (a nyelv lelke mélyén is) úgy tudja, hogy afféle „környéki”, körbe járó, tehát: tekerő

*velencén rőt az este
nem ing a bárka teste*

Érthető, hogy a latinnal (s részben a némettel) szemben oly óvatos a szaknyelvész, hiszen ha elmélyed valaki a latin szókinszben, szótövekben, hamar szédülni kezd s belehull abba az örvénybe, ami Berzsenyi Dánielt és Szabédi Lászlót is elragadta, mivel annyi ott a magyarral egyező s méghozzá sokágúan összefonódó szó, amit az ismert történelmi érintkezésekkel s a forgalomban levő őstörténeti elméletekkel megmagyarázni nem lehet; – ám most hagyjuk is őket, mivel nemcsak délről incseleg a délibáb, hanem sajátos módon az északi fénnel is összejátszik.

Valahol, valamikor, valaki azt állította, hogy a *vendég* szó a „velencei” jelentésű, nem is tudom milyen nyelvű „venedik” vagy a latin *veneticus* (ugyancsak „velencei”, azaz „venétiai”) népnévből ered: s mivel a velenceiek általában kereskedői minőségben jöttek hozzánk, vettek, eladtak, ezért egybekapcsolódott velük a vendégeskedés fogalma? Ezt a felfogást azonban ma még a megcáfolandók között sem tartják számon.

Viszont Itália északnyugati részének őslakóit csakugyan *Venetine*knak hívták, s Velence és környéke róluk nyerte Venécia nevét. Ugyanakkor a szlovén-karintiai szlávok, valamint hajdan feljebb, a bécsi mezőn s a Visztula és Elba közt ma is élő egyes szláv törzsek ugyancsak viselték a *vend* (*venedi*) nevet. Tőlük ered Bécs mai német neve *Wien*, a rómaiak idején *Vindobona*.

Magyar Adorján szerint mindeme népek azonosak a *pannonokkal*, akik időszámításunk kezdetétől fogva részint elszlávosodtak, részint elnémetesedtek, elolaszosodtak és elmagyarosodtak. Úgy látszik, e tekintetben a kelta népekhez hasonlítottak, akik, ahol csak tehettek, elhagyták eredeti nyelvüket, s beolvadtak az újlatin, germán és szláv nyelvű népek közé. E *pannon-venetek* legrégebbi törzse, mely identitását elvesztette, a Földközi-tenger déli s keleti partjain élő *púnok* voltak, akik a telepüket körülvevő sémitákba olvadtak, s ők lettek a főníciaiak néven közismert nép.

a vendégajkú népben ki találja gyönyört itt?

A *púnok* és *velenceiek* (*venetek*) között az azonosságot Magyar Adorján szerint jelzi, hogy mindkét nép nagy hajós s nagy kereskedő volt, hajóik vitorláit egyaránt sárgára és pirosra festették a *Pinus pinea* fenyőfajta tanninjával, nemcsak ékítésként, hanem mert a tannin sav a rothadástól is óv: mindkét nép nagy mestere az üvegnek és – a pénznek, aminek a neve *penni*, *pfenning*, sőt még a kínai *fen* is egybecseng népnevükkel, a *pún*nal... Ám miféle-fajta nép lehetett ez a *pún-fenicei-pannon-vend-venet*, mielőtt sokfelé elvesztette volna identitását? Magyar Adorján érveinek a fényében úgy tűnik, hogy a finnek mindenesetre rokonai voltak. Nemcsak a finnek mások által használt neve, vagyis a finn, *fennicus* cseng egybe a főníciaiak, *púnok* nevével, hanem az is tudnivaló, hogy a *púnok* az úgynevezett vörös népek közé tartoztak, finnül-észtil pedig *puna*=pír, vörös szín,

punainen pedig: vörös... És ami egy ennél is fontosabb érv: finnül a *vene* annyi, mint csónak, ladik, sajka; ahonnet *venemies*: csónakos, sajkás, evezős, *venevaja*: csónakház és *venelaulu* gondolasdal, vagyis barkarola.

Íme egy ilyen pénzes, bíboros-festékes, üveges, csónakos, dalos kereskedő nép alkalmas lehetett arra, hogy nevéből a *vendég* fogalma megképződjék! Nagyon hihető, bármennyire fantasztikus: ám éppen úgy szilárd bizonyítékunk nincs rá, mint a többi megfejtésre!

Egyébként Velence neve a középkor mélyén még *Venőce* volt magyarul; létezett viszont egy *velence* nevű tárgy: szélvitorla, szélkakas (amely talán összefügg a latin *velum*=vitorla szóval); talán a velenceiek álhatatlan szélkakas-politikája miatt szójátékosították át így Veneciát Velencére?... Vaj ki tudja...

*

mint fellegek égen filmen kép tűnik a régi jön

*új vendég de annak a körme olyan szörnyű nagy
volt hogy a ház oldalát mind lekörmölte volt*

A pedikűrös és manikűrös által munkába vett személy is vendég, a szálloda lakója, a vendéglőbe, fogadóba, kocsmába, bárba, cukrászdába betérő ember is az: és kiváltképpen vendég az ember a borbélynál. Ma kezd kimúlni a nyelvhasználatból, de régebben még általános volt a *kuncsaft*: vendég, vevő, kliens, paciens, rendelő, üzletfél értelemben. Nagy múltja van e csúnya kis szónak is, hogy beleborzongunk.

Eredetije a német *Kundschaft*, tulajdonképpen ismeretségi kör, azaz vevőkör. De jelent még *tudomást*, sőt *hírszerzést*, *felderítést* is. *Kunde*, az vevő (bizonyos körök szóhasználatában fickó, pasas, sőt pali is), azonban *kundgeben*, *kundmachen*: „kimutat, kinyilvánít, közhírré tesz, tudomásra hoz”. A szó a *können*: tudni, bírni, képes lenni és *kennen*=ismereni szavakkal tart rokonságot, az angol *knowledge*-el és a görög „ismerni” jelentésű igével: *gnoti se auton*: ismerd meg magad és jó kuncsaft lesz belőled!

ha szerettem vége már ónála vendég volt szívem

Befejezzük e vendég-játékot, visszacsukjuk az album fedelét, amelyből jövés-tűnés, sürgés-forgás, idegenség és ismerősség, eszem-iszom, barátság és szemtelenség bélyegei szotyogtak elő. Csak még egyet: más nyelvű szótövek után forgolódva, a *vendég* szóban a *forgás* képzetét is felfedeztük – vajon a magyarból nem jutnánk ugyanerre az eredményre? Lásd a *vánnyad-fonnyad*: *venerék* (egy régi ital neve) s *fanyarék* példáját: a *ven* tő egybecseng a *fon* szóval, márpedig a *fonás* lényege a *sodrás*, *pödörés*, ami körmozgást idéz elő. Az „idegent” jelentő finn *vento*-ban benne van a „petyhüdt, erőtlen” is, akárcsak a „ványadt”-tal rokonságot tartó „vén”-ben! A vendég ilyen értelemben *vén deg* (azaz dög) is lehet, aki *dagad*tra eszi majd magát nálunk? Ha kinek így tetszik, így is tarthatja. (Anál is inkább, mivel a *vencsel*, *vencsellő* ugyancsak egy forgó gépalkatrész.)

Szerintem mégis par excellence vendég a násznép tagja; aki a vőlegénnyel jövend, hogy „megvegye” s elvigye a menyasszonyt, a *venni* és *vinni* szóból származik, mint *veendék*...

Oh, boldog hajdankor, amikor a *vényre* menyasszonyt adtak és nem barbiturialt!

(Az említettek mellett *A Magyar Nyelv Értelmező Szótárából* is halásztam ki idézeteket.)

A gazdag asszony színe látása

Nincs kristálykutya és egynapos böjt.

Nincs gondolkodás arról, mi lesz véleményezve Dr. Nagyobb Katalinról; s már egyet sem alszunk, hogy álmodtam-e róla, nem tudom, az álom egyébként sem szinonímája a gondolatnak, a gondolat meg nem szinonímája ízlésünknek, ízlésünk meg védtelen az élet agresszív esterházyanizmusaival szemben. Másfél órával előtte ki fog derülni faragatlanságunk, ezért negyedórával hamarabb kezdjük kipucoválni és megborotválni magunkat, a fürdőszobaajtóban okvetetlenkedő csimasznak szórakozottabban nyomunk habcsókot a homlokára, legyen még tíz perc öt szál virágra. Lopunk az időből. Legalább az idődet kíméld, mondogatja néha az anyám, és mégis... de hát anya szüli a tolvajt.

Megint partitúrában léteznek a napok. Sok időnk van, sok időtengelyünk van és idősíkkunk, párhuzamosak, mindegyiknek más-más a ritmusa, van munkahelyi időszámítás, van az éppen aktuális könyvé, van az évszaké, amely döntő módon befolyásolja a lépések hosszát és tartalmát, most hosszú, meleg vénasszonyok nyarának ritmusa esedékes éppen, hosszú, meleg vénasszonyok vesznek körül a nyarat, néha koppan a lábuk előtt a gesztenye. Hallom magamat belülről, amint ezeket hiszem, meg mást is: a partitúra újabb sorára vetül a hallás.

A pillanatok, és csakis a történés pillanatai, széttartó áramlatokat követnek majd. Ezért nem akkor fogunk nevetni, amikor módunkban állhat utoljára nevetni, mert könnyű az, hogy igazunk legyen. Könnyű abból kiindulni, hogy senki más nem tud többet rólunk, mint mi. Hogy mi történünk magunkkal leginkább.

Nem tudunk többet egymásról, mint amennyit egymásról tudunk; Dr. Nagyobb Katalin értesült a kísérleteimről, és én régen tudom, hogy Katalinnak sok pénze van. Katalint egyszer láttam csak, egy luzerni vacsorán, ő Marina Benčić-csel beszélgetett, balján Zaveruha, ukrán születésű, Németországban élő, alapvetően kellemetlen föllépésű brókerinas. Többször is váltottunk viszont levelet. Egyik levele ezzel a mondattal kezdődött: „Elnézését kérem, nem értek Magukkal egyet a *Maguk* Sütő Andrásában.” Nagyobb Katalinnak ezek után leginkább, még pontosabban: kizárólag a kísérletekről írtam. Azt ugyanis nem lehet mondani, hogy az a „Maguk”, az nem *egy*, és főleg nem szükségszerűen *olyan* világ, amelyben lenni nélkülözhetetlen, mintha legalábbis állampolgárságba áttűnő, forró stigma volna, ilyet mondani nem lehet, a gyakorlatias szemérem tiltja a magyarázkodást. Emellett valamiféle áttetsző tiszteletet éreztem Nagyobb Katalin modora iránt: hogy igen közlékeny volt, ráért pontosnak lenni, és főleg azért, mert az ottani szokással ellentétben nem szorított tegezésre első leveleiben sem, mintha a légtér óvatos evezésével tartotta volna távol az ütközéstől buborékjainkat, amelyekben vagyunk. Nem kellett így kényszeredett rag-javításokkal

brúdert innom vele, és mintegy mellékesen beszélnem, szélesre tárt kultúr buziként, a lényegről. A levelek maguk lehetnek az események, amelyek történhetnek, s a történés sodrában az események szigetei azt jelezték, hogy valami más van már, a kísérletek valami eddig megsejtetlen, mégis hiteles idő alsó határa felé közelednek.

Az ész nem áll meg. Ki-kibontja a mondatokat, készület ideje van. A Dr. Nagyobb Katalinnal való találkozásom során nem sejlik fel a *kisvártatva*, a *nem sokkal ezután* vagy a *hiszen az imént*. Mintha pohárból néznék ki egy terembe, körben fogok látni, látómezőmön füstrongyok legelnek. Katalin mintha majd most is utazna. Érdeklődöm Marina Benčíč-ről, igyekezni fog nem meglepődni, amiért Marinát ismerem, de nem fog a természetesség látszatán iparkodni, hiszen meg van róla győződve, hogy természetellenesnek tartom az ittlétét, kellemesnek és hasznosnak egyszersmind, de itt?!, egy ilyen *Maguk*-féle városban, ahol egyik-másik Báthori vagy Rédey kicsapódik a falon. Persze Feldkirch és Buchs között nem történt történelem, nem lett két haza között határ. Most azonban történik a mély lélegzés, a rugalmas gyalogjárás; egyszerscsak majd az fog természetesnek tűnni, hogy a történelem eloszlik, a molekulák elindulnak a *mind koszosabb* levegőben és Nagyobb Katalin kolozsvári természetellenessége is fokozatosan elveszíti éleit, sarkait, tömörszerű lesz, de nem szembetűnő.

Terveim pénzügyi szubsztrátumával kapcsolatban jó előre felkészültem néhány várható kérdésre és válaszra. A kérdések és válaszok nem fognak nélkülözni némi elviségelt sem, módot adok magamnak csalódásra is meg lelkes helyeslésre, okos beszédre és egy-egy nyelvi scherzóra. Óvakodom a rábeszéléstől: az ingyenes akció: nincs meg a kellő súlya és humora, „olcsó”, olyannyira, hogy már ingyenes; action gratuite. A láncszerű epikum legcsekélyebb nyomeleme eltörölheti mindaddigi sikereimet, hiszen kísérleteim logikájának a személyközi párbeszéd során fokozhatatlannak kell lennie, Katalinnal pedig, úgy gondolom, fölöslegesen okoskodni, aki így tudja lemagázni a világ eme bugyrát, annak fontosabb a pillanat, mint a történet, az esemény oldódása és szelvényezettsége. Ezért az állítmányok alapjaiként a lét- és birtoklásige különböző formáit fogom használni, a mondatok közelíteni fognak a szűksza vú leíráshoz, mintegy pontos időjelzése lesz a magam jól előkészített és a Dr. Nagyobb Katalin anakronisztikus jelenlétének. A szikár mondatok fognak csak jelenteni. Mi magunk is körülmény leszünk.

Meleg, párás idő, halk beszéd, messziről fénylik egy ablaküvegen a nap, szerteszét az agy vigiliája.

Elhangzott az Éneklő borz I. évfolyamának 2. számában

Égi vendégség

MARGIT: Te tudod, hogy egy angyallal élsz együtt?

NADIA: ...?

MARGIT: Az angyaloknak megvan az a tulajdonságuk, hogy hang nélkül megjelennek, hogy szárnyzuhogásuk nem hallik... Például Henrik úgy is megjelenhet, mint egy hajnali beszélgetőtárs, aki hallgat, akivel hallgathatsz, mielőtt elkezdenéd a napot.

NADIA: ...

MARGIT: Ne bízd el magad, és ne légy szomorú. A volt kommunisták is lehetnek angyalok. A megfakult vörös amúgyis az angyalok színe. Nem a vér színe-re gondolok, hanem arra a picike nyirokgöbre, amely először jelenik meg, ha megszűrod az ujjad... A ti életetek olyan, hogy csak egy kifakult leplen, egy fátylon át láthatom: Henrik megfontolt mozdulatai, a féltő némaság, amellyel körülvesz, az örökös benzinszag, amelyből nem mosakodhat ki, a te vörös ruhád, amelyben derekasan leplezni próbálsz az iszonyú fáradságot.

NADIA: Gondolod, hogy jól éltünk?

MARGIT: Úgy *éltek*, mint két beteg, akik saját halálukat várják előbb, nem a másikat, de azért mindig a másikon mérhető a fáradság foka... Te őt lesed, ő téged figyel, s azon igyekeztek, hogy ne legyen észlelhető a sejtosztódás. Ha Henrik, mondjuk, májrákos volna, akkor a történés méginkább kifakítaná az árnyék-képet. Te megjárhatnád a gondos ápolót, viasszal ragaszthatnád-illesztgethetnéd egymáshoz az angyalszárny indiántollait, eloroznád a sápadt glóriát, miközben rendíthetetlen pontossággal adagolnád a citosztatikumot.

(Nadia viaszszínű hálóköntösén áttetszenek flaskómellei, melyek körül – a tenger szigeteit alakítva – koncentrikus körökben hordják az üledéket a világ ráncai. Nehézkes mozdulatokkal a tengerparti nyaraló emeleti hálószobájának függönyét igazgatja: azon igyekszik, hogy amíg lehetséges, ne hatoljon be a korahajnali fény, amely megülekszik a gyér bútorzat szögletein. Margit meztele-nül, kitakarva fekszik a ravatalszerű közös ágyon, poharába tölti az utolsó kortyokat, egy konyakos üvegből, amely csak egy a sok közül, üres hódolat, biztatás, könyörgés, jel Nadia felé, aki napok, pár hónap óta nem hajlandó esélyt és értelmet tulajdonítva megadni magát, csak áll az ostromgyűrű közepén.

A nyaraló kissé romos, elhanyagolt kertjéből lassacskán a kora reggel neszei szivárognak föl a függönyök mögé. A dagály nyomán fel-feltoluló hullámok elérték a kerítés kőszegélyének támasztott bárkákat és ütemesen paskolják a szí-nük vesztett deszkaszegélyeket. Kövekbe zárt suttogás, tűzropogás a szomszéd

kertje felől, aki öles fűzfacsonkok alá gyújtva kiúzi a menedéket kereső gyíkokat, gyepűásó sárkánybogarakat.)

MARGIT: Emlékszel, amikor hagytuk, hogy megerőszakoljanak bennünket?

NADIA: ...

MARGIT: Amikor este jöttünk a munkásszálló felől...

NADIA: ...

MARGIT: A park előtt már utolérték, és azon csodálkoztak, hogy nem futamodtunk meg előlük. Hárman voltak, emlékszel, és én hátrébb voltam, megragadták a kabátomat és én nem tiltakoztam, módszeresen segítettem őket. Az ámulattól mintha lelohadtak volna, te csak bámultál, mint aki esztét veszítette, és görcsösen összehúztad magadon a ruhád. Tulajdonképpen te bátorítottad őket. Én pedig megoldottam magamon mindent, és vágy és irigység fogott el, azt szerettem volna, ha mindhárman keresztülmennek rajtam... Végül a fűre feküdtem, igen, emlékszem, szeptember volt, és én kitárulkoztam. Egyikük észbekapott és aztán ügyefogyottan belém hatolt, ellátta a bajom, miközben én segítettem őt, együtt lihegtünk, míg ti kővé dermedten itátok magatokba a látványt...

Féltékeny voltam rád, az érintetlenségedre, arra, hogy mindhárman téged kívántak igazán. Odaintettem a másikat is. Szégyenlős tizenhat éves srác volt, és ügyetlenül, röviden élvezett, mintha az első lettem volna. Emlékszel, te közben hátulról gyöngéden átkaroltad a magas, sötétruhás fiatalembert...

NADIA: *(szégyenlősen behunyja a szemét, fölkapaszkodik az ágyra és úgy helyezkedik, hogy a reggeli napfény ne érthesse az arcát, a szemét.)*

MARGIT: ...magad felé fordítottad az arcát és megcsókoltad. Egy padon feküdtetek, te gondosan leterítetted a kabátodat és alábújtál, mintha ágyban lettek volna. Csókolóztatok, mint a filmekben. Én irigykedtem, de lehet, hogy csak túlságosan szomorú voltam, mivel a férfiak többsége azt a nőt kívánja igazán, aki érintetlen, s aki egyetlen érintésre megpattan, mint a túlérrett som...

NADIA: *(arca torz: a terhes nőknek azzal a könnyes nyugodtságával sír, amelynek semmi köze az izmok rángatózásához, a remegéshez, amely egy egész testet lendületbe hoz. Már-már nem tudni, hogy a könnyek honnan erednek, a könnycsatornáknak csak felvezetik őket valahonnan egy gát tájékról, ahol megszakadt valami, s az ár oly nyugodtan árasztja el a környéket, hogy egyetlen csónak sem megy veszendőbe. Minden fönnmarad a tenger felszínén.)*

Húsz évvel ezelőtt volt egy kert, amelyben mindennek, még a gyomoknak is, ha felütötték a fejüket, nevük volt. Bár kicsi voltam, s tudtam, hogy hatalmas a kert, azt is sejtettem, hogy minden nevet megtanulhatok idővel, s ha igyekszem, én lehetek az a bajnok, aki – ahogyan azt egyszer egy balek irodalomtanárnő állította – lenyilazom „a költő legszebb szavait”. Még az ádáz öldöklés előtti kellő pillanatban rájöttem, hogy a kert bevehetetlen, bár minden szegletét kitűnően ismerem. Innen csak menekülni nem szabad, mert kell, ha idővel levelet akarsz írni haza, a legsemmitmondóbb szavakkal, ügyefogyott kérdéseket szegezve az otthonmaradottaknak, akik mindig hazavárnak gyógynövényeikkel.

Amikor azt hittem, hogy rákos vagyok, vadcsalán- és kakukkfű-oldattal borogattam a bal mellem. Visszanyúltam húsz évvel ezelőttre, a nevekhez siettem segítségért, miközben annyira kiépült az idegrendszerem, hogy állat- és ember-

üvöltést egyaránt elviselek. Összegabalyodtak a nevek indái, a koronákat benőtték a rozsdás és terméketlen vadszóló levelei: úgysem megyek haza. Csak üvöltsetek!

MARGIT: Azt hittem, ott a parkban, a padon, a hármunk szeme láttára vesztetted el a szüzességedet... Mi hosszú percekén át csak bámultunk benneteket, téged, ahogyan kitárulkozol és fölülkerekedsz, s azt a pacákat, aki hosszasan dugott téged... Aztán jött az a néptáncscsoport, jött Henrik, s a ráktól való rettegés, jött az undor, a félelem...

NADIA: *(végignyújtózik az ágyon)* Minden csak rendre... különben van még konyak? Tölts csak nyugodtan...

MARGIT: A szüzességed... talán Henriknek tartogattad volna?

NADIA: ...

MARGIT: Azt mondtad, hogy úgy szedted össze magad mindig, mint a zakotát gyermekkorodban, amikor apád felszólított. Elővettétek nővéreddel a hatalmas kosarat, amelybe mindketten belefértetek volna, s rendre berámoltátok a fejetlen bábót, az autóalkatrészt, a filctollkupakot és a levélborítékokat... Összehúztad aztán magadon a kabátod, igyekeznünk kellett, mert érkezett a néptáncscsoport...

NADIA: *(óvatosan oldalra fordul, fél a hirtelen mozdulattól, tenyerét a köldökére szorítja, tart a hisztérikus nevetéstől, amely hamarosan vonaglásszerűen megrándítja a testét.)* A Megéneklünk Romániára gondolsz?

MARGIT: *(rekedten a pár csomag cigarettától, félrészegen, fejét a párnába fúrva, nevetés és fuldoklás között)* Ahogy csujjogattak...

Körülbelül húsz évvel ezelőtt kezdett összeállni a csapat is. A kertben játszottunk, majd a völgyet vettük birtokunkba, amely mészkőfalaival sokáig védett bennünket a világ sortúztalálataitól. Csak azt nem sejthette senki, hogy évezredekre van szükség egyetlen ember halálához. A levegőt, a követ, a szavakat nem kezdik ki a nyüvek, s a dolgok úgy hatnak egymásra, mint a mészkő és a víz: a kitartóbb győz. A szavak helyén pedig olykor mély tárnák nyílnak, s a tárnák alatt, még mélyebben, az aktív rétegek kitartó munka során hozzák létre a formák új alakzatait. Lényeg nincs. Csak oldódó és oldhatatlan kő van, meg víz.

MARGIT: Tudod, azt mondtad annak idején, hogy Henrik ki akarta gyomlálni az életed. Mi pedig azon röhögtünk, hogy tudatlanságában a gyom helyett az élő növények gyökereinek-gumóinak esett oly hévvel, hogy fájdalmat okozott. Akkor kezdted valami hülyeséggel borogatni a bal melled, emlékszel?

NADIA: ...

MARGIT: Te szüntelenül azt állítottad, hogy amikor kitépnek egy gyökeret belőled, ott vagy új támad, vagy új gumó sarjad, amely idővel megerősödik és fészket készít maga magának. A rák pedig nem egyéb, mint a korai gyökerek nyomán támadó sejtjárádás. A szüzesség elvesztése elméleted nyomán szintén nem egyéb erőszakos kiszakításnál, amelynek során méhedbe plántálódik újra és újra, fokozatosan és ismétlődően egy-egy gumó...

NADIA: ...

MARGIT: Amikor tehát a parkban olyan jóízűen, csoportosan szeretkeztünk, szűz voltál.

NADIA: ...

MARGIT: S ha az elméleted helytáll, akkor igen könnyedén arra is rájöhetek, hogy Henrik szakított repeszdarabokra téged: ő rejtette beléd a koncokat, s kutyák fognak szagatni belülről, mikor megszületik a kisgyerek... Mondd csak, minek keresztelitek?

NADIA: Henriknek.

MARGIT: *(gúnyosan, nyelvöltögető csúfondárossággal)* Megszületik a kis angyal. Olyan lesz, mint egy leplekbe bugyolált bomba: bontogatja viaszszárnyacskáit, melyeket idővel majd a mama foldozgat. A glória sápadtka – apai örökség –, a mamának síkporral majd azt is fényesítgetnie kell.

Sokszor úgy érzem, olyan vagyok, mint egy hatalmas épület, amelyen nincsenek ablakok, s nincs kijárat. Nem tudom már összefogni a ruhám, a kabátom a mellemen. A bal mellem – egy sötét tűszerkettes folyosó – feszít. Apám kiált a kert mélyéről, tudnunk kellene a latin igeragozást. Azonkívül még nővéremmel össze kellene szednünk a zakotát, amely már nem fér a kosárba, egyre nagyobb lesz, s a lom egyre több, nekünk pedig fészkekbe kellene telepednünk, hogy megnyugodjunk.

Úgy érzem, lassan szétfeszít a rengeteg idegen tárgy, amely belém zsúfolódott, s kikíváncsozna, ha én nem tartanám görcsösen az épületformát. Mezítláb vagyok, talpamat égeti a cement, amely hugytól és a mármaros román táncosok sáros bocskoraitól síkos. Torkomat marja a falakon térképszerűen vagy a fjordok csipkézetéhez hasonlatosan feljebb és feljebb terjedő világos, karsztszürke salétrom. Valahol egy hálófülkét és egy sírkertet is elrejtettek bennem, a drótozott fakereszteken az évszázadok óta elhunyt klarisszák nevei: VALENCIA, TIBERIA, VENDETTA, BOLIVIA.

(Nadia viaszszínű hálóköntösén áttetszenek flaskómellei, melyek körül – a tenger szigeteit alakítva – koncentrikus körökben hordják az üledéket a világ ráncai. A nap ontja már kincseit, fölmelegítve Nadia hasát, melyben sürgölődik a magzat, buzog a mosogatóvíz.)

MARGIT: Ne aludj!

NADIA: *(száját kitátva, mélyeket lélegezve alszik)*

MARGIT: *(leteszi kezéből a poharat, a ravatalon közelebb kúszik, s áttetsző ujjait Nadia nyakára helyezi)* – Ne aludj! Vigyázz, jönnek az angyalok! Kő legyél!

Lombok

*Várod az esőt, hogy leessen végre, mert megtelt
az ég. S mikor majd esik, magadra figyelsz,
s ha lehullott minden, boldog leszel.*

*Égi segítség, bosszúállás. Lehull a fény,
a lombok közé hatol, széthajtja és elborítja
az ágakat, megszüntet számos elágazódást,
kezdetet, folytatódást, visszafordítja
a többszörösség kezdetét, és megindítja az örület
keserű színeit. Egyetlen csapást ismertünk eddig.
Most a fény fénnyel vagy árnyékkal minden levelet
és fűszálat és köztük minden ürességet megjelöl.*

*

*Este lefekszem, és jól megforgatom a dobozban
a kést. Elmetélem a trombiták sötét húrjait.*

*

*„Növény akartam lenni.
Egyetlen levél, fényhez forduló felület.
A fordulásban, egy napszak hatalmas munkájában*

*mégis bosszú és jóvátétel.
Az árnyékban egyberoskad a világ,
csak én és az ég. Végzetessé teszek egy kiterjedést,
elválasztok; megemésztlem az áttetsző dolgokat,
és emésztetlenül hagyom a földet;
nem keresek vigaszt, csak igazolást;
nem szólalok meg, mert belátok mindent.*

*Az emberi jó csak mulandó. De a jó
és a rossz között nagy az üresség.
Abban pontos helyek vannak."*

*

*Kettéválik a tér, aztán kettéválik megint
ugyanabba a kettőbe, önmagába ágazódik
tovább, mert nincs rajta-kívül, vagy ha van,
nem lehet kettéválasztani, a világon kívül
a legutolsó barackmag pörög.*

*

*A fűszálak, a bokrok és a fák egy középső teret nyitnak
és őrzik közömbösen ragyogva; egyetlen csapást
ismertünk eddig. Most tétlenül is
vagy az első feladathoz ügyetlenül véghez viszünk
mindent, amit magunk mögött hagytunk.*

*

*„Visszafordítottam magamra a természetes büntetést,
de elrejtőztem, ravasz módon, hogy mégis lássanak;
lássák rajtam a fordított időt. Az ebédet*

*mindig kihánytam; nem gondolhatták, milyen szörnyű
jel zúdul ilyenkor a város csatornáiba.
Hallgattam, mert külön kellett volna hívni
a jót és a rosszat, s egyik sem ért volna fel
a szenvedéssel. Máskor pedig túl sokat is beszéltem,
mert válaszolni kellett. Majdnem megfiatalodtam."*

*

*A föld az ég felé taszítja a növényeket.
A fény szűkös idejébe fogadja őket.*

*

*Nem láthatunk át, de tudjuk,
ismerős dolgok állnak ott is,
jártunk már ott valaha,
de nagyobb szükségünk van most
a bizonyosságra. Az idő ugyanaz.
Idegenek között
elvesztettük majdnem a nyelvet.*

*

*Elkápráztat az emberi építmény
az egybegyűjtött világossággal.
„Azután pedig már elfogadtam mindent,
az volt a gyógyulás;
az emberek közé nőttem.”
A lombok között a fény
szétszóródva,
számtalan apró helyet felmutatva
vezet vagy marasztal.*

Toma G.

Mennyi időnek kellett eltelnie a bodeni bizonyosság pillanatáig? Szerintem fájdalmasan kevésnek. De bizonyára neki is igaza van: hét élet belefér, hetvenhétszer szúrtak körme alá tüzes szögek.

– Norvég vagy? – kérdezte Tjur.

Jellemző, hogy a predeáli élményt ő földmarásként élte át, mintha talajgyalukkal szakították volna fel a domboldal felhámját.

– Svéd talán? – folytatta Tjur.

A képeken alattomos árnyak lopakodnak, beitatódva birtokolják a helyet. Míg nála gyökeret vágnak el, követ metszenek, a táj szívéig hatolnak, tarolnak, sebeznek. Melyik a totálisabb kifosztás?

– Akkor vendég. – Ezt már nem kérdi, hanem állítja Tjur.

Mint ereiben a növényőrletből készült kesernyész párlat, úgy árad szét idegein a jóleső érzés. Felnőtt életében most először megnyugszik.

Figyelem, már másképp fog. Fél évvel korábban, Räckstában meglátogatva is még félszegen oldalazva haladott keze a kilincs felé. A görcsösen szorító ujjai által bezárt szögben fóka szeme, amikor alig néhány napos kicsinyét elveszti. A tenyérszegély redői közül süt ki a csáklya hegyének acélvillanásától kibimbózó félelme.

Félelem kecses virága, Perhorria!

Kecsességét ha megcsodálad, tudd, hogy otromba fájdalom táplálja – pompázó császárkörtét rothaszt barna massa, ijesztő, mint mocsár.

Vizsgálom Tomát: elernyedte teste mint jelentéktelen stockholmi délelőtti októberben. Ennyire nagyot kell változnia egy menekültnek ahhoz, hogy végre révbe jusson?

„Fél Spanyolországot végiggyűrődtem, nincsen Toma sehol.” Ezt írta Sari egy képeslapon. Mi lesz, ha felhív? Mit mondok? Észak-Norvégia, Lofoten, vagy hogy már nem találja ott? Nem ugyanazt. Toma megváltozott.

Csak amikor a közös lapot küldtük a fivérének, s ő a bélyeget ragasztotta rá, akkor vettem észre, hogy remeg. Mindkét karja, erőteljesen és megállás nélkül.

Ahogy pillantásomat elkapja, ezt mondja:

– Fertő. Utánunk lóttek.

Nem, mondja, tulajdonképpen vakkantja a felindultsággal párosult félelemtől.

Ha viszolyogva is (egészséges tudja ennyire megtagadni a beteget), de megfogom a karját. Országúton eltaposott borz vonaglása.

Vékony hártya a félelem, alakod felveszi, máris az övé vagy! Irányítja mozgulataid. Hol féregként húzódsz össze, hol eszelősen makogsz. Tragikomikus pózokban függsz az idő fonalán, melyre idegen, fagyos kezek, mint keresztre, kifeszítettek.

Hosszú hónapokig a predeáli szörny alakját vette fel a saját félelemhártyám. Hiába próbáltam menekülni tőle, vagy igyekeztem kijátszani, elaltatni éberségét, nem sikerült. Kiűztem nappal, s azáltal, hogy tudomásul sem vettem, visszamászott testembe álmaimban.

És évek után is lelkemben rugdalózik. Felszakad újra a sajtó heg a vasúti sínnek mellett: mindannyian láttuk, tudatunkban elraktároztuk, s gerincünk elferdítette.

Milyen ujjongó félóra volt az, amikor Toma, anélkül, hogy tudott volna róla, predeáli élményemet sajátjaként elmesélte. Azok a bensőséges percek hoztak közel egymáshoz bennünket.

Gröndali lakásunk viszonylag sötét volt; azért nem vettem volna előbb észre remegő kezét? Vagy mert figyelmem teljesen lekötötte, amit mesélt?

Hogy menekült gyalog, keresztül öt országhatáron. Buletinnel a szíve fölött, mert útlevelet soha nem kapott.

Fogom a karját.

– Puttgarten – mondja. Miután két társát besegítette, felmászott harmadiknak az utastér fölé, a pléhtető alá. Felfedezték őket, kirángatták megviselt testüket, majd elhelyezték őket a legközelebbi menekülttáborban. Éjszaka elszöktek, az első szerelvényen sikerült átlopniuk magukat a határon.

Üzenetet hozott Mihaitól, a bátyjától. Őt ismertem, bár Toma is ugyanabban a bukaresti sajtóközpontban dolgozott. Korrektorként került az Albinához, később ugyanott szerkesztő, majd fegyelmi következményeként „lefokozzák”.

Szküntéja Ház! A sajtó szomorú kazamatája! Súlyos, mint lelkiismeretünk, nyomasztó, mint a kommunista diktatúra!

Száz kezük, ezer lábuk volt! Az uniformis rajtuk szemünket megtévesztő moha, s amikor összefogóztak, a predeáli szörny testének szorítása vonaglott végig a tájon.

Mikor a magam predeáli verzióját elmeséltem, láthatóan elkomorodott, még erőteljesebb képnek találta, mint a sajátját, ezt írta meg abban a novellában, mely L.-nek köszönhetően megjelent.

Magyar író, Toma Gregor!

Nem sokkal a marosvásárhelyi pogrom után voltunk. Magyarul írta meg predeáli élményem. Nevét, a román Grigorét apja eredeti, vagyis lengyel Gregorjára „fordította vissza”, s megtagadta teljesen soha el nem nyert románságát. Elfogadni a változást és ujjongani miatta viszonylag könnyű volt, agyam viszont a mai napig képtelen feldolgozni döntését, teljes mélységében belátni annak érzelmi hátterét.

– Vendég vagy – mondta Tjur.

A halászok sztrájkja idején végigjárták Észak-Norvégiát, megszimatolták az elégedetlenségben a szorgalmasan fizető kocsmatölteléseket. Különben komphajókon, főként a Helsinki és Stockholm között közlekedő sétahajón szolgált alkalmi zenészként.

Sohasem biztos parton, a remény szigetei között örökösen úton.

Megpróbált románságában megkapaszkodni. Hibátlan artikulációja ellenére sem sikerült ez neki, voltak ugyanis külső jelek, melyek felfedték, hogy jövevény.

A fordítói tevékenységbe menekült. Lengyelből ültetett át esztétikai traktátusokat románra a bukaresti világirodalmi lapnak. Úgy érezte, közvetítói szerepe van, és hogy abban a közösségben, mely többnek bizonyult egyszerű szerkesztőségénél, helyet kapott.

Ott és Esterházy Péter kedvéért tanult meg magyarul. Tulajdonképpen a gyermekkori vágy, hogy apja kedvére téve elsajátítsa a nyelvet, újra felébredt benne, bár azt hitte, Esterházyt akarja olvasni. Kapaszkodott egy emlékbe, egy érzésbe, s mindig másba, ugyanis körülötte a helyet minduntalan körbenyírták, gyökereit elvágták, parányi biztonságától megfosztották.

Egyetlen erőteljes hasítással felmetszették a domb alját, földévő gépeket küldtek a vájatokba, míg a szem ellátott, nyújtóztak a tárnák, kipusztítottak növényt és állatot. A predeáli szörny a nyakát harapta át annak, ami eladdig élő volt, s mint koponyáját az elejtett vadnak, a dombtetőt megfakult sipkaként félredobták.

A lélek láthatatlan réseibe úgy férkőzik be a félelem, mint bőr alá az alattomos fájdalom. Barna kása császárkörte testében, körte alakú fájdalom a koponyacsont lemezei alatt.

Sarinak is csak a szemtükrében mutatkozott meg a fájdalom, mely fiatal testét megrontotta. Hiába a fiatalság lendülete, ha megszakad félúton! Apja elől volt menekülőben, fájdalmát egy húszoldalas vallomásban kiírta, míg Jyväskylä közelében barátainál rejtőzött. Mikor Toma felé kezét nyújtotta, mindketten menedéket kerestek az ideiglenes kapcsolatban.

Most annak is vége?

Soha sem sikerült tökéletesen azonosulnia.

Román nevét Toma lengyelre fordította, amikor úgy döntött, hogy ő, aki más anyanyelvűnek született, Skandináviában lesz magyar íróvá. Kérte a Napnyugatot, hogy változtassa meg a Gregort, hogy a már elfogadott novelláját közölhesse; nem közvetlenül és nem is váratlanul, de nemet mondott. Identitása feladására kérték, amihez a távolságtartás ugyanannyira hozzátartozik, mint az azonosulási vágy. Említett novellájában a würzburgi néger úgy állítja szembe a román paraszttal, mint ahogy alteregójával küzd meg a közeledés fájdalmas pillanataiban. Hogy mennyire kíméletlen az önként vállalt véres ünnep, bizonyítja, hogy írásában a paraszt a négerre lő.

Egy norvég halásznak kellett őt meghallgatnia. Elfogadta a szíjas, barázdált arcú Tjur pálinkáját, hogy a nyugalmat megtalálja. Mintha addig inára egy örökösen összehúzóódó ideg lett volna rákapcsolva, zavaró, erőszakos zsiger, s most egy idegen, pitykés bicskájával levakarta volna.

„Vendég vagy.”

Ahogy a szeptemberi savanykás, szelíd napsütésben elterpeszkednek, a bodeni égbolton egy rozsmártoka jelképe jelenik meg.

Igaz, hogy bergeni magányával kapcsolatosan, ám így fogalmazta ő maga meg az „álomLátó”-ban közölt írásában.

Marad a hat magyar nyelvű novella, amiből egy jelent meg, egyet elutasítottak. S annak a biztonság-szigetnek vége? Szárazföldre talált a menekülő?

Elapadt a holt gyereket tápláló anya teje...

Legjobb novellája nem a predeáli szörnyről szóló, erősebb annál az a kép,

melyet egy mindössze kétflekkés látomásban fogalmazott meg. Kiterítve fekszik egy megmeredt csecsemő, s minthogy anyja melle nem kell, az maga feji ki tejét, mely ráfolyik a kicsiny élettelen testre, érdes halottszürkét fest fehérre a zsíros és meleg élet. A merev száj üregéből csordul tovább a tej, mint a vér közvetlenül a lövés után, keresztülvág a fülkagylón, végigfolyik a hajlatán, ferde sugárban vegyül el az iszap levével.

Sikítani szeretnék.

Ébredjen rá arra, hogy valami visszavonhatatlanul hamisat cselekszik, úzótt-ségét levetkőzve, mint értéktelen rongyot dobja el saját bőrét!

Ugyanazon ég alatt ülök, s mert nem szólhatok bele, némán figyelem. A szeptemberi nyálkás, langy napsütésben zsírtól fényesedik a rozmár dermedt tokája, mintha csak a holt gyerek számára fejt tej borítaná be teljes szélességében.

Sarit látom, szemében az a rémület, amikor apja rontott rá, baltával a kezében. Kinyújtja a kezét Toma után, de a rozmár agyara átszúrja. Mint ahogyan a rimnic-i paraszt kapája sújtott le a würzburgi néger nyakára egy olyan óvatlan pillanatban, mikor az áldozat hangját elnyomja az örület, mely célt sose téveszt.

Ha valami hallatszik, akkor az a predeáli szörny nyihogása!

– Fertá...

Sarira, magyar íráságára, identitására, sőt: identitásunkra, a közösre vonatkozó kérdéseim nem hangzanak el, ő mégis jelzi, hogy tud róluk. Kezét mellmagasságba emeli, felmutatja remegő kézfejét és „selypít” hozzá: „Fertá”.

Minden benne van ebben az őszinte pillanatban. Hogy észrevette, hogy én regisztráltam a változást, ami a kéz remegésének elmaradásában nyilvánult meg, hogy tudatában van annak, miszerint én továbbra is a régi úzótt-séget várom el tőle. Mint ahogyan az is hozzátartozik a pillanat meghittségéhez, hogy ő mindezt még eljáltssa nekem, s mindaddig barátjaként tart számon.

Most kell higgadtnak lennem.

Fertő utalás menekülésére, s egyúttal mindarra, ami az előtt volt, múltunkra, a predeáli szörnyre. A szóvégi „ő” jellegzetes földrajzi névképző választott tájainkon, teljességgel igaza van, mikor a magyar szót kifordítja, svédesen „selypítve” mondja.

Elveszthetem őt, ha érzelmeimet hagyom fölülkerekedni. Tomát, egy darabot önmagamból.

Azzal, hogy a szót bodoki tájszólásban ejti, kíméletlen játékba kezd, behozza a körbe Sarit, húsz gépelt oldalát, zilált lelki egyensúlyát, az ellenőrizhetetlen örületet.

Sari Székelyföldön sose járt, apjától eltanulva beszéli bodoki tájszólásban a magyart. Mi több, román vendégzavakat, kifejezéseket használ tölteléként, anélkül, hogy jelentésükkel tisztában lenne. Ugyanezeket szövegében, húszoldalas jeremiádjában is használta, kétnyelvű mondatok tehát egy harmadik, a finn – az anyja, az iskola (hiszen Finnországból jött), a külvilág nyelvének – sajátos írásjeleivel lejegyezve.

Összeszorul a szívem: és ha most Sari becsenget?

Jellemző, hogy nem érezte az ellentétet, vagyis természetesnek fogta fel azt, ami betegesen kitekert volt, ám számára kezdettől fogva adott. Ebben az örület-

ben élt Sari, ez volt az ő természetes közege. Mikor megszólalt, úgy hahotázunk, hogy míg könnyünk végigcsordult az arcunkon, kést forgatott bensőnkben a történelemnek még romlatlan gyermeki báj formájában megnyilvánuló perverzitása.

Hogy állsz Sari elé, Toma? Mivel magyarázod, hogy becsaptad?

Rugdos már megint félelemhártyám bensőmben, a jyvaskylái szoba durva vonalai lüktetnek testemben. Balta lapjának romlott fényénél elkövetett erőszak, Sari apját látom közeledni, tekintetében ördögi inger.

Menekülj!

Hetekig barátai Jyvaskylä melletti tanyáján húzódott meg, negatív élményét, ezt a szörnyűséget kiírva magából, sikerült talpra állnia, legalábbis annyira, hogy testét átmentse az új hazába.

Vajon ez mindannyiunk alapvető élménye: a teljes meztelenségében megnyilvánuló erőszak? Nem ülünk-e mindannyian egy szerkezet nélküli, pontatlan ortográfiájú jajkiáltásba bezárva?

Megfeledezhetünk róla, ám a lényegen ez változtat-e?

A közös élményt féltem: a predeáli hágó sebét, annak emlékképét. Hátha behegedt? Bármennyire igyekszem nem leegyszerűsíteni a helyzetet, bármennyire szeretném leszorítani, mint némán vergődő állatot, a félelmem, úgy érzem, végünk van.

Ha behegedt a seb – végünk van!

Mint paplant, libbentem fel róla a mohatakarót, hadd lám...

Képesek vagyunk-e kihúzni magunkból félelemhártyánkat? Megszabadulva tőle nem huttyanunk-e össze, mintha lényegünket veszíténénk?

A mozdulattal, mellyel e mohatakarót akartam fellibbenteni, érzékeimre települt közönyöm leplét szakítom fel. Megérezem hirtelen a holtan született gyereket tápláló anya tejének ízét.

A keserű savótól összehúzódik ínyem, és Tomát akaratlanul is megbántom.

– Ferto – mondom olyan rövid és lapos ó-val, amilyen ó-t a románok kikínlódni tudnak. Nem románságára célzok, hanem hogy onnan jövünk, a Dîmbovița-parti nyomorból, a szabad akaratot az egyenes derékről lemállasztó mocsárból, s ezt nem felejtethjük el.

Mintha mindketten hátráltunk volna egy lépést. Mintha egy idegen ülne a fotelünkben. Egy idegen vendég.

Tenyérével másképpen szorít, odalettek a görcsös ujjak, kihunyt közülük a foka könyörgő tekintete.

„Ezt én nem akarom, Toma, menekülök tovább!”

Eszelős tekintettel mocsár fölé hajló anya próbálja tejét különválasztani az iszapleltől, nem megy.

Mint a félelemhártyát testéből, kiszakítja magát a fotel mélyéből.

Egyetlen könyörtelen indulattal lerúgja gyereke iszapfejét az órült.

Közelről érzi apja borgőzös leheletét, Sari felsikolt.

Mintha minden ellenére Tomával egyek lennénk. Átkarolva őt úgy érzem, holtan született gyerek lerúgott iszap-feje az ölelésünk, s együtt menekülő vadak vagyunk.

Bukarest, 2613 (-873) perc

Sem én nem jegyeztem föl, még frissiben, minden történést azon az abszurd vendéjátékon, sem külső (engem föltehetően ellenőrző) közeg nem készített aprólékos jegyzőkönyvet tudtommal, a 2613 vagy legalább az 1740 percről. Pedig a szóban forgó 43 óra 33 perc, különösen pedig a kerek 29 óra (egy teljes nap és négyszer 60 perc) – ha jól végeztem az összeadásokat és kivonásokat – érdemes volna a részletező számbavételre. Érdemes volna még ma is, jöllehet 1988 májusa óta állítólag több forradalom is lezajlott. Bukarestben hivatalosan egyről tudnak, Kolozsvárt többről, illetve egyről sem. Tény viszont, hogy a most, négy és fél év múltán megkísérelt rekonstruálás 1989 decembere előtti időkre megy vissza – ám nem tartozik az ántivilághoz.

Egy születésnap titkos utazásról lesz szó. Hogy miért kell(ett) titkosítani az ismert személyiség születésnapjának köszöntését, országhatáron belül, azt valószínűleg még a Márquez-Litkin-féle chilei filmforgatókönyv olvasója sem érti meg. Külső ember számára mindezt elhíttetni lényegében reménytelen vállalkozás. Ha mégis megpróbálkozom vele, ha egyáltalán megpróbálom összerakni a személyesen megélt történéssort, 2613 percbe sűrítve – azért teszem, mert magamnak tartozom vele.

Röptéri előzetes

A repüléssel járó szorongás kellő tréninggel valószínűleg megszüntethető. A röptéri már kevésbé. Legalábbis addig nem, amíg nem alszik ki az emberben a határátlépési, vámellenőrzési reflex. A következetesen ismétlődő kiszolgáltatottságé. Most (1988 májusában, Kolozsvárt) minden eddiginél éberebbek az „elvtársak”: a repülőtérről vivő buszba csak az érvényes repülőjegy felmutatása után lehet felszállni. Én úgy jöttem el a szerkesztőségéből, hogy főnökömnek semmit se jeleztem. Önvédelemből jártam el így, sokgyökerű paranoiáját így próbáltam kikerülni. Vajon most az első lépésnél lebukom? „Visszatoloncolnak”? De nem történik semmi különös, a kezdő akadályt sikerrel veszem. A buszból kiszállva újabb ellenőrzés, a váróterembe való bebocsáttatás előtt: a jegy mellett a személyazonossági igazolványt is fel kell mutatni. Ez persze még nem a máshol is bevezetett biztonsági ellenőrzés – amelyet az átvilágító gépek és csipogó berendezések mellett a motozó férfiak és nők végeznek (nálunk). A „diadalívet” átlépve, kiszedi majd az ember a kabátzsebéből az aprópénzt, kapukulcsot (bicskát, kisollót – „hidegfegyvert” – természetesen eleve nem visz magával). Sorsomra várva, megtanulom, hogy a közeg kérésére a lábamat is föl kell emelnem, a cipőtalpat is kötelezően végigpásztázza a detektor. (A vasszeggel erősített magassarkú cipőt levétetik a nőkről. Az én cipőm

szerencsére lapos.) A szájamat miért nem ellenőrzik, hogy legalább a fémtöme-
seket azonosítsák? Talán azért tekintenek el ettől – talptól tetőig haladva, ahogy
illenék –, mert a csipogó végtelen visításba kezdene?

Végre bent vagyok, egészen bent, a váróban. Jó volna most legalább egy kávé,
de a bárpult semmi jót nem ígér. Az üveg mögött üresség. Fent a pulton néhány ko-
nyakos pohár, de ez „a fiúké”; akik vigyáznak ránk, pontosabban két vendégüket
búcsúztatják. Közönséges halandó nem rendelhet konyakot, ez is hiánycikk. Igaz,
nem is igen merészkedik arra senki. Harsány jókedvük messze sugárzik, betölti a
várót. S minthogy a Bukarestből érkező (és visszaforduló) gép bejelentés nélkül jó
órát késik, „a fiúk” vidámsága tartósan összekapcsolódik tudatomban a cipőtalp-
pal. Ez persze nem látszik rajtam. Legalábbis remélem, hogy nem.

Már a gépben vagyunk. Közben nyilván megtörtént az újabb, a hivatalos
jegy- és igazolványellenőrzés. A pilótához vezető ajtó előtti ülések a beszállás-
kor foglaltak. Itt is „a fiúk” találhatók, csak most őrzik komolyságukat.

A kiszállás procedúrája valamivel egyszerűbb, átlagosabb. A röptéri épüle-
tek tetejéről felénk, utasok felé irányított gépfegyverek, a mögöttük hasaló kato-
nák jelenlétén nem is csodálkozom. Mindent az emberért, vagyis értem. Nehogy
valaki testi épségemre törjön. Érzem, hogy bármi áron megvédenek. Itt, Buka-
restben, ahová születésnapra köszöntésre jövök. (Rangrejtve, a nevemet azonban
le nem tagadhatva. Igaz, eddig – tudomásom szerint – semmi szabálytalansá-
got, törvényteleniséget nem bizonyíthatnak rám. Csupán a főszerkesztőm elől
lőgtam el, de hát ez legfeljebb a munkaviszonyomat érintheti.)

A főváros szívében

A repülőtársaság autóbusha érkezéskor nincs jelen, következőképpen nem
kell újra igazolnom magam. Lehet, hogy befelé elég volna a buszjegy? A közön-
séges trolin mindenesetre megelégednek vele, így újabb óra elteltével már az
ünnepeleendő lakásának közelében járok. Délután fél négy, nem ártana enni va-
lamit az esti fogadás előtt. Tizenegyedtől vagyok úton, a sietségben elfelejtettem
bár két kekszet magamhoz venni. Pénz van nálam, bemegyek egy vendéglőbe.

Ebben nem is akadályoz meg senki. Többszintes vendéglátóipari komple-
xum kínálja magát a neontalanított felirat révén, választhatok a négy szocialista
részleg között. Pontosabban csak háromból, mert az egyik csoportos rendez-
vény (esküvő?) címén előttem zárva. Elég lesz a maradék is, nincsenek különös
igényeim, egy tányér leves (csorba) biztosan akad. Nincs. Sajt? Hova gondolok!
Szárított hal? Konzerv? Nincs. Valamiféle bort hoznának. Kaphatok egy darab
kenyeret is? Nincs. A komplexummal tehát végeztem. Nem baj, a szomszédos
cukrászdában eszem tésztát. A cukrászda déli 2 és 4 óra közt zárva. Nem várom
meg a nyitást, a fél óra múlva kapható választ. A közelben felfedezek egy ke-
nyérboltot. Zsemlét osztanak, rövid sorállással nekem is jut. Száz méterre van
egy szemetes park, ebédem minőségéhez talál. Leülök a padra (van pad, az ülő-
kéje, sőt háta is megvan!). Nem keltek feltűnést. Talán még azzal sem, hogy a
kabátzsebemből mégiscsak előkerült szem sajttal fogyasztom a zsemlét.

Most már viszont meg kellene keresnem a születésnap címzettjét, hogy meg-

tudjam a további részleteket. A meghívón a részleteket, érthető módon, nem tüntették föl. A lakása itt van valahol, de én ezekben az egyforma nevű és külsejű utcákban sosem igazodom el. Az ünneplendővel évtizedek óta (változó) hivatali helyiségekben, igazgatói szobákban folytatunk hivatalos és baráti beszélgetéseket, nála otthon még nem jártam. A címet csak hozzávetőlegesen tudom, Kolozsvárról a házuk külső leírását hoztam magammal, s most látom, hogy ez minden másodikra talál. Kinézek egyet magamnak, elindulok a bejárat felé. A túloldali, észre sem vett órszobából kiáltanak át, meglepő udvariassággal tudakozza a milicista, hogy kit keresek. Jobbnak látom más ház után nézni; föltételezem, a barátomat még nem őrzik.

Happy end. Tíz perc múlva baráti ölelésekből bontakozhatom. A lakásban más vendégek is vannak, mi több, Kolozsvárról jöttek ők is, ki vonattal, ki korábbi repülővel. Indokolt az ölelés rövidre fogása, két óra múlva kell találkozunk a második utcasarkon, oda jönnek értünk kocsikkal (no nem lovaskocsikkal, meghívó-vendéglátóinknak van benzine, különben is a személyautó valamivel jobban őrzi inkognitónkat az örök és órszobák rengetegében). A találkozó nyilván belenyúlik az éjszakába, jó lesz szállodát foglalni. Ez feltűnően simán megy, kétágyas szoba kulcsát adják kezembe a portán; fent, a tizenvalahányadik emeleten lévő éjjeli szálláshelyemen láthatólag egyedül vagyok mint szobatulajdonos. Sok idő nincs a morfondírozásra, biztos, ami biztos, az útra magammal hozott folyóiratot nem hagyom itt áruló jelként, inkább begyűröm a zsebembe.

A megadott utcasarkon X óra előtt tíz perccel gyülekezünk. Innen elkészni csak végleg lehet, gyalogosan beszélni a születésnapra vakmerőség, istenkísértés volna. Talán nem is engednének be, provokációt sejtenenek egy ilyen kísérletben. Feltételezem, hogy a többi helybeli (az ünnepelt családján kívüliekre gondolok) szintén autón érkezett, mindenesetre már vagyunk két tucatnyian az előkelő bojárházban, és még jönnek újabbak. De azért szűk nemzetiségi kör, értelmiségünk krémje. Égnek a csillárok (a villanyszámla beleszámítódik a protokollba), tálcán kínálják a rövidített, ahogy minden valamirevaló fogadáson történik. Aztán a gazdagon terített nagyszalhoz ülünk, elhangzanak a tósztok, megtörténik a kitüntetés, folytatni lehet az evés-ivást, jóllakásig. Parki ebédem után: maga a Paradicsom.

És jönnek a nemzetiségi (magan)beszélgetések. Atyai néptanítónk, aki bizonyára valamennyiünk közül a legtöbb fogadási gyakorlattal (ismert előélettel) rendelkezik, pár éves kihagyás után végre ismét fórumhoz jut. Sajnos, nincs magnóm, hogy rögzítsem intelmeit, így szövegének elvtársi szintjét is képtelen vagyok érzékeltetni. De hát a nálam idősebbek sejthetik, tudhatják (emlékezetből), milyenek ezek a kinyilatkoztatások, a fiatalabbak pedig jobb, ha nem tudják meg. S ha mégis ragaszkodnak a tudáshoz, vegyék elő a régi újságokat.

Van még egy főszereplő-önjelölt. Neki most éppen nagy fájdalma van. Sokéves helyi szolgálat után konfliktusba keveredett, nincs más választása, mondja, ki kell telepednie. És akkor kap egy ilyen levelet kinti barátjától, amely érvekkel alátámasztva próbálja lebeszélni döntéséről. A levelet persze felolvassa – elő volt készítve az alkalomra, jól jött ez a születésnap –, nekünk, közönséges halandóknak sajnálkozni, szörnyülködni kellene. A felolvasó szinte sír önmaga sajnálatában, én öklendezem. Minthogy protokoll-születésnapon vagyok (pláne zárt ajtók mögött), visszafajtom az ingert, és hallgatok.

Éjjél körül fekete autó visz a szálláshelyemre. Nem tűnik fel túlságosan, remélem, a rendszáma, szállodába minden rendű-rangú ember jár.

Szabadulás a szállodából

A portán nem kapok kulcsot, fent van a szobában. Ezek szerint a születésnap fogadás alatt társam akadt. Tudomásul veszem. Kopogok az ajtón, egyre erősebben és egyre reménytelenebbül, de csak horkolás a válasz. Vissza a földszintre, a portára. Tanácsolják, keressem meg a folyosói szolgálatos asszonyt, kérjem meg, nyissa ki a szobát. A művelet negyedórán belül sikerül. Szobatársam békésen és mélyen alszik, tisztességes, törvénytisztelő állampolgár nem jár tiltott helyen, semmi sem nyomhatja a lelkét. Én csak az előszobában gyűjtök fényt, annál vetek ágyat; lámpát oltok, s ha nyugtalanabbul is, kisebbségi élményektől terhelten, elalszom. Az álom órái kiiktathatók ebből a beszámolómból.

Régel már nem csupán az álmokképekkel és gondolataimmal vagyok együtt. Szobatársam bemutatkozik: T. mérnök, Petru Groza Városból – behatóan érdeklődik, meddig maradok. Mondom, csak délig. Látom, valamit nagyon keresni kezd a vetetlen ágyban. Az ő dolga. Ám kiderül, hogy az enyém is. Közli, hogy ellopták a pénzét. Mit válaszolhatnék rá? Tovább keres, lázasan. Aztán kimondja: adjam vissza a pénzt. Először nem értem, mit mond. Pedig értek románul. Aztán csak annyit tudok kinyögni, hogy nem tudom, miről beszél. De ő csökönyösen ragaszkodik most már a bűnösségemhez. S ha nem adom vissza, hívja a milicistát. Hívja nyugodtan, mondom. És valóban letelefonál a portára, közli az őt ért sérelmet, rendőrt kér a szobába. Én bénultan figyelem, mi történik. És egyre biztosabb vagyok benne, hogy az előző este folytatásáról van szó. Közben megpróbálok én is telefonálni, bukaresti román barátomat hívom; nem segítségül, hanem mert találkát beszéltünk meg délelőttre. Nincs kapcsolat. Várok. Újra kísérletezem. „T. mérnök” közli velem, hogy nem hagyhatom el a szobát. Én csak dadogok.

És ismét happy end. Szobatársam megint az ágyához megy, benyúl a matrac alá – és közli, megvan a pénze. Sőt, bocsánatot is kér. Mondom, akkor telefonáljon a portára. Megteszi. És kimegy a szobából. Szükségesnek tartja közölni velem, hogy borbélyhoz megy. Én is gyorsan szedelőzködöm, bezárom kívülről a szobát. Mielőtt a kulcsot lent átadom, de utána is, bent a hallban és kint, a szálloda kapuja előtt azt figyelem, vár-e valaki. Egy másik fekete autó, kevésbé barátságos sofőrrel. Fizetni már tegnap fizettem. Ide, remélem, már nem jövök vissza.

A Palota

Az utcai telefon sem viselkedik másképp, mint a szállodai. Legfeljebb nem vádol lopással, nem hív rendőrt – ám a vonal túlsó vége süket és néma.

Végre kezdek magamhoz térni. Eszembe jut egy közös (magyar) barát, őt hívom, másodikra sikerül. Megkérem a közvetítésre: próbáljon átszólni, én ennél a cukrászdánál várom, hogy jöjjenek értem. Még visszaszólók, hacsak el nem némul az ő telefonja is. Az akció ezúttal tökéletes. Román kollégám fél óra múlva meglele-

nik, s amíg kiérünk a házukhoz, elmesélem a szállodai történetet. Nem csodálkozik, ő bukaresti, annyira az, hogy az épülő csodálatos Palota, „A Nép Háza” közelében lakik. Bontásveszélyben. Mindjárt ki is sétálhatunk utcájuk végére, ez a vég a végtelenbe, a Szocializmus Győzelmébe visz, itt már megszűnnek az emberi méretek, itt sugárzik a Szocializmus Sugárútja. Most ugyan csak egy-két munkás hegeszt valami csövet, de arrébb megmutatja a barátom azt a pár éve épült tömbházat, amelyet nemsokára kettévágnak (a felét lebontják), belelógna a később tervezett nyílegyenes, többszáz méter széles felvonulási útba.

Az én kis szállodai történetem most már nem érdekes, miután az újságbeli képek, riportok ilyen fényesen elevenednek meg előttem. Bent, barátom egyelőre megmenekült házában, pár évtizede épült polgári otthonában, kávé és pálinka mellett arról beszélünk, amit „A Nép Háza” és holnapi beköltözője, a Vezér érdekében naponta rombolnak. Közös dolgokról van szó, a születésnap mellékélményekről (a néptanítóról s az önjelöltről) azonban szemérmesen hallgatok. Bár ez is hozzátartozik a színekhez. Tehát beszélni is kellene róla. Merthogy a lelki rombolás a téma, és barátom nem próbálja elhárítani magától, maguktól (a többségiektől) a felelősséget.

A pályaudvar előtt búcsúzunk. Még nem tudhatom, hogy közel négy évre. Neki ugyanis hamarabb fogott el a türelme, mint nekem.

693 perc (+ három óra)

Ez a zárójeles három óra nem az a három óra, amit beleszámítottam a 873 percbe, vagyis a Kolozsvár-Bukarest repülőútba, a várakozásokkal, ellenőrzéssel, a születésnap előtti szorongásokkal. Ez a születésnap utáni lelkiállapotnak még a bukaresti plusza; a déli vonatra ugyanis már nem kaptam helyet, csak egy délutánira, amely az Olt völgye felé kerül, és majd hajnalban érkezik velem szülővárosomba. Annyi baj legyen, fő, hogy elhagyhassam e vendégjáték színterét. Ha valaki történetesen keresne, ezen a vonaton biztosan nem teszi, ezen nem szoktak kolozsváriak utazni.

A paranoiát azonban nem hagyhattam a szerkesztőségben (egyedül a főszerkesztőre); a pénztárnál kékparolis tisztek állnak. „T. mérnök” küldte volna őket? Holott szegények egyszerű jegyvásárlók, munkakörük szólítja őket – és nem én vagyok a cél(prémium). Indulás előtt találok egy állomás melletti kisvendéglőt, sőt meleg ételt is benne. Mintha egy normális polgár egy normális ország normális fővárosából utazna haza, s utazás előtt magához veszi a szükségeset.

Másnap, azaz (összesítve) harmadnap hajnalban, késés nélkül hazaérkeztem. A neveket nem felejtettem el. Szerencsére a magamét sem.

Kóborlásokban, egymagam

*Már minden kép a szélben árad:
Kolozsvár, Szatmár, ah, Zilaj!
Nyargalna még a szív, de fárad:
Nem lelkesülget, csak szilaj...
S az ezredvég magára várát,
Nem hajtja víg csuhaj s ihaj:
Új életet csak új halál ad.*

*Mezőség, oh, mivé levél te?
Szilágyság! Mármáros! Bihar!
Czafattá lón a lelkek élte,
Czibálta cifra sorsvihar:
Idők virágát elvetélte...
Számban kesernyés por, szivar...
Hová, utas, mily vert kedélybe?*

*Új életet csak új halál ad:
Túl sok volt-nincs remény után
Az ezredvég magára várát,
S elhord az út hepén-hupán...
Nyargalna még a szív, de fárad:
Versem zötyög, s enyém csupán.
Már minden kép a szélben árad!*

Maros-Vásárhelyt, 1892 októberében

Oh, őszi utazások!

*Hová döcögöttetsz néma, rossz Ég?
No, merre, reszketeg szekér?
Immár Udvarhelyszék, Marosszék
Szemembe veszve messze tér...*

Lázáry René Sándor 1859-ben született Kolozsváron. Latin-francia szakos tanár volt, hosszabb ideig hivatalnokként is működött. Marosvásárhelyen halt meg 1927-ben. Mintegy húsz verse ismeretes: kéziratban maradtak fenn, a marosvásárhelyi Molter-hagyatékban. (Marosi Ildikó és Marosi Barna szíves hozzájárulásával közléstesi Kovács András Ferenc.)

*Hová kihúló tiszta tájon,
Tar fák tüzében hallgató:
Világrajöttöm visszafájom,
S elnézem még a falvakat...*

*Felhők torlódnak, esti csordák,
Csikók szökdelnek, gyermekek
Útszélien száraz megtiport ág
Mezők szelében megrepeg...*

*Hová, no, merre, vak kocsis, még?
Vén Gönczölöd hová döcög?
Csak álmodék? Vagy éltem ismét?
Mint úrbe zárt sugárrögök.*

Maros-Vásárhelyt, 1892 októberében

Én meg a század

(Csak töredék ez!)

*Század, idézlek!
Bárha te föl sem
Foghatod észleg
Ódai hangom...
Hát mire költsem?*

*Már csak az éltet,
Mit havi fix ád:
Pallom a véltet...
Régi remények!
Jókai! Mikszáth!*

*Sárba' tehetség
Annyi hever lenn...
Semmiben egység:
Nem terem itt meg
Vigny, se Verlaine.*

*Nem nyüzög itt csak
Pólitikushad...
Szolgai hírt csap:*

*Nem tud a Szépről
Szólni, ki kushad.*

*Oly sok a költő!
Keble lehell, nyög...
Sajdul a fültő!
Sürg a filiszter,
Elnöki helynök...*

*Árva dalárda
Zengheti hévvel:
„Csárda a csárda!
Nemzet a nemzet!
Éljen a Tévely!”*

*Eh, a poézis
Vak tubarózsa!
Ah, lapos ész is:
Egyleti elmék
Taktus-adósa!*

*Most megidézlek
Végre, te Század!
Sok pici részlet
Versem, akárcsak
Én: henyé vázlat.*

*Mint falevélen
Tört erezetkék
Végzetem élem.
Dante a mennyben
Körbevezet még...*

Maros-Vásárhelyt, 1892 októberében

Terczinák: Újabb Tentamen

*Ej, nem fog már a talmi tenta, nem,
Nincs tartalom, se forma: rútt, se rendes,
De titkon bővül bent a Tentamen,*

*Mely fölhevült igéktől végre mentes,
Hisz volt időkben múlni oly mai...
Az ucczán polgár, dáma, néne, hentes*

*Sétálgat büszkén: mindkét Bolyai,
Borosgazdák, grófnék, kegyúr-tanárok...
S mint ájult légnek fáradt bolyhai,*

*Szálldosnak évek, percek... Újra várok.
Bolydulnak órák, kálomista varjak...
Sorsom kereng, sötétlőn visszakárog*

Mért kell magamnak más halált akarjak?

Maros-Vásárhelyt, 1892 októberében

Gyászbeszéd önmaga fölött

*Nem volt, szegény: Arany! Petőfi! Vajda!
Még Kálmán sem... Se Tóth, se Lisznyai.
Heveny delnök se kaptak hajba rajta:
Magát sodorta mindenfajta bajba...
Ah, Szittya Parnassz szutykos diszniai!*

*Nem volt poéta, sem Sándor, se vátesz,
Bár egyre költött Lázárj René...
Nem érdekelte ósdi septem artes,
S olyan ná lón, ki életébe kárt tesz:
Hol bánaté volt, hol meg öröme.*

*Mondok, nem lett; Arany! Petőfi! Vajda!
Még Kálmán sem... Se Tóth, se Lisznyai.
Balsorsa sem füröszte tejbe-vajba...
Költelmi templom, oh, te kerge pajta!
Ah, Szittya Parnassz szutykos diszniai!*

*Még folytatnám, ha
Menne, de elfáraszt...
Csak dünnnyögöm, hogy:
Mene, tekel, fáresz.*

Budapesten, 1892 októberében

1971. december 26.: esetem a hetvenkettedik mágnessel

(emlékmás)

Legendás őseim, a magányukban állítólag mogorva, de övéik között mindig mackósan barátságos árpádharagosi gazdák nem csupán szlávosan gyengéd szeretők hírében álltak (akiket a nagy ritkán, de ezzel együtt is rendszeresen meglátogatott városi kurvák mindig leányos zavarral fogadtak), hanem felettébb nagy barátai voltak a titokban gyakran nagycsaládi (ám csupán részleges) orgiaként funkcionáló, általuk *zabiecskának*, ölésecskének nevezett disznótoroknak is.

Gondjuk volt rá, hogy a kiterjedt család minden egyes disznaja méltó körülmények között, az évről évre fakuló s egyre értelmetlenebbé váló hagyományok rítusait messzemenően, már-már kicsinyesen betartva, érdek nélkül figyelő szemek előtt, a kis közösséget rafináltan összetartva múljon ki. Az árpádharagosi gazdák nem szerettek kapkodni.

A kapkodást valamiképp az egyébként szakrális tisztelettel övezett gyengeelméjűség jelének tartották, épp ezért soha nem beszéltek arról, hogy mit is jelent a kapkodó embert látva mindig elhangzó „fel a szánra, be a zöld kukoricába”.

Ha jól veszem ki a történetekből, alighanem valami olyasmit gondolhattak, hogy a dolgaiban sietős ember, ha eredménytelenül tüsténkedik, úgy hasznavehetetlen nyomorult, sajnálatra méltó koldus, ha pedig sikeresen, akkor otromba, mert a teremtés rendjét alantasan felforgatva egymásra tolja, összemaszatolja a történeteket és a tárgyakat. Felborogatja a tények diszkrét sorozatát, s ezzel megpillanthatatlaná teszi őket. Kiüresíti a világot. Embernek ez nem lehet célja.

Többek között aztán ebből a megfontolásból alakították úgy a rendet az árpádharagosi gazdák, hogy a családi disznóölések október végétől április elejéig (ahogy mondták: „a hosszú télben” bölcsen elszórva) adtak újabb, némileg rejtett ritmust az egyébként kizárólag az istentiszteletek és a munka által szabályozott időnek.

Zabiecskát tartani, figyelmeztetésre nem várva megtalálni a helyet, ahová a sajátunk épp illeszkedik, ahol kitölt egy helyet, ami reánk vár – nos, ez kötelesség volt. Vagy inkább egy olyan, gondolatban is eleve lehetetlen eretnek kihágás, ami a halállal egyenértékű, mert canossátlan kiközösítést von maga után. Cserébe, vagyis hogy az egyetlen számukra lehetséges életmód teljes ismeretében, hatalmának teljes elfogadásában viszont szemet hunytak felette – pontosabban: meg sem látták –, ha sovány volt a disznó, vagy híg a töltött káposzta.

Még az a hihetetlen atrocitás is büntetlenül előfordulhatott, hogy az ismeret-

len okból befogadott, polgári foglalkozást űző, erdélyi eredetű család nyilvánvalóan nyirkos szegénységben, de talán civilizációs fölényének fitogtatására is, egy novemberi hajnalon nem kínált szilvapálinkát a férfiaknak, a toroskáposztához pedig (mondás lett belőle) szederszörpöt adtak fel, városi szódásballonok kíséretében, majd – váratlan fordulattal – apró, kis kínai tornászokkal díszített csészécskében sűrű feketekávé, gyömbéres aprósüteménnyel.

A nemlétező nevű erdélyi nagyfiúnak, Richárdnak, azon a délutánon kihaptak egy darabot a füléből. A későbbi Ricsibácsi öregkorában is esküdött rá, hogy a boldog emlékezetű, utódaiban máig továbbélő Pandúr kutya csúfította meg, nem pedig a kitántorgott amerikai rokonoktól elcsent (mint Karl Maytól megtudtam) Bowie-késére még mindig büszke Gyula bátyám, a finác.

Aztán elmúlt a tágasság, azt beszélik. Meg azt, hogy az árpádharagosi gazdák egy idő után már magányosan voltak barátságosak és társaságban mogorvák, eladták az ekét, el a hatalmas John Deere traktorokat, lókupeczek lettek meg csontkovácsok, inni kezdtek, és a lebombázott Angol Királynő helyett albérlésbe kiadott mosókonyhákban kajtatták a kalauznak állt, levitézlett, de nosztalgiából másodállást vállaló kurvákat, és hogy a hatalmas Omaszta Gyula a hosszú, me-rev bőrkabátok látogatása után maradék tekintélyét gazul kihasználó agitátorrá lett s nevét Honffyra változtatta.

Mindez természetesen nem igaz, és nem is erről akarok most beszélni.

*

Anyám az anyám. De gyermekkorom igazi nagyasszonya anyai nagyanyám volt.

Alacsony termetű, kissé dundi, néhány idősebb gavallérja szerint egyenesen „magnetikusan kíváncsú”, hihetetlenül indulatos és kifejezetten szabadszajú öregasszony volt. Határozottan lenézte hatalmas őseimet, az árpádharagosi gazdákat. Nyelvüket, ami részben az övé is volt, szebben beszélte, ám szinte sohasem használta, és az volt a véleménye, hogy násza és veje – megrögzött, tősgyökeres haragosiak – egyszerűen két lusta ember, valamint hogy áprilisban disznót vágni nyilvánvaló hülyeség. Bizonyos volt abban is (s ezt a véleményét már kisebb viták során is örömmel fejtette ki), hogy a parasztok bunkók.

Hetvenévesen felekezetet váltott, és a gyermeknevelésben meggyőződéses híve volt a testi fenyítésnek. Valami gyermekkori emléke miatt úgy hitte, hogy erre a célra az aranyeső vesszői a legalkalmasabbak. Jelentősebb viták esetén felnőtteket is fenyített testileg, de alapjában véve csendes, szótlan és mosolygós néni volt. Muzeális értékű illatszereket használt, természetesen Gombaszögi Ellát tartotta a legnagyobb színésznőnek, kiejtésben még világosan érzékeltette, hogy mikor olvas „j”-t és mikor „ly”-t. Judit Erzsébetnek hívták, és rendőrfőhadnagy volt a férje.

Az idő tájt, amikor megismertem, már nem voltak disznótorok. Pontosabban disznót persze öltünk, amikor és ahányszor szokás és szükség, de még az én koromhoz képest is méltatlan ostobaság, egyben tapintatlanság lett volna ezen alkalmak kapcsán akár csak felemlíteni az elbészélésekből ismert régi torokat. Ritkán emlegették az elmúlt idők, és az volt az érzésem, hogy (ha az ok nem is ez volt) valamiképp barbárnak érzik akkori szokásaikat. De alighanem maradha-

tott a lelkükben valamiféle hiány, a kisközösség, a nagycsalád tökéletes összetartozásának emléke, ami nem hagyta őket nyugodni.

A meglepő az volt, vagy az a meglepő most, hogy a nyilvánvalóan a zabiecska pótlására vagy legalábbis üresen maradt funkciójuk betöltésére létrejött, úgynevezett *vendégségek* életre hívója a disznótorokat látszólag pusztán gazdasági szempontból figyelő özvegy főhadnagyné lett.

Nem volt szervező típus. Nem volt ugyan kapkodó, de hitt a célszerű tevékenységben, ám az emberekkel kapcsolatban csupán a beszéd és a fenyítés eszközével élt. A szervezés pedig nem beszéd és talán nem is fenyítés. Hanem valamiféle idegen ráció hatalmának elismertetése. A mama, bár meggyőződéses híve volt saját eszének, és hitte, hogy másnak ebből a materiából általában kevesebbje van, nem forszírozta, hogy más is az ő kereteiben lásson és mozogjon. Aki nem ezt tette, rögtön összetűzésbe került vele, de az összezsapások valahogy nem azt sugallták, hogy a keretek átvételével csökkenthető lenne a fájdalmas ütközések száma, hanem csupán azt, hogy épp ezek azok a dolgok, amelyekben mindenki kijelöli a maga határait és területi felosztásának önelvű logikáját, a kijelölésben alkotva meg magát.

Mármost éppen ezért a mama az ég egy világon semmit sem tett a vendégségekért, amik értelemszerűen az ő házában tartattak, de mindig az aktuálisan nála élő gyermekének családja volt a tulajdonképpeni házigazda, anyagilag, munkában egyaránt. A mama a kívülálló nyugodt jószándékával besegített ugyan, ám alapjában véve az egész hercehurca hidegen hagyta. Sőt, volt rá példa, hogy előrehaladott korára való tekintettel javasolta a vendégségek leállítását vagy legalábbis bizonytalan időre való szüneteltetését. A nyilvánvalóan komolytalan felvetést a család némi értetlenkedéssel (már-már aggódva) ugyan, de szinte meghallgatás nélkül elvetette.

A ház nagy volt. Túlzottan hatalmas méreteiben, kifűthetetlen belmagasságában, elképesztő ablaktábláiban, méretre készített üveges ajtóiban, naponta szidolozott, gyermek számára elérhetetlen rézkilincseiben, kuckótlanságában, merev, nagyívú és mindenféle praktikus megoldással ellenkező, tökéletesen kivitelezett kéttengelyű szimmetriájában mintha a délföldi tanyatípustól való atavisztikus félelem dolgozott volna. Szeretem azt a házat. (Én is félek.)

A vendégség tulajdonképpen nevetséges valami volt. Férfit kívánó beszerzési hadműveletek, elképesztő mennyiségű konyhai munka, idegbeteg, elnyúló öltözködési procedúrák és viták, amúgy meg egy gyomorfájós péntek, két betonarcú főnök, és sok Trabantra vagy (állítólag a párttagok esetében) Moszkvicsra gyűjtő munkatárs után, egyébként pedig valami immár örökre ismeretlen, elmúlt *más* helyett összegyűlt egy nagy család.

Anyám alacsony, kopasz, nikotinista bátyjai a megszólalásig hasonlítottak egymásra, és kísértetiesen hasonló vicceket meséltek egymásnak, nekünk, kéretlenül és kifogyhatatlan kedéllyel. (Egy viccet soha el nem mondtak volna kétszer.) Mintha feleségeik is testvérek lettek volna: alacsonyak voltak, energikusak és golyó formájúak. Csak ők (a frenetikus nevű Bella és a nehézkes Karolina) itták az akkoriban csúcsnak számító cherry brandyt, illetve kávélikórt, és nem tudván, hogy mi az, ahova nem fogadják be őket, utálták egymást és saját magukon kívül mindenkit.

A kávélikóröset egyszer sikerült valami átlátszó ürüggyel alaposan sípcson-

ton rúgnom, mama természetesen megvert, ám anyám otthon, egészen titokban, a maga kacifántos módján végül is megdicsért. Egyébként, speciel, a kávélikőröset szerette.

Ott volt anyám nővére is, ez a Drezda bombázását túlélte, királynői teremts (fixa ideája az volt, hogy látja a lakókocsivá átalakított tehervagon felé közeledő B 17-es bombázó tisztjét: a New Budába szakadt haragosiak utolsó sarja, fiatal néger, sárga sísapkában, szivarral), aki sorozatos idegösszeomlásainak szüneteiben minden társaság fénylő csillaga volt. Kukoricaszín haját és kiszámíthatatlan parókáit nem tekintve róla mintáznám az én Anna Kareninámat. A keresztanyám volt. Ellának hívták, és természetesen szerelmes voltam belé. (Első tanítónóm ütötte ki később magától értetődő helyéről.)

Férjét, a cakkos fülű Ricsibácsit nagyra tartottam. Elsősorban felesége miatt, de azért is, mert történeteinek volt valamiféle sajátos (most már látom: Bethlen Miklóson edzett) önéletírás-íze. Úgy beszélt magáról, mintha már meghalt volna, amit sokan kívántak neki.

Unokatestvéreim, a lányok hülyék voltak és hangosak. Általában félrevonultunk egy kisebb, mai lakásomhoz hasonló méretű szobába és befőtten zabáltunk. Ők egyetlen fiú unokatestvérünkbe voltak szerelmesek, a titokzatos, hágai születésű ifj. Ricsibe, aki a mai ízlés szerint is szép fiú volt. Akkor még nem tudtam, de David Bowie-ra hasonlított. Ma Pavarottira hasonlít.

Anyám az anyám.

Hogy a dolog valójában miről is szól, azt – azt hiszem – a nagymamán kívül csak apám tudta. Ők voltak azok, akik nem beszéltek.

*

1971. december 26-án névnapokat ünnepeltünk. De amit elmesélek, nem akkor történt, és máskor sem, vagy ha igen, akkor nagyon sokszor, szétszórva, de néha-néha csak. Vagy azóta is, egyfolytában.

A következő nap, s az a rettentő februári: igaz.

Mint általában, most is kisvasutat kaptam karácsonyra. Szenesmozdony, két tehervagonnal. Nagyon szerettem. Apám is. E két ok miatt kaptam olyan gyakran.

A férfiaknak is újdonság volt ez akkoriban. El is vittük magunkkal a vendégségbe, én játszani, anyámék büszkélkedni. Felállítottuk. És én nem értem hozzá. Nem lehetett őket megfékezni. Anyám az ölébe vett, de együtt nevetett a férfiakkal. Mint mindenki.

Volt egy doboznyi kölcsönbe kapott mágnesem is. Elkeseredésemben azzal kezdtem játszani: kis repülőimet is meguntam már, és senki nem törődött velem. A technikai érdeklődésű Ricsibácsi, akitől a mágneseket kaptam, vigasztalásul megpróbált beszélgetést kezdeményezni (már meguntam a vonatozást), s megkérdezte, megvannak-e még. A kis szürke, selyempapír burkolatú kartondobozban, két sorban összesen 72 mágnes fért el. Egy hiányzott.

A cakkosfülű Ricsibácsi tudálékos, didaktikai hajlammal erősen megvert felnőtt volt, mint minden mellőzött tornatanár. Ezt nem szerettem benne.

Azt mondtam hát, hogy megvannak.

Aztán felálltam, s a fenekem alatt ott volt a hetvenkettedik mágnes. A leg-

rosszabb az volt, hogy még szerelmetes, gyömbérillatú keresztanyám is nehezelt rám a hazugság miatt.

(A gyermekkorról írni azért jó vagy rossz, mert ráhagyatkozhatom, ráhagyhatom a szöveget arra a tényre, hogy annak, az arról szóló történeteknek mindenki súlyos jelentéseket és nagy jelentőséget tulajdonít. Még az árpádharagosi gazdák is, ezek a durva fiúk. Nem mondom, hogy te ne tedd. Csak figyelmeztetek. Hogy a hetvenkettedik mágnes csupán a hetvenkettedik mágnes. Egy vasdarab. Egy szó. Semmi más. De te azért csak figyelj! Én is azt teszem.)

Megalázva tovább matattam a szőnyegen, a zoknis lábak között. Találtam is némi aprópénzt, már nem emlékszem pontosan, mi is számított akkor aprónak. Gondoltam, megszerezhetem magamnak, mégpedig úgy, hogy megkérdem, kié. Biztam a nagylelkűségükben, abban, hogy a pénz annyira apróka, hogy igazán csak hozzám illik, sőt jár is nekem a becsületességemért. Csalódnom kellett. Vagy a pénz apróságát, vagy a lelkük nagyságát, vagy a saját becsületességemet mértem fel rosszul, mindenesetre az történt, hogy a kérdésre persze senki nem jelentkezett, nem hallották (abban az örült vonatkozásban!) vagy tényleg szegyeiltek lecsapni rá, én pedig megköszöntem, s vigyorogva zsebre tettem volna, amikor, ki más, a mama bejelentette, hogy ő hagyta el. Kész, vége, süllyesztő.

Nem járt arra. Nem lehetett az övé. Azt hittem, ő volt az egyetlen, aki figyelt rám. Sajnálta. De észrevette, és most sem tolerálta sanda szándékomat. Sokat tanultam tőle.

Próbálkoztam még ifj. Ricsit legyőzni tréfás, beugrató kérdések sorolásában, de kettő után megtörten feladtam, versenyeztem Pityókával talajtornában, de belezavarodtam a hátrabukfencbe, alkoholt is próbáltam inni, de először a gyermekeknek fenntartott álnok, agyafúrtan színezett aljú csalipohárra bukkantam rá, aztán meg olyan szívdobogást kaptam az egyik beilleszkedni igyekvő golyóforma nagynéni ragacsos likőrjétől, hogy nagy és elszánt, végleges antialkoholista fogadalmat tettem.

Aztán csak ültem magamban. Sokáig ültem magamban. Később sürgetni kezdtem az indulást. Végül – szemét módon felrúgva a genfi konvenciót – ismételt légicsapást mértem az elárvult, de mozgó szerelvényre.

Anyám terhes volt. Akármelyik napos. Bármely órában. Mifelénk az áldott állapotban lévő asszonyokat szinte szakrális tisztelet övezi. Fel-felfénylett az arca.

Most jövők rá, hogy az az este más volt. Első, felettébb emlékezetes közéleti kudarcaim nevezetes vendégsége nem olyan volt, ahogy mondtam, vagy ahogy maguk most elgondolják.

Most jövők rá, hogy akkor, azon az estén, senki nem viccelődött, a férfiak nem jártak ki a csupasz lugasba cigarettázni, még a golyó-nénik is megpróbáltak kisimulni, apám egy kolbászos szendvicset vizsgálgatott elmerülten, immár hosszú percek óta, oly alaposan, hogy még az én szépséges keresztanyám sem tudta szóra bírni, aki aztán azzal vigasztalta magát, hogy világított, mint a Nap. Senki nem beszélt. Zakatolt a mozdony, és mindenki a gyerekeket figyelte. Ki engem, ki mást. Mikor melyiket. A gyereket. Aztán – szándékaimtól és vágyaimtól teljesen függetlenül – lassanként mindenki szedelőzködni kezdett, és hazaindultak a füstszagú éjszakában.

A mama állandó szociális és pedagógiai gyanakvása miatt a fiatal emberkép

gyűlölt erőszakszerveit: bölcsődét, óvodát, meg a bonyolultabb interperszonális viszonyokat nem ismerve, mint később az iskolában, a vendégségekben is eleget szenvedtem.

Érzem, ahogy ég az arcom. Ahogy szeretnék elsüllyedni. A vendégség nemismerése miatt. A likőrös hölgyek nem ismerték azt, ami nem fogadja be őket. Én azt nem ismertem, amihez tartoztam. De lehet, hogy tévedek.

Gondolom, ma sem ismerem ezt a valamit. És más sem ismeri. Akkoriban alighanem azt gondoltam, hogy van, aki ismeri. S ahhoz jó közel lenni. A mama, például. Hiszen ezért jött össze ez a sok furcsa felnőtt, szegény emberek.

Ma már nem gondolok ilyesmit. De nincs baj. Csupán hozzászoktam ahhoz, ahogy a vendégségben ki-ki jelölgeti a határait, hozzászoktam azokhoz a praktikumokhoz, ahogyan az ember esze, hangulata és a kegyelem erejében bízva újra meg újra értelmezi és megszervezi azt, amit lát, hall, tapint, érez.

Ahogy Liala mondaná: otthon vagyok.

*

Az 1972. december 26-ról 27-re virradó éjszakát a mama nagy házában töltöttem. Az unokatestvéreimmel aludtam. Korán ébredtünk. Frissen mosták a levegőt. Kiszellőztettünk, segítettem szidolozni a kilincseket, ablakot tisztítottunk a téli hidegben, odafagyott a mosószeres rongy az ablakra. Nagyanyám régi disznótorokról mesélt. A felnőttek is otthon maradtak. Elöl voltak a tegnapi maradt italok.

Tiszta, kicsiny poharak a szilvóriumnak. Vártunk.

Aztán reggel kilenc felé, láttam az ablakból, feltűnt apám hatalmas, kucsmás-nagykabátos, biciklis, enyhén ingadozó alakja. És – amit nem szokott – messziről, világító arccal, boldogan egy új nevet kiabált.

*

Három év múlva, egy rossz hangulatú vendégség másnapján, egy undorító, taknyos februári napon, a nagy diófánk alatt meghalt a nagyanyám. Az iskolából jöttem. Sötétruhás emberek ültek a piros Skodában. Nem értettem, mit mondanak. Ha nagyon fáradt vagyok, néha most is érzem némely szó vagy dolog érthetetlen, magában való, semmire sem mutató puszta létezésének *azt* a döbbenetét. Velük mentem.

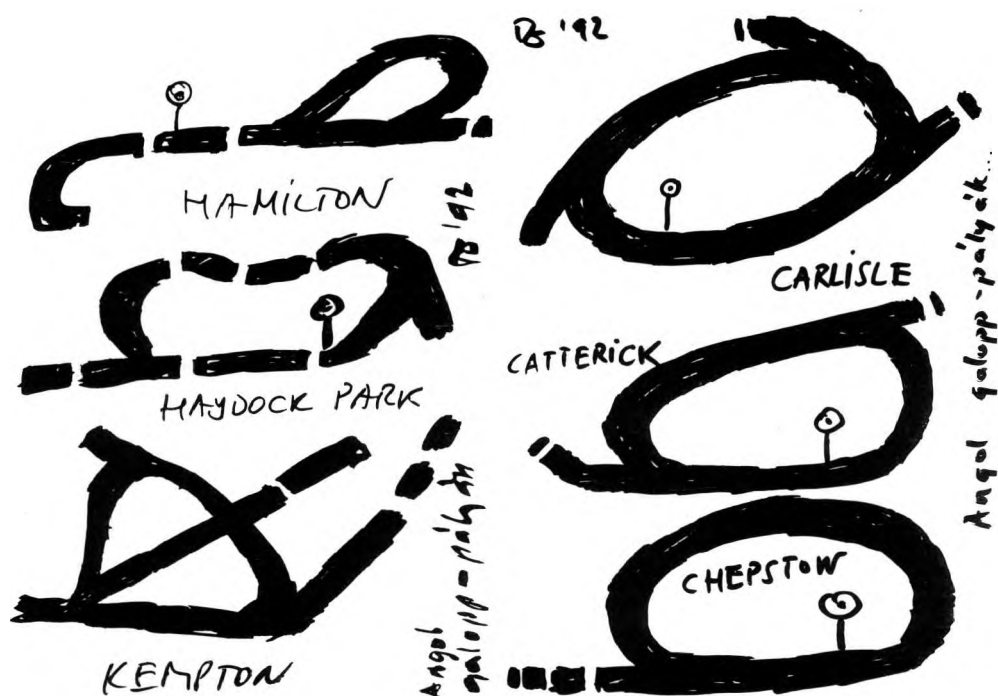
*

Élnek a szüleim. Unokák nincsenek. Fiatalok vagyunk.

TANDORI DEZSÓ

Angol galopp-pályák mint I-KING érmedobások

Keserü Ilonának
és
Vidovszky Lászlónak

LEICESTER

18
192

CHESTER

LINGFIELD

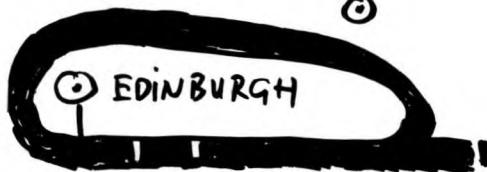
Angol galopp -
- 18/192

DONCASTER

NEWBURY

EDINBURGH

Angol galopp - palyák...

EPSOM

BATH

18
192

FOLKESTONE

Angol galopp - 18/192

BEVERLEY

Angol galopp - palyák...

GOODWOOD

BRIGHTON

Utolsó vendégünk a madárijesztő

avagy
kelet-európai patthelyzetek

Mészöly Miklós idézi Dürert, a *Pontos történetek, útközben* című könyv mottójában. „Olyan vonalakra van szükségünk, amelyeket nem húzhatunk meg meghatározott szabály szerint, csak ponttól pontig.” Helyes! Próbáljuk meg!

Most, hogy végre elkezdhetem azt, amit mindég is el akartam kezdeni: a *vendégség-ről, vendég-létünkről, vendéglátói mivoltunkról, vendégeskedéseinkről* és *utolsó vendégünkről*, a madárijesztőről – kissé elbizonytalanodom. Mindezt már régen – legutóbb épp 1982. október 3-án! – akartam elkezdni, és mégis csak halogattam, halogattam... Most sem vagyunk túlságosan boldogok, korántsem vagyok boldog, inkább valami homályos eredetű, meghatározatlan szorongás fog el, mint vándorokat az út, a „nagy utazás” előtt. Már a határidőnapló is lejárt, nemhogy a határidők. És alkalmas vagyok-e vajon a Feladatra? Még nem lennék az, *már* nem? Ki tudja? Ki tudhatja? Vajon azt értik-e, amit mondani akarok? Vajon megértik-e, hogy *miért* akarom pontosan *ezt* és *így* mondani? Hajdani példaképem, a fiatal Cioran kihívóan jegyzi meg a *Románia színeváltozása* című könyvben, hogy románként nem lehet tárgyilagos a szomszédos népekkel, éspedig azért nem, mert e népek ideig-óráig mindannyian uralkodtak felette – itt ő egyenlő a másutt megvetett románsággal –, s ezt a szégyent ő sem képes rekompenzálni. S különben is, ezekben a dolgokban (megértés, értelmezés...) – nincsenek szabályok. Nem tudjuk soha, azt értik-e vajon, amit mondani akarunk, megértik-e, netán egészen mást értenek, félreértik?

Lukács egy helyen kihívóan jelenti ki, a történelem hívni fog bennünket! (Itt nem egészen világos, kiket, noha elmondhatjuk ma már, jóslata bevált. Hogy értelme is volt-e?) Nagy László Kondor Béla kiállításán a *manipulált fülemüléről* beszél. Vajon miért?

És mi a magyar ma?! A kérdés időszerű, hiszen naponta küldözgetnek vissza Ázsiába, sőt C.V. Tudor, a *România Mare* című lap főszerkesztője és a hasonló elnevezésű szélsőséges párt elnöke a múltkor azon nyekergett, hogy Ázsiából jövet *miért* állottunk meg *pontosan itt* (ahol *ezt* írom, a Kárpát-kanyarban, ezen a szeles vidéken), s miért nem me-negettünk tovább, nyereg alatt puhítva a húst (amiből ma sincs elég) egészen az északi sarkkörig?! Ott valószínűleg lehűlt volna szerinte túlságosan forró vérünk!

Érdemes ezt így? Most?

Kérdőjelek. Állandóan kérdőjelek. S a vendégség is elnyúlik. Immár 1.000 éve tart.

Kérdőjelekből fonj koszorút egyetlen megmaradt hősöd – és vendéged! –, a madárijesztő feje köré. Kérdőjelből glóriát. A megcsúfolt égbolton is kérdőjeleket, kérdőjel-hurkokat formáz a döglődő gyarak füstje. Igen, a kérdőjel méltó hozzá. És hozzád is.

Választásunk – tallózni a madárijesztő történetében, szociológiájában, ontológiájában, démonológiájában s ezáltal transzcendens helyzetbe hozni és így – nem is annyira áttételesen – vallani vendégeskedésünkről – bizarr vállalkozásnak tűnhet. De legalább annyira jellemző rám, mint a kultúrára. És most kitehetjük nyugodtan a birtokos személyragot is. És arra a közegre is jellemző – arra a kisvárosi miliőre, amelyik jelenleg is körülvesz és el akar bizonytalanítani... 1982-ben, október 3-án, tíz éve, egy fontos elvtárs a regényírásról igyekezett, meglehetősen eredetien lebeszélni. „Most nem erre van szükség – mondotta –, nem ilyesmire, ilyesmikre, ilyenekre! Írjál inkább verset az Elvtársról és...” Ma egy hasonlóan fontos úr (aki tudatában is van fontosságának) a cikkekről igyekszik lebeszélni. „Mit mind prostituálod magad – vereget vállon (még mindig a konszenzus alapja!) –, mit mind írogatsz ilyesmiket? Ha változás lesz, első leszel a halál-listán. Te egy jobb tollú gyerek vagy. Írjál inkább regényt...”

Hát ezek vannak, de *én*, szóval *én*, akárcsak Áron Tompa László versében, *ÉN* nem hagyom magam!

„Ha majd az úrruhámban jövök vacsorára – kérdezi Susan Sontag –, ugye felveszed a tiedet? Úgy festünk majd, mint két, mindig diadalmaskodó főhős a tévé sci-fi-sorozatából, de se baj. Most mindenki azt gondolja: az ember csak a jövővel léphet szövetségre. A kilátások nagyjából ugyanazok. Mint mindig. De én ezt visszautasítom.”

Ezen a vonalon persze ne is folytassuk, mert még egy ilyesfajta könnyed-érzelgős-játékos beismerés, és a dolgok árnyéka mögül előugrik a szorongás. Elég egy közepesen borús nap is, hogy rád törjön az alattomosan terjeszkedő, sűrű, hálózó szövésű depresszió.

Akkor van tehát a madárijesztő, akivel már tíz éve, 1982. október 3-án is kacérkodtál. Reggel az *Egy bélyeggyűjtő Prágában* című elbeszélése gépetted, leugrottál a piacra, délután a Megéneklünk Románia amatőr fesztivál zsűrijében hallgattad az induló tehetségeket (verseket mondtak a Pártról), s közben riportot terveztél egy nyúltenyésztőről; este pedig biliárd-partira voltál hivatalos.

Tíz év múlva mindez kissé valószerűtlennek tűnik. Gomolyog minden, a gomolygásból a madárijesztő regényes alakja bontakozik ki. Őt választom most, hiszen ő már 1982-ben kiválasztott engem. Vagy még hamarabb. A párt és a róla szóló versek azóta eltűntek, az induló tehetségek részben Isztambulban riszálják formás hátsójukat, konkurenciát kínálva a török lányoknak, részben Bécsben támasztják a falat és a földre szórják a hamut. A nyúltenyésztőről szóló riport – vagy történet? – pedig mindig a második lesz az éppen esedékes listákon. Tíz éve következik. Állandóan következik. Noha nem tudom már, hogy akkor, ott, a zsűriben, unatkozva és álmosággal küszködve mit is akartam a nyúltenyésztőtől?! Miközben egy harcias kislány vádlóan ránk meredt – a gondosan kiválogatott tagokból álló zsűrire – és eldörögte: most mint elvtárs, megkérdem tőled, éber vagy-e, jó vagy-e őrnek?!

Akkor láttam meg világosan magam előtt az *Egy bélyeggyűjtő Prágában* című elbeszélésem egyik kulcsjelenetét. A hős meglóg az ünnepségről, bolyong az épület labirintusában, egy konyhában köt ki, ahol az automata sonkaszeletelőgép látványa lenyűgözi, „a sonkaszeletek megbízhatóan és egyformán omlanak egymásra, a gép megállíthatatlan, a szemsértő fényben néha lágyan villan meg a kés...”

Madárijesztőmnnek nincsen neve és kora. Bárhol előfordulhat, ahol kertek vannak, veteményesek, gyümölcsfák, vetések. De az is lehet, nem fordul elő sehol, soha. Minek neki

név? Jól megvan név nélkül is, felénk fordul, cilinderét rázza, második világháborús, gyerekek által már bilinek is használt acélsisakját csörgeti az őszi szél, rongyait mozgatja. Noha áll és várakozik – mire, istenem, még mire? – most mégis úgy tűnik, mintha felétek indulna. Látjátok őt? Mintha integetve jönne felénk, dacosan, vonzón, felejtethetetlenül...

A név csak magára döbbsen – ahogy minket például a *bozgor* megnevezés, amivel román „barátaink” ruháznak fel állandóan –, egyéni voltára, egy voltára, a név csak kiemelné a többiek közül, a madárijesztők évszázadok, sőt évezredek óta velünk együtt vonuló, névtelen seregéből. De én pontosan ezt nem akarom. Ma a kínai falon tűnik fel dülöngélve, tegnap egy veteményeskert közepén órködött, holnap egy német város főterén dobál Molotov-koktélok, bevilágítandó a haragos német égboltot, holnapután esetleg nálunk, Erdélyben teszi ugyanezt, vagy esetleg felugrik a holdba Páll Lajos verssorát finoman bekötve – „holdi részünkre” támasztott igényeit megvalósítandó, amit – ti. a holdi részünket – ezek szerint mégsem adunk el (még mit nem! mi, magyar ajkú románok is egyenlőek vagyunk, nekünk is jár, még mi, a szánkon kívül?), még mit nem! és onnét szemléli majd az égbolt bársonyán a csillagokat, ezeket a hideg és elérhetetlen égi koporsószőgeket, s e mennyei bársonyba belesimul majd a haragvó német, orosz, netalántán erdélyi égbolt is, elkülöníthetetlenül.

Igen. Így lesz.

Hogy szép is lesz-e?

Mikor tűnhetett fel először? Mikor? Mindenesetre egyszer csak itt volt, úgy, olyan magától értetődően, mintha mindég is itt lett volna. Mintha kísért volna éjszakai bolyongásaimban, mellettem kopogó árnyék, s amikor a hold fehéres kíméletlen fényében elveszettnek és sivárnak tűnt a város, bátorítóan dörmögött valamit. Te is hallottad? – kérdeztem mellettem baktató barátomat, aki idegesen kapta el a fejét. Mit kellett volna hallanom? döbbsen meg, de a madárijesztő, a vendégünk, akit ő nem látott (?), tovább dörmögött a fülemben, ilyesfajta dolgokat: nehéz és könnyű megalkotja egymást (hosszú és rövid alakítja egymást) magas és mély kulcsolja egymást...” Nem iszol te mostanság tényleg túl sokat? – hallom barátomat. Aggódott értem. Aztán ő is kitűnt a képből. Ma valahol Sidney-ben él, és fogalmam sincsen, álmodik még erről a városról, ahol azóta is vendégeskedünk még egy páran, ahhoz elegendő, hogy (ám lám mi ez és mi ez, ha nem a fejlődés maga) bejelenthessük autonómia-igényünket... (Közbevetőlegesen a madárijesztő hajbókolva távolodik a De Chirico-képre emlékeztető téren, mulatságos rongyait rázza a szél.) Mások – mondja akkor még mindég aggodalmaskodó barátom – mások hangyabolyokat látnak, fehéregereket, bogarakat. Esetleg öregasszonyok ülnek az ágyuk szélén, vagy zombik tűnnek fel keresztútjaikon, feléjük vicsorogva. De madárijesztők?! Ilyesmiről még nem is hallottam.

Román testvéreink autonómiáról nem hallottak. Vagy igen, csak állandóan félreértik. Van ezen mit félreérteni? Ma, amikor minden bokorban kémek leselkednek s cilinderes, kövér kapitalisták az országot akarják ellopni. Ide 1982-ből egy analóg kőröspataki feljegyzés: „elviszik a termőtalajt a szülőföldről”, mutat egy földdel megpakott távolodó teherautóra egy öregasszony. De autonómia?! Ilyesmi itt nem volt, nincs és nem is lesz!

Amiről valaki nem hallott még harangozni, az természetesen nem is létezik. Mulatsá-

gos. Persze a szituáció nem új. Somlyó György magyarázza Borges egyik versét. A cím: *Le regret Héraclite* – tehát a spanyol eredeti fölött is francia! S most a vers:

*Én, aki annyi ember voltam, sosem lehettem az
akinek ölelésében elalélt Matilde Urbach*

S az aláírás, a bibliográfiai adalék, ami ez esetben a vers elválaszthatatlan része: akár-csak autonómiának a szabad akarat és a civil társadalom, ami még nincsen meg: „Casper Camararius: a *Deliciae Poetarum Boroussiae*-ből, VII. 16.” Somlyó mindezt megvilágító (?) szellemes kommentárjából: „...a vers spanyol szövege az eredeti? vagy valaminek – egy minden kutató által ismeretlen Herakleitosz-szövegnek vagy a rá hivatkozó és vonatkozó német, esetleg latin versnek a fordítása? És az addig még nem érintett hősnő, a vers érzelmi tartalmának kiváltó eleme: Matilde Urbach? A maga konkrét nevével csak egyike a valaha élt sokmillió nőnek, akire egy férfi egy életen át hiába vágyakozott? Vagy illene tudnunk, kicsoda? Történelmi személy? Talán egy híres szépség? megégetett bosszorkány? hűséges családanya? mártír szűzlány? bűnös asszonyállat?” Még egyszer összegezzünk gyengébbek kedvéért? hiszen mi, az örökös vendégek állandóan gyengébbek is vagyunk –: francia cím a spanyol vers fölött, utalással Herakleitoszra, spanyol vers, de nem tudni, egy eredeti latin szöveg német fordításának változata, átköltése-e? A homályos – és gunyorosan pontos utalások mindenesetre csak megnehezítik ezt a kérdést, hiszen azt sem lehet tudni, ki volt Caspar Camararius – fejtegeti tovább Somlyó – volt-e egyáltalán? mi a mű, amiből „idéz” Borges? VII-ik fejezetének 16-ik alfejezetéről van-e szó? Vagy esetleg a hetedik kötet tizenhatodik fejezetéről?!

Íme, a „távoli” és mégis közelítő autentikus vallomás vendéglétünkéről és az örökös kelet-európai patthelyzetekről, amiként Borges egész rejtélyesen-játékos életműve az ezoterikus irodalmak paródiája is, de úgy, hogy nem adja fel azok lényegét.

A madárijesztő forró nyárban tűnik fel, németalföldi festményeket idéző domboldalon. Felénk tart kissé félretartott fejjel, mintha mindég tojásokon lépegetne – öreg pincérek járnak így, ennyire bizonytalanul, mintha el se hangzó rendeléseket hallgatnának, soha be nem fejeződő éteri zenét. Most parasztok veszik körül a madárijesztőt, kérlelik, maradjon még, legyen a vendégük? De ő csak ingatja a fejét. Nem és nem. Határozott. „Néktek nem is kell őr, őrködjete magatok!” Távolodik. Távolodó rongycsomó. Két kisgyerek, a barátai, sokáig követik, aztán elmaradnak ők is. Dél van. A bosszú dele. A levegőben szinte áll a meleg. Asszonyok fekszenek akácfák alatt, félárnyékban. Megbámulják. Egy fiatalabb nő feláll, sóvárogva tárja szét karját. Hívja. A madárijesztő szomorúan rázza meg a fejét, magára mutat, nemet int, továbbhalad. A nő társai rekedten kacagnak.

Minden felgyorsul és mozgásba jön hirtelen. Fények, nyár, mélybarna, mellbimbó-barna domboldalak, zöldellő mezők – valami lassú ritmusban úszik el, s végül csak a madárijesztő marad. Egyedül. Bejön a szobánkba, helyet foglal a fotelben, rágyújt, bekapcsolja a televíziót, a Pro 7-en épp reklám van („essen mit lust und leben”), a Sat 1-en a Szomszédok című szappanopera egyik részlete, egy kisírt arcú nő éppen liften menekül, „nálunk” Teocist pátriárka szónokol, hogy mit, nem hallani, mert a madárijesztő fintorogva kapcsol az RTL-re, ahol tolókcsuban jelenik meg a *fénök*.

Csak én vagyok nektek – mondja most a madárijesztő. – Senkitek rajtam kívül. És együtt sem megyünk sokra...

Ez lenne az első epizód. Persze nem túlságosan eredeti, tegyük a kezünket a szívünk-re, és valljuk be, nem! 1979 őszén mindezt érthetőbben akartam megvilágítani, *Két példázatot a nemzedékek kettős nyelvéről* című írásomban. Pedig akkor még hol voltak kilencven-kettő őszének dilemmái.

Másoljuk ide.

Első példázat: csoportkép

„Bundás, nagyhajú, vidám tinédzserek. Nem lehet megkülönböztetni a lányokat a fiúktól. Az egyetlen, amit szélirányból még tévedés nélkül el lehet dönteni, hogy sem a napi fürdést, sem a dezodoráló szereket nem részesítik előnyben. Előttük viszont, mindenkinek a magáé: szorgalmasan üritett sörösüvegek. Ő középen ül, jóval túl az ötvenen, már kopaszodik, hasa kidagad a nadrágból, szemüvege orrára csúszik, arca gyanúsán vörös. Nem tudni, hogy került oda, azt sem, mit keres ott, miként érzi magát? Ül a többiek között, dacosan és kövéren, vállán kölcsönbundával, megközelíthetetlenül. Később mégis rikácsolni kezd, képeket húz elő a zsebéből. Elsárgult felvételek: daru előtt állnak összefogózva vidám fiatalok, háttérben rozszant teherautók, még két daru és az erdő. Ti azt sem tudjátok, hol van Szályva Visó – sírja el magát. Az egyik tinédzszer (fiú? lány?) átöleli és sört tölt a poharába.”

A tenger persze szeptemberben is leírhatatlan. Figura, mintha csak a Madárijesztőből, az önmagukat sokszorozó patthelyzeteink közül lépne elő: mezítláb, feltűrt fehér nadrágban táncol a homokban, zenére, amit csak ő hall, ládáját odatartja a bámészkodó nyaralók elé, ha kivesznek egy-egy süteményt, máris úgy fordul, hogy valaha fehér vászonkabátja zsebébe ejthessék a pénzt, de a táncot ne hagyja abba, a táncot azt nem, miután portékáját eladta, azután sem. Kitartó. Táncolva távolodik. (Részeg, mondják körülötte –, részeg vagy bolond...) De ő rendületlenül táncol tovább, alakja a strandi nyüzsgésben is teljesen valószínűtlen. Délután is találkozunk vele, triciklije elején a süteményes ládikó s ő saját koreográfiájára bógenozik a papucsos nyaralók között. Neptunon vagyunk, nem messze a balkáni Caligula megerősített villájától. Valahol itt fulladt vízbe néhány napja Dan Desliu is, az ellenálló költő. Mindjárt feltűnik a madárijesztő is, utolsó vendégünk, és megvalósul látomás és realitás egysége, mindjárt, de addig is:

A második példázat. Kitalált történet

„X meséli: nyakát először harmincnyolc koraőszén ütlegeti egy szigurancás kapitány, miután lekomonistázza és lebüdösztidőzta és lekurvamagyarozza. Csak úgy, közvetlenül, tenyérrel üti, miután kifárad – emberek vagyunk –, beszólítja a pribékeket is. Nagyon megverik, de másnap mégis elengedik (bajtársai azóta tartják besúgónak...) Ezt máig sem érti. Nem lesz tárgyalás, nem lesz cirkusz, nem lesz semmi – kínálja cigarettával ugyanaz a kapitány békülékenyen, de húzza meg magát, oké, semmi pofázás a sajtónak, semmi ügyvéd, viczorog utána búcsúzóul. Nyaka tizenhárom esztendeig merev, ún. farkas-nyak, nehezen tudja fordítani, noha negyvenegy sűrű őszén, Szamosfalván, a Horthy-nyomozók is »rátesznek egy kisebb munkát«, magyaros alapossággal – kacag kesernyésen X. Aztán jött egy szédült székely-sárga ősz, a bulvárdon ismét hatalmas »kénsárga« leveleket perget a szél és megint értejönnek, ugyanaz a »rég« kapitány üdvözli, büdösztidőzta, kurvamagyarozza és fasisztázta le, most már egy másfajta egyen-

ruhában, kedves ismerőseként és mintegy álomban újra veri is, közvetlenül tenyéréllal üti a nyakát, mikor kifárad – mintha jobban bírná? –, beszóllítja a pribékeket, a zárkában érzi – mikor valami gyanús zajt hall a háta mögött –, hogy újra normálisan tudja fordítani a fejét, nem kell nehézkesen egész testével fordulnia...”

X rám kacsint, végigborzol ősz haján, aztán tölt magának egy ujjnyi vörösbort a megszett pohárba. Ahogy hátrahajtja a fejét és iszik, poharában számonkérően villan meg a kevély vörösbort, mellén megcsörrennek a kitüntetések, aztán mindent elnyom a Romana téren megforduló autóbusz zaja. (Már ennek is tizenhárom esztendeje, azóta csak annyi újdonság történt, hogy a cukrászdákból elnöki rendelettel vonták ki az italokat, abban a kávézóban sem lehet már vörösbort kapni.)

És a madárijesztő? Vándorol még asszociációnk setét mezőin? S vajon hová? A nyárnak mindenesetre vége. Ez többféleképpen is leírható: a helyzetjelentés kopogó, fáradó, kopár szavaival, de a tárgyilagosságot felszámolni akaró nosztalgikus felhangokkal is. A madárijesztő – utolsó vendégünk, a vendégség megtestesült fogalma – épp erre kószál, autonómia, kacsint rám, ugyan, ugyan, Piedone, ne legyen naiv, maga kis kurva huncut! Ti akarjátok, ők nem. X, megint X. A kelet-európai pathhelyzet beáll.

A madárijesztő legyint, tovább indul, minden megvan, ha lennének csatornák, zörgethetné is őket elmaradhatatlan bunkójával. Most mintha megcsörrenne valami, lehet, hogy mégis vannak esőcsatornák. Esők mindenesetre még vannak. Az eső kopogásába alszom bele, a madárijesztő, akiről mégsem mondtam el még mindent, már a balkonon motoz, üres üvegek és árnyak között.

És vendégségünkről sem mondtam még lényegében semmit, a szabad választások után – dűnyögi fülembe valahonnét a sarokból a kitartó madárijesztő –, majd elkövetkezik szépen, nyugodalmasan a *többség zsarnoksága*. Mindez nem új, emeli fel bunkóját figyelmeztetően, akár egy fővárosba látogató zsilvölgyi bányász, aki büszke arra, hogy ő dolgozik, és nem gondolkozik. Minderről, nézd csak, miket írt egy úriember, még a múlt században: „Mert hát kollektív értelemben mi más a *többség*, mint *olyan egyén*, akinek nézetei és legtöbbször az érdekei is *ellentétesek* egy másik *kisebbségnek nevezett* – egyénével? Ha pedig feltesszük, hogy egy *teljhatalommal* felruházott ember *visszaélhet* vele ellenfeleivel szemben, miért ne feltételeznénk ugyanezt a többségről? Vajon az emberek, azzal, hogy egyesülnek, megváltoztatták-e jellemöket? Vajon erősebbekké válva türelmök is növekedett az akadályok láttán?” És így tovább: idő van!

És megoldás is. Egy magyar úr a múlt században ugyancsak ezeken töprenkedve találta meg – figyelmeztet a madárijesztő – aggályosan olvasva a megoldást: „...közjogi *hiányos* alap, *roncsolt* pénzügyek, kulturális haladásnak *félszeg* – ósdi, korszerűtlen, mert arisztokratikus – iránya: mind mind ugyanegy kútforrásból származnak s azok mind egytől egyig el fognak enyészni, mihelyt ez egy kardiális *kórállapoton* segítve lesz. Be fogja látni, hogy régi és újabb különféle alakban és változatban meg-megújuló fájdalmának valódi fészke a ... társadalom hiányos, időszerűtlen vegyülete, s meg fog győződni, hogy idült bajának neve nem más, mint: társadalmának *polgárlansága*.”

S addig is maradunk mi magunknak s utolsó vendégünk, a madárijesztő felemelt fejével, úgy is, mint önnönmaga szobra...

A madárijesztő éji dala

Azok a szentgyörgyi őszők, azok a vacak, azok az ázott, azok a gyönyörűséges könyvek, igen, az a könyv... és az a császárkörte, ahogy méltóságteljesen billen meg ág és föld között, az a büszke, aranyló császárkörte, az a lány, azok a azok az *égszínkékszemű gyermekek*, ahogy egyformán vigyorognak, és esnek hasra, a *szorongás tőre*, amint kutatva jár benned, a rettegés, állandóan eloldozódva, feloldódva végleg faviccekben, végleg soha meg nem szűnve, a csattanókat követő... és azok a kertitörpék, a kert vitrinjeiben, októberi szűrt fényben, azok a töredezett, megkopott öreg bohócok (:fogatlan száj, leállíthatatlan rágóizmok), az a kert, igen, az a kert is, de itt már fel is szállok mindég, eloldozódva, oldalazva repülök az „elágazó ösvények kertjében”, igen, azok az indiánnyarak is, az az asztal a Sugásban, azok az elállíthatatlan esők, az a vonulás, azok a napsütötte tisztások a szívemben, „micsoda madár!”, és azok a, azok a vörösnyakkendők és egyenöltönyök, és az a kert, repülsz itt már, ha nem is vallod be, mindég repülsz, és az a könyv is és útítársaid, az a félelem, és azok a gyönyörű lányok, akiket elfelejtesz, azok a megjeleníthetetlen, leírhatatlan szentgyörgyi őszők, az egymásnak ütődött könyvekből felszálló por, AMI MOST MÁR VÉGRE ELTAKAR, mindent eltakar, mindent eltakar, eltakar, csak az a császárkörte himbálózik még ökörnyalak hintáin föld és ág között, csak az a *renitens* császárkörte – – –

De én ezt visszautasítom. A kilátások nagyjából ugyanazok. Mint mindig. Most mindenki azt gondolja: az ember csak a jövővel léphet szövetségre. Úgy festünk majd, mint két mindég diadalmaskodó hős a tévé sci fi sorozatából. De sebj. Ha majd az úrruhámban jövök vacsorára, ugye, felveszed a tiedet?

Olyan vonalakra van szükségünk, amelyeket nem húzhatunk meg meghatározott szabály szerint, csak ponttól pontig!?

A madárijesztő azóta közeledik, azóta közelítem. A nyúltenyésztő megint az első lesz a soha meg nem valósuló listán.

meglátni és megmérgezni

fonák arc horpadni önmagába
anyaméh a forró fémfedél és zónabánát
ha szólna rajtam uram nincsen álca
vagyok aki férfi nem kell dísztelen
fekete kis a parton gumisaruszép
és adom a nikkelt szórom szaporán
mert riöréndzs máj fész ha nem cselezek
megrépolnak to rape megmagolnak to mug
leveszik arcom lecserélik kocsonyára
az nem ám komfort belesúgni fekete fülbe
titkos mérge él az égi bakó búngyújtó
átok száll a szélben dorgáló sztéjhelszi
száll szegény hiv-homlesz a vízen
meglátni mindezt jaj nem jó
és nem jó jaj
mégmérgezni
new york
metró

Tátónak van csillaga

Énekelhettem volna én is az 1960-as esztendő legvégén, hogy „Gyertek, fiúk, mer’ eljött a behívó”. Mer’ jött egy baka a szilveszteri-újévi örömek előestéjén a kolozsvári komisszariátus futárjaként, s benyújtott az ajtón egy katonai behívót. A fiú azonban nem énekelt, mer’ már igen nagy fiú volt, éppen betöltötte három hónappal azelőtt a harminc esztendőt, házasember volt, családos fiú, családapa fiú, lévén neki – s a feleségének is – egy fél Kolozsvár által ismert és kedvelt nagy kofa kislánya, Ági, aki maga volt a temperamentum, a jókedv, a közönségszórakoztatás, táncolt, énekelt a rácsos gyerekágyban, s „készült”, hogy éppen három hónap múlva betöltsi a két esztendőt. Emellett a behívós fiú már íróilag is nagy fiú volt, mer’ egy regényének nyomdában volt már a harmadik kötete is, kész volt a „trilógia”, amelynek az első kötetével öt esztendővel azelőtt „berobbant” az irodalomba – így írták a kritikusok –, de azért nem annyira, hogy amiatt behívót kellett volna kapnia a komisszariátustól. Nem látszott az a behívó különösebben „veszedelmesnek”, hiszen a világon tűrhető béke volt, a kubai válság talán még csak a levegőben (?), a katonáskodás időtartama is mindössze egy hónapra volt szabva, az új esztendő farsangi heteire, január 15. és február 15. között, úgyhogy ő végül is lehetett volna annyira öntudatos tartalékos alhadnagy, hogy a jó hat évvel azelőtti utolsó egyhónapos katonáskodás után ismét viselje a mundért egy hónapig, méghozzá közelebbi „hazai” tájon, a diák és költő Ady már régóta Ady-szellemben sütkérező kisvárosában, Zilahon, de a hadseregtől „újévi üdvözlésként” kapott behívó mégis inkább lehangolta, mint felhangolta a címezettet, leginkább azért, mer’ a vitéz alhadnagy már pár éve gyomorfekélyben szenvedett, gyalogos létére patkóbélfekélyben, mintha huszárhadnagy lett volna, s mindenféle ismeretei szerint tudta a fekélyes, hogy – egyrészt – aki az egészséggel gyomorfekélyes szinten áll hadilábon, azt tulajdonképpen fel kell menteni, alkalmatlannak kell nyilvánítani a katonai szolgálatra, s hogy – másrészt – a hirtelen kilátásba került katonáskodási időszak éppen a fekély tavaszi krízisének a megelőzési (preventív) gyógyszer- és diétakúrás ideje.

Minden civil haditerv mellett szólt, hogy január 15-ig el kell intézni a felmentést, ami lényegében egy formaság az orvoskatonai komissziónál, s azzal már jöhetett is a sülve-főve jó szomszéd fiatal házaspárral a szilveszteri közös vendégség tölteletes káposztája. Jött is, megvolt a lakoma, elmúlt az óév, de másnap, újév napján már a fekélykrízis első rohama is jött a káposztára, és nem is múlt el, egyre keservesebb györcsökkal csinálta az eszét a patkóbél. Az azelőtti kórházi-klinikai kríziskezelések és diagnosztizálások heteiben az orvosok száján gyakran megfordult a divatos szó, hogy „idegalapon van”, s lehet, ez éppen ekkor bizonyult leginkább igaznak, a káposzta mellett a behívólevél is megtehetette idegalapon a magáét. A tény mindenképpen az volt, hogy most már „nyugodt lélekkel” mehetett a fekélyes behívott a katonai orvoskomisszió pucárságot szemlélő szeme elé, még akkor is, ha

a nőtag direkt nem volt kíváncsi a pucérságra... S ment is tovább minden a „legnagyobb rendben”: ha gyomorfekély – s pláne krízis –, beleesik ebbe és ebbe a felmentési pontba, de röntgenileg ki kell mutatni, hogy a diagnózis nemcsak tünetes konklúzió, hanem dossziéba iktatható, *seb*-dokumentuma is van neki, ami ezúttal – hogy „pláne krízis” – csupán egy rutinröntgen kérdése. A röntgenezés már a páciens részéről is „rutin” volt, tudta előre, milyen érzés tuszkolni le a torkon a kezébe nyomott bögréből a sűrű, krétaízű báriumkása pépjét, mekkora kortyokban, milyen „ütemben” kell élni az émelyítő vendégséggel, de ment katonai felmentésben biztos bátorsággal, illogatta-nyelegette hősiesen a röntgenes orvos vezényszavaira fenéig a „keserű” italt, s csak akkor kezdett idegalapon fekélyesedni a gyomra, amikor a röntgenes hosszas nyomogatás, belezgetés, kezdett s végzett kukucs-kálás után sem látott *nyílt sebet!*... Amilyen biztos tudat volt a röntgenezés előtt a „civil” győzelem, akkora lett utána a „katonai” vereség. A krízis napról napra keservesebb lett, a napok rohamosan múltak, s a fiú a behívócédulával a kezében járta újra és újra a háromszöget: otthon öklendeztető görcsök, s röntgenen öklendeztető báriumnyeldekések, a komisszió előtt a fekélydiagnosztizáló orvosi véleményezések, de *nyílt seb* („nišă”, „nišă”!) nélkül. A fül már valósággal zúgott ettől a „nišă”-tól, de végül is menni kellett katonának, tisztí továbbképzésre, Zilajra. A „rosseb” a patkóbélen – ahol, mondták együttérzően a vizsgálók, a legnehezebb a nyílt sebet kimutatni – csak lapult a maga helyén, elbújt, nem ismert olyan kibújót, hogy „pláne krízis”, már-már hazafias buzgalommal katona akart lenni, már-már szőgyellte, hogy a test patkóbélen kívüli szervei – a szív, az agy, a gyalogos láb stb. – a behívottak örökös szimulánsságával egy fekély ürügyén mind ki akarnak bújni a katonakötelesség teljesítése alól.

Felvirradt a bevonulás lágy-olvadásos téli napja január közepén, összegyűlt vagy harminc csattanó egészségű, vidám, egyre-másra hasonló korú „fiú” Kolozs megyéből, de főleg Kolozsvárról, ügyésztől kezdve operai karénekesen át könyvszerkesztőig, tanárokig, mérnökökig mindenféle jó értelmiségi válogatott csapat, megannyi belevaló tartalékos tiszt hadnagyi rangkörben, tréfálkozó, felszabadult hangulatban, mintha katonák vonultak volna a kaszárnyákból haza szabadságra: örültek mind a behívónak, az egy hónapi fizetett gondtalanságnak, hogy egy kerek hónapra „fizetési szabadságra” távoznak a munkahelyi-családi gondok közül, „téli nyaralásra”, s csak nézték részvétellel, hogy hanyódik, görbed a gyomorgörcseivel köztük az íróféle, aki ilyen „peches”, nem tud örülni az előtte feltáruló kaszárnyai életnek.

Egy távolsági buszjáratral indult el a „menetszakaszunk” Kolozsvárról, némi úti itókák is előkerültek, ahogy távolodtunk Kolozsvártól, úgy emelkedett a hangulat a főleg általunk zsúfolásig tömött buszon, de én úgy helyezkedtem el kucorogva az ajtó közelében, hogy majdnem minden falu megállójában megtiszteltem egy kis öklendezett gyomorsavval-lével a helyet, afféle csudabogár le- és felszálló utasként, s amikor a busz nekiindult a Meszes meredeken kapaszkodó kanyarainak, éles szerpentinjeinek, úgy éreztem, mintha az egész út az én belsőm lett volna: Kolozsvártól az Almás völgyéig a keserű nyelőcső, amely inkább hányik, mint nyel, utána a göröcsfájdalmas gyomor a patkóbél Vaskapúval, s a Meszesen át a háborgó bélkanyarok, míg túl a Meszes alján üritett a busz, ami azonban csak úgy volt megérkezés a végcél helyére, hogy az esti órákban esedékes kaszárnyai jelentkezésig még

volt vagy három-négy óra, és az addigra már egészen felhangolódott hadfi-társaság megszállt a városka kaszárnyanegyed felé eső irányában egy büfé-forma kocsmát, amely boldogan fogadta szűk falai közé a bőven fogyasztó vendégsereget, de amely nekem eleve lebuj lett, mer' alig mentünk be, én, mintha csak átszálltam volna a buszról egy másik járműre, mindjárt az ajtó közelében bújtam le egy asztalra, hogy koslathassak ki s be szükség szerint, mert mintha valami csap nyílt volna meg bennem, úgy csapolta nekem a belsőm kifogyhatatlanul a keserű-maró savlevet. Életem egyik legnagyobb tortúrája volt a vendégségnek az a pár órája. Tiszti kollégáim mulatnak benn a kis helyiségben, hogy viszik el a helyet, én múlok ki egy kis hideg zugolyban, ők „töltik be”, én „öntöm ki”, s a két végletnek ez a feszítő kínja nem elég, közbül ráadásul ott van, hogy én még rontom is a hangulatot, mert rendre majd mindegyik oda-odakukkant hozzám, sajnál, vigasztal, biztat, kínálja a borát vagy pálinkáját, és én teljes undorral utasítom vissza még a szagát is, nem is annyira én, mint a belem, a gyomrom, a patkóbelem, az egész bennem levő út a Meszessel.

Megváltásnak érzem, amikor végre nekiduhajodik a társaság a hágós útnak, ki a városból a dombokra, be a kaszárnyakapun, be a kaszárnyaterembe. Én részemről mindjárt jelentem, hogy hányadán vagyok, látja a tiszt is, mondják a kollégák is, reggel el lesz intézve, mondja a szolgálatos fogadó tiszt, átvészelem valahogy az éjszakát, mint egy álló buszon vagy lebujszegletben, reggel leadjuk a civil ruhát, beöltözzünk a bakák vastag posztós téli egyenruhájába, köpennyel, téli kucsmával, az egyenkucsmákon vörös csillagok, a zubbonyunk és köpenyünk vállpántjain fehér csontcsillagok szarait döfködjük keresztül a posztón, lenn egy-egy pár drabális csizmában végződünk, de én mindjárt a beöltözés után olyan leszek, mint egy ledöntött csizmás szobor, mer' visznek egyenesen a kaszárnyarendelőbe-fektetőbe, be is fektetnek, egy szanitéc ad valami pilulát, a nyelőcsővem, a patkóbelem nem kér belőle, jön az ezredorvos is, magyarul beszéljük meg, hogy nincs „nišă”, közös ismerőseink vannak, elmondom, hogy kollégái Kolozsváron nagyon jóindulatúak voltak, sajnálták, hogy ilyen krízisben nem tudtak felmenteni, s azzal a tanáccsal engedtek el, hogy megérkezve az állomáshelyre, feküdjem be a betegszobába, s töltsen el ott valahogy a hónapot, mert „nisa” nélkül felmentés nem létezik. Én akkor már két hete húztam-nyúztam a komisz krízist, amely a zilahi úton tetőzött, de a betegszobában sem enyhült semmit, vette hát az ezredorvos a telefont, hívta a mentőt, jött, beletettek, s egyenesen a kolozsvári nagy katonakórházba vittek, „hazakerültem” két nap múlva Kolozsvárra, de nem a Mihai Viteazu (Széchenyi) térre, hanem a Dosztojevskij (Zápolya) utcába. Hoztak, hogy itt több esély van a krízis-megállító gyógykezelésre, s arra, hogy folytatva a röntgenezést, keressük tovább a „nišă”-t. Egy álló héten keresztül, míg a kolozsvári katonakórház vendége voltam, egyebet sem csináltunk: teán és báriumkásán kívül nem tudtam magamhoz venni semmit, a kása „megállt” bennem, a tea nem, napi egy kilót fogytam, ha a heti hét kilót elosztottam hét felé, de „nišă” nem volt, a patkóbelem a fekéllyel mint egy megátalkodott zsoldos, nem tette le a fegyvert, katonáskodni akart mindenáron, és engem végül a katonakórházból is csak azzal bocsátottak ki, hogy „nišă” nincs, vissza kell mennem a zilahi kaszárnyába, most már nagyjából fele eltelt, húzzam ki a többit is ott a fektetőben.

Ezúttal nem a mentő szállított, az Utunk szerkesztőségének, ahol dolgoztam,

volt egy jó útonjáró Pobedája a Miklós bácsi két volánra való két keze alatt, kiengedtek a kórházból, hogy meglátogatva a családomat, a munkahelyi kocsival visszamehetek. Kiérve az utcára, szédelegtem, forgott velem a világ, a vitéz dalia árnyéka volt önmagának, de ment „vitézül” saroktól sarokig, hogy meglepte-tésszerűen lépjen be otthon az új tömbház kis lakásának zöld ajtaján.

Volt is öröm akkora, hogy azt csak a pöttöm Ági tudta igazi nagyságában kifejezni: repdesett-szökdösött a kiságyban, rázta csigás-göndör fürtjeit, kiabált, hogy „Tátó! Tátó!”, nyújtotta a két kezét, a „béna hadfinak” is mintha valami ereje támadt volna, kiemelte az ágyból a leányát, együtt rogyant le vele a rekamiéra, ült Ági a fél csóré fenekével a durva kincstári posztón, s úszott a boldogságban, le nem vette a szemét a katona apjáról, számba vette részről részre, darabról darabra, egészen el volt bűvölve, s mondta egészben és részenként, mint egy boldog leltárt: „Tátó katona!... Tátónak van csizmája!... Tátónak van csillaga!”... A csillag a sapkán, a sapka a csillaggal volt az úszó boldogság tetőző hulláma, verődött többször is az apró szájon, ismétlődő verődéssel, mint a tengerhullám: „Tátónak van csillaga!”

Lehet, hogy akkor állt be a bő levű krízis apálykezdő pillanata. Lehet, hogy a fekélyt, a patkóbelet meghatotta a jelenet: ha a csőppség akkora hűhóval lelken-dezik a katonasáért, az már végleg nyert ügy. Valami csendesebb lett, valami enyhült már akkor ott benn, s visszaút Zilajra akkor is nászút lett volna az előzőhöz képest, ha csak Miklós bácsival ketten ültünk a kocsiban. De kísért fél-özvegyi katonáné-búval a feleségem is, és a kaszárnyakapunál már valamivel vigaszosabb képe volt „hepehupás, vén Szilágy” téli fehérségének.

A tiszti továbbképzős társak örömmel üdvözöltek benn, újságolták, hogy fené-kig tejfel az életük, a parancsnok, a kapitány nagyon rendes, a többi is mind rendes, tiszti-haveri szintű a viszony, az elméleti és gyakorlati továbbképző program csak egy kötelező keret, amelyen belül a legvidámabb farsangi élet folyik. Folyik a szó szoros értelmében, mer’ minden este levonulnak a város központi vendéglőjébe, s ha nappal kinn a szabad, friss levegőn, a dimbek-dombok hómezőin gyakorolják a program tereprészét, legtöbbször egy távoli magányos tanyaháznál kötnek ki, ahol ugyancsak folyik mindig a házi fővetű szilvából, amennyi egy gyakorlathoz kell. A többi pedig – mint „egyéni tanulás” –: kártya, sakk, hülyéskedés, kaszinó, annál inkább, mivel már egy rendszeren Švejknek nevezett Švejkje is van a szakasznak, aki most már, hogy rajta ragadt, egyfolytában veszi a lapot.

A kapitány is mondta, az ezeredorvos is mondta, hogy ha akarok, feküdjem be a fektetőbe, töltsen le ott a hátralévő „katonaidő” két hetét, de akkor már a patkó-belem éppen csendesedett annyit, hogy irigyelni kezdem tisztársaim jódoigát, és végre elfoglalva ágyamat a teremben, maradtam a „programban”. Kezdttem men-degélgni esténként a vendéglőbe, akkor is, ha csak száraz torokkal „mulattam”, et-tem az étkezdeben a diétás főtt pityókát forralt tejjel, akkor is, ha még csak hírmon-dója jött az étvágynak, a mezei gyakorlatokra pedig úgy „vonultam ki”, hogy a ka-pitányunk mondta: ha akarok, maradjak otthon a hálóban, ha akarok, menjek ve-lük, ha elfáradok, maradjak le, éppen csak azt nem mondta, hogy ő a maga részéről „szívesen lát”, „meghív”, de a többit teljesen rám bízta. Úgy is volt, elindultunk együtt rendes menetelésben, puskákkal a csillagos vállunkon ki a kaszárnyakapun, még a Malomdombon kifelé is tartott úgy-ahogy a menet, de én ott a hágón már kezdtam lemaradni, nézegettem a szánkózó gyermekeket, s így csak én lettem fül-

tanúja a magyar fülemmel a tovahaladt alakulat után tekintő gyermeki álmélkodásnak: „Né, te, mennyi vén, egy egész szakasz, s mind fejes!”

Egy idő után aztán el is tűnt szemem elől a menet, de a hóban megvolt a nyom, s ha azt befújta volna a szél, egy idő után már levegőben is hallottam a „nyomot”, mer’ hallani lehetett, hogy a dimbek-dombok egyik távoli házánál fújja torkaszakadtából az „opreaénekesünk” a kedvenc operaáriáját, mint aki kóristaként végre annak az „álmának” a teljesülését is megérhette a katonaság jóvoltából, hogy ő az opera fő tenoristája a parasztházi előadáson.

Észre sem vettem, egyszer csak ettem a káposztát, a fuszulykát, a patkószeget, akármit, amit egy diétástalan katonakonyha tálalni tud a vendégeinek, és egészen hihetetlen módon ismét a makkegészségések sorában jöttem-mentem, nemcsak a csizmám, de a belem patkójával is. Esténként a vendéglőben már nem csupán fonyadt díszvendég voltam, hanem rendes-közönséges fogyasztó, és amikor a helybeli civil ismerősök – rendes társultak a vendéglői életünkben – egyik törzstagja az Ady Endre nevét viselő gimnázium tanáráként meghívott, hogy hét végén menjek el egy találkozóra, mer’ a diákság között híre ment, hogy az író bácsi itt katonáskodik stb., én készséggel – kész egészséggel – ráálltam, csak aziránt támadt aggályom, hogy a katonaelet ad-e lehetőséget erre. Megnyugtattott, hogy van ismeretsége a tisztikarban, az ezredparancsnokot is ismeri, el lesz intézve.

Nem beszélt a levegőbe, mer’ két nap múlva belép az ebéd utáni tolláskodásban elmerült hálónkba a kapitányunk, a szolgálatosunk kiáltja a „Vigyázz!”-t, s a parancsnokunk a beállt csendben engem szólít, és szabályos jelentkezést nem is várva közli, hogy az ezredparancsnok „parancsba adja”: ekkor s ekkor „jelentkezem az Ady Endre líceumban”. Mondtam rá szabályszerűen, hogy „Megértettem”, de valójában nem értettem, mért kell egy író-olvasó találkozót „ezredparancsba” adni. Nem volt sok időm fennakadni ezen, mer’ a „parancsban” elhangzott időpont egészen közeli óra volt, s ha már ez is olyan kötelezően végrehajtandó volt, mint a katonai szolgálat a „nisa” hiánya esetén, legalább azt szerettem volna kialakítani a kapitánytól, hogy öltözhessem civilbe, ott a „gúnyánk” az ajtó mögött, végül is egy író s nem egy alhadnagyot akarnak látni a diákok, de a kapitány militáris önérzettel felelt: katona vagyok, katonaként küldenek a diákok közé, a hadsereget képviselem ott, nem szégyellni való az egyenruha... Kissé el is mosolyodott a rekáumján, mint aminek fele tréfa, s én egy viszontmosollyal kaptam a magam óhajának másik felén, mondván, hogy akkor legalább a cipőmet húzhassam fel, az inkább illik egy tiszthez, ne menjek ezekben a csúf bakacsizmákban. Ő azonban, mintha az én kedves-aranyos kislányom lett volna – „Tátónak van csizmája! Tátónak van csillaga!” –, nem tágított semmitől, „végzett” velem, hogy „Tátó katona”, és én egy felsült pillantást vetve a civil ruhánkat-lábbelinket őrző raktárunk bezárt ajtajára, indultam a találkozóra.

A diákság úgy volt begyűlve egy terembe, hogy az ajtó hátból nyílt, s mintha egy kaszárnyaterem lett volna – ahol azonban már én vagyok a „parancsnok” –, az ifjak vigyázba állva hallgatták, hogy „dübörög” a padlón a csizma hátulról eléfelé, az arcok-szemsarkok már a tiszteletadó merevedésben leskődtek a csizmahang felé, s mire felértem a pódiumra, fülig ért minden száj, felcsattant a taps, kész volt a siker, amihez az írónak semmi köze nem volt, s én nem tudtam elég hálával gondolni a kapitányomra, aki még civil cipőt sem engedélyezett a

találkozóra. Mondhattam én ott néhány érdekes, jópofa dolgot, bizonyára az is „élmény” volt a diákságnak, még akkor is, ha „irodalomból” ott volt nekik Ady, közelebbien, mint a világ akármelyik magyar gimnáziumában, de a siker fő forrása a csizma volt, az egyenruha, a csillagok: ilyen egy író, amikor katonatiszt egy bakauniformisban. „Tátónak van csizmája! Tátónak van csillaga!” – csillogott a szemekben a ritka látvány, szavaim figyelése közben is el-eltévedt a tekintetük az egyenruhára, s a siker csúcsa az volt, hogy a találkozó végén előálltak a meghívással: este diákbál lesz itt az iskolában, jöjjenek el oda is, hívjam a társaimat is, a kaszárnya „rendes” tisztjeit is, az egészet szívesen látják.

Hódítás volt ez a szó szoros értelmében, katonai hódítás. Visszamentem a kaszárnyába, átadtam a meghívást a társaimnak, üdvözlőfogadta, szóltunk a közelebbi tisztismerőseinknek is, inkább csak formaságból, arra gondolva, hogy melyik tényleges tiszt kívánná a szombat estét egy gimnázium diáksága között tölteni... De eljött az este, beállt a bál az „Adyban”, s mire beállítottunk mi is a bálba, a fiatal, nyalka tiszték egész helyi raja is velünk volt. És nem telt el néhány perc, az egyik diáklány, mintha „hölgyválasz” lett volna, elém toppant, „hívott a táncba”, és utána „elkért” tőle egy másik, s másik után egy harmadik, és már-már egy fekélykrízisben legyengült, bakásan tiszti farsangmaskarába öltözött író halálra táncoltatásának balladája lett volna a diáklányok akciója, ha tánc közben, a kézről kézre „kapkodás” keringős forgatagában az alhadnagy író nem azt érezte volna, hogy most aztán feljött a csillaga! Rég volt, igaz sem volt, hogy baj volt a patkóbelével, az most már mind semmi amellet, hogy nézik a társak, milyen táncos életre támadt az idejövet és utána még két hétig kinyúlt krízises tagja az alakulatnak, aki csak árnyéka volt annak, hogy „katonaság”; de nézik még inkább a rangban nagyobb, korban fiatalabb, kinézésben szebb, uniformisilag fessebb tiszték, hogy mitől lehet olyan nagy sikere a diáklányok körében egy kurta lábú, nyakatlan, fél baka, fél civil tartalékos tisztnek, amint von-dozza nehéz, ostromba csizmáit a diáklányok csinos bokái között.

Vége lett a diákbálnak, a „bálkirályt” hazafelé menet nyaggatták a nyalka tiszték – megtudva, hogy íróat álcáz a kincstári „álruha” –: milyen regényt fog írni a katonaéletéről a zilahi élményei alapján... Az író hümmögött-hammogott, mert valószínűnek tartotta, hogy íróként sohasem fog olyan katonai babérokat aratni, mint amilyen írói babérokat aratott katonaként Zilajon...

Vége lett a katonaéletnek is utána mindjárt. A kaszárnyabeli „aktív” tiszték az értékeléskor agyba főbe dicsérték a tartalékos tiszteket a továbbképzésben tanúsított komolyságukért, a dicséretet egy közös búcsúbankett követte a továbbképzés legkomolyabb helyén, a zilahi központi vendéglőben. Másnap búcsúzódás a buszállomáson, a kapitányunk szinte könnyezett, megadta mindenikünknek a lakáscímét, hogy írjunk, küldjünk képeslapot, keressük fel, ha Zilajon járunk...

Aztán indult a busz, a központban még egy szomorú búcsúpillantást vetettünk Wesselényi jobbágyfelszabadító szobra mellett a vendéglőre, s mire nekikaptattunk a Meszes felcsavarodó kanyarainak, a busz már dúlingélt a harsogó nótaszótól, a faládákon, bőrdöngőkön vert-dobolt ritmusoktól. Kolozsváron a hadviselt nép alig tudott elválni egymástól, a vidám, vendéglős, csupa vendégséges katonaéletet is nehéz volt abbahagyni (a jót könnyű megszokni), úgyhogy végül is csak úgy tudtak elválni, hogy megegyeztek: pár nap múlva találkoznak a főtér sarki vendéglő-

jében, hozzák magukkal asszonyaikat is, hadd legyen nekik is egy kicsi jóban részük, amiben Zilajon nem volt, s abban az egymás asszonyaival is összeismerkedő hangulatban legyen még egy civil búcsúbankett is...

Lett civil búcsúbankett is, az egyiknek kedvesebb felesége volt, mint a másinak, jól mulatott mindegyik, jól mulatott mindenki, s aztán elnyelte az egészet a színtelen-szagtalan civil élet.

Tátó csillaga is elhalványult, noha két évvel a zilahi továbbképzés után – s a csodálatos kaszárnyai krízismegszűnés után – kapott még egy csillagot, előléptették hadnaggyá – máig megvan a katonakönyvben, a „livrétben” az előléptetés katonás jegyzésű dátuma: „13. 04. 63.” –, de a csillagnak akkor fellegzett be nagyon, amikor ugyanannak az esztendőnek az őszén egy újabb – őszi „szezonos” – fekélykrízis kórházjáró napjaiban egyszer csak előbukkant röntgenes száján az a már álomban is tudott szó, hogy „nišă”. A krízis jóval barátságosabb volt, mint az a régi komisz, de a „nišă” most megvolt! Megvolt már évekkel azelőtt, de csak ekkor botlott akkorát a sebével a patkóbél, hogy lerúgja a tátó csillagát. Pillanatok alatt ott volt a nagy „jelenet” filmje a komisszariátuson, és „12. 10. 1963.” dátummal beírták a livrétbe, hogy „alkalmatlan békében, korlátozottan alkalmas II. fokon háborúban”... Az alattomosan bújáló „nisa” végül is elvesztette a csatát, holott akkor már diadalainak legszebb napjaira emlékeztető csillag volt a fekélyes szenvedő életében.

S ha 1963 októbere óta eltelt egy híján harminc esztendő, az az eltelés azt is hozta magával, hogy Áginak a kisebbik gyereke éppen akkora a kiságyban, amekkora ő volt a kiságyban, amikor a futár a behívót hozta. Tátónak ez az unoka fiú azt mondja ma – mindegyik fióka a maga csőrén –, hogy „pápó”, de ez már nem láthatna s mondhatna olyant, hogy „pápónak van csillaga”, mer’ ha találna is jóni behívós futár, a cédula hátára egyszerűen egy háromszor három soros „üzenetet” írna a címzett, a zilahi „életiskolába” küldve: magába az Ady-iskolába, vagy a vendéglőbe, vagy a kaszárnyákba, vagy a kapitány címére:

*Óh, ifjúi, szent megjőzanodás,
Komoly, nagy fény, hős férfiú-szerep,
Emléketek ma is milyen csodás.*

*Hős harc az Élet és megélni szép,
Ha hozzáedzik tüzes szívo-kohók
Ifjú vitézlk lengeteg szívét.*

*Én iskolám, köszönöm most neked,
Hogy az eljött élet-csaták között
Volt mindig hozzám víg üzeneted.*

Kolozsvár, 23. 10. 1992.

„Dokumentum”-dráma

prológus

HÁZASSÁGI ANYAKÖNYVI KIVONAT, folyó szám 155.

Házasságkötés helye, ideje: Kolozsvár város, 1938. március 19.

A vőlegény családi- és utóneve, foglalkozása, vallása, születési helye és ideje, állandó lakhelye: - I. Sz.(.....) f(.....), - timár, - református, - Zilah, 1907. aug. 11., - Cluj str. Gh. Lazăr nr. 25. / Szüleinek családi- és utóneve: SZ. Ludovic, - Iuliana szül. Adoriáni.

A menyasszony családi- és utóneve, foglalkozása, vallása, születési helye és ideje, állandó lakhelye: - Z (.....) Margareta, - református, - Zilah, 1907 szept. 24, - Cluj str. Vinatorilor nr. 13. / Szüleinek családi- és utóneve: Z. Ludovic, Elisabeta szül. Molnár.

A házasságkötési tanúk családi- és utóneve: Adalbert Szilágyi, - Ioan Szíjgyártó.

Házasságkötési kijelentések, aláírás előtti esetleges megjegyzések: nincsenek. Aláírások.

Noi, Gheorghe Muresan, mint polgári tisztviselő, az itt nevezett és előtttem együttesen jelenlevő házasulókat, miután azok előtte a két tanu jelenlétében személyesen külön-külön kijelentették, hogy egymással házasságot kötnek, a törvény értelmében házastársaknak nyilvánítottam. Semnáturi.

Utólagos bejegyzések, kiigazítások: nincsenek.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a kolozsvári anyakönyvi kerület anyakönyvével szó szerint és tartalmilag megegyezik.

Anyakönyvvezető, pecsét, olvashatatlan aláírás.

I. felvonás

ANYAKÖNYVI LAP (kivonatos másolat)

1. Mely avatóbizottság, hatóság avatta fel: 33. hv. zlj.
2. Sorozási (toborzási) év: 1941.
3. Mely évfolyam avatási lajstromában, mely folyószám alatt fordul elő: 1941/1811.
4. Azonossági szám: 4814-07-0169.
5. Családi és keresztnév (utónév): I. SZ. f.
6. Rendfokozat: őrvezető.
7. Apja neve: SZ. Lajos.
8. Szülőanyja leánykori neve: Adoriáni Juliánna.
9. Törvényes házastársának leánykori neve: Z. M.
10. Születési év hó, nap: 1907 VIII. 11. / Hely: Zilah. járás: Zilah, megye: Szilágy, Ország: Magyar.
11. Vallása: református.
12. Szakképzettség, iskolai végzettség: IV polgári. / Polgári foglalkozása: timár.
13. Fegyvernem, csapatnem, szolg. ág, állománycsoport: - gyalogság.

14. Különleges katonai képzettség (gp., árk., távb. stb.): - katonai szolgálatra való.

15. Alkalmasság: Ka. / 16. Kiképzési fok: Sz. / 17. Egyéb: ---

18. Tényleges katonai szolgálatot teljesített: - igen.

19. Állományviszonyai (tényl., tart., szab., stb.): - tart.

20. Felavatva: 1941 VIII. 12-én a M. kir. honvédséghez. / Hadicikket hallotta. / Esküt tett.

21. Állományba véve: 1941 VIII. 12-én. M. kir. 33. székely honvéd hv. zlj.

22. Személyleírás: haja: - barna; szeme: - zöld; szemöldöke: ---; orra: ---; szája: ---; arcszabása: ---; testmagassága: 182 cm.; különös ismert. jel: ---; esetleges fogyatk.: ---. / Himlő, tífusz, kolera ellen mikor oltották utoljára: ---. / Milyen nyelveken beszél: - magyarul, - románul; ír: - magyarul, románul.

23. Lakhely: - Zilah Rákóczi u. 69.

24. Ruházat és felszerelés mértéknagysága (zubzony, nadrág, köpeny, lábbeli, gázálarc): -----.

=====

Bemondása szerint a román hadseregben 18 hónapot szolgált (1928-1930; h. vadász)

=====

Változás (rendfokozat, év, hó, nap stb.)

Változás körülményes leírása.

- BEOSZTOTTÁK tényleges katonai szolgálatra: 1941 VIII. 11-én.

- BESOROLTÁK a 6 pengő havi zsold élvezetébe.

- LETETTE az ünnepélyes honvédesküt: 1941 VIII. aug. 20-án.

- MEGFELELŐ eredményt ért el a tisztes vizsgán: 1941 szept. 22-én.

- Átképzésének leteltével: 1941 okt. 10-én nem tényleges viszonyba helyezték.

- BEVONULT: 1942 aug. 25-én fegyvergyakorlatra (194/8 zlj.)

- JÓ EREDMÉNNYEL tisztes vizsgát tett 1942 szept. 17-én. Előlépt.

- VISSZAHELYEZTÉK 1942 szept. 22-én nem tényleges viszonyba.

- BEVONULT: 1942 okt. 17-én rendkívüli fegyvergyakorlatra a 17/III. gy. pót zlj.

- ELVONULT: 1942 nov. 13-án a 43/III zlj. ukrájnai megszálló csoportjához.

- ELTÜNT: 1943 március 3-án Szeredina-Buda helységeknél a 17/III gy. pót-zászlóalj visszavonulása következtében.

lezárva: 1943 május 10, Beszterce

aláírás: Péteri főhadnagy, pecsét

II. felvonás

Magyar Vöröskereszt, tudakozó szolgálat. Iktatószám 20/1944, Budapest V. ker Szent István körút 1.

SZ. í. feleségének, Zilah.

Sajnálattal értesítjük, hogy SZ. í. a 33. hegyivadász zászlóalj tartalékos őrvezetője - született Zilahon 1907-ben, anyja leányneve Adorjáni Juliánna - 1943 március 3-án eltűnt a Szovjetunió ellen viselt háborúban, Szeredina-Buda térségében.

A Nemzetközi Vöröskereszt útján is mindent el fogunk követni, hogy fentnevezettet megtaláljuk.

Amennyiben a család hadigondozást igényelne, forduljon a lakhelyén illetékes községhez, (budapesti kerülethez) vagy városa polgármesteri hivatalához, mely hadigondozásra nyilvántartásba veszi.

Budapest, 1944 július 4

pecsét ... hadnagy (olvashatatlan aláírás)

- O O O -

Zilah város, polgármesteri hivatal

HADI ÖZVEGY GONDOZÁSI IGAZOLVÁNYA

I.

Személyi adatok

1. Az özvegy neve: ...I. SZ. I.-né... Leányneve: ..Z. M.....
2. Született: ..1907.. év szept hó 24 n. Zilah város Szilágy vármegye.
3. Lakcíme: ..Zilah.. Hid u. 33.
4. Vallása: a/ ...református...
b/ az 1939: IV. t. c. értelmében zsidónak tekintendő-e: ..nem....
5. Házasságkötésének ideje: ...1938 március 19....
6. A férj elhalálozásakor vele együtt élt-e:igen....
7. Az elhalt férjtől származó gyermekeinek neve, születési éve, hónapja és napja: ...István,...1938..okt...10;...Juliánna,...1941....nov....
10. A volt férj:
 - a/ családi és utóneve:I...SZ....í....
 - b/ azonossági szám:4814-07-0169.....
 - c/ szülőanyjának leánykori neve:Adorjáni Juliánna...
 - d/ vallása:református.....
 - e/ polgári foglalkozása a szolgálat előtt: ...timár.....
 - f/ volt katonai rendfokozata, ill. iskolai végzettsége: őrvezető, IV polg. isk.
 - g/ melyik ellátási csoportba tartozott: ..altiszti....
 - h/ melyik járadékosztályba tartozott: ...járadéknélküli osztály..
 - i/ eltűnt, ~~elcsúszott~~, meghalt: ..1943.. év ..március... hó ..3.. n.
 - j/ a szolgálat megszűnésének időpontja: ...---....

II.

Ellátási adatok

1. A hadigondozó bizottság javaslatának kelte, száma: ...1944 júl 29, 80/1944 H g sz.....
- 2/ A honvédelmi miniszter jogerős határozatának kelte, száma: ...100.469/V - 1944 VIII. 18.....
- 3/ Az özvegy ellátási csoportja:altiszti....
- 4/ Az özvegy havi járadéka (járadéksegélye): ..72.. P + ..50.. P
- 5/ A gyermekek (névszerint): 1.István.... 2.Juliánna.....
havi járadéka (járandósága):25.. P25.... P
KeltZilah.... 1944 ...Június... hó ...28.. nap
(hivatalos bélyegző lenyomata)
Zilah megyei város polgármestere Dr. Sréter s. k.
Szilágy megye polgármester

III. felvonás

Tanúvallomási jegyzőkönyv.

Felvétetett ..1945.... évi ..május 4.. napján a lenti hivatalban
Határozottan kijelentem, hogy:I. Sz í.....,
aki1907... évben ..Zilahon... születettZilahon... lakott,
volt foglalkozásanyersbőr kezelő.....
volt katonai rendfokozatatart. őrv..... ..1943.. évi ..május hó .1
napjától ..1943.. évi ..május hó ...16.. napjáig volt fogságban
~~ezred században mint.....~~
 ütegben
.....Oroszországban..... hadszíntéren velem
együtt ~~tűzvonalban~~és a lágerben az ottani kórházban a fenti.....
idő alatt ..1943... évi ..május.. hó ..16.. napjánmeghalt.....
~~.....melletti ütközetben megsebesült.....~~
~~.....sebesülése úgy történt.....~~

A tanu neve:.....Friedmann Adolf.....
szül. éve: ...1903...Kolozs megye...Argyas
lakóhelye: ...Kolozsvár...Anonymus u 9
vallása: ...izraelita.. foglalkozása:..órás
volt csapatteste és rendfokozata: munkaszolgálatos

Igazolom, hogy tanu személy-
azonosságát igazolta, fenti
vallomásra az esküt letette
és a fent említett (stb).....
.....

Friedmann Adolf
.....
tanu sajátkezű névaláíró

(A tanuvallomás túloldalán:)

ROMÁNIA, 1945 május 5.

HITELESÍTÉSI JEGYZŐKÖNYV - folyó szám 448/1945 -

Ma, a fenti dátumon, megjelent előttünk, a kolozsvári közjegyző megbí-
zottja, Dr. Fülöp Ákos előtt, a Kolozsvár, Deák Ferencz utca 3 szám alatti
közjegyzői hivatalban Friedmann Adolf úr, kereskedő, kolozsvári lakos
(Anonymus u. 9sz.). Személyazonosságát irataiból megállapítottam.

A fél 448/1945 folyószám alatt bejegyzett kérelmét előszóban is fönntar-
totta, mely szerint ezen irat másik oldalán lévő tanuvallomás hitelesítését
kéri három példányban. Ezek közül két példányt aláírva terjesztett elénk,
majd miután megkérdeztük, tud-e írni, olvasni, s ő igenlőleg válaszolt,
előttünk aláírta a harmadik példányt is, mely aláírás az előző két példá-
nyon eszközölttel azonos. Ezt iktatás után dossziéba tettük.

Miután megbizonyosodtunk afelől, hogy a fél a kötelező bélyegilletéket
készpénzben lefizette:

Mi a 358/1944-es sz. törvény 60-69 és 81 szakaszai értelmében hitelesít-
jük és hivatalosan pecsétünkkel látjuk el az elénk terjesztett iratot.

bélyegző nyoma

Dr. Fülöp Ákos
közjegyzői megbízott

- o o o -

ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG, Szilágy megye
NÉPBÍRÓSÁG, Zilah 50/1950 sz. polgári per
Nyilvános tárgyalás 1950 ápr. 7.

Népbíró: Dr. Laza Stefan; Népi ülnökök: Siroki Ecaterina, Taloş Clemente; Grefier: Puşcaşu Pavel.

Napirenden: I. SZ. í.-né zilahi lakos hozzánk benyújtott kérelme, melyben nevezett, férje, I. SZ. í. feltételezett halálának megállapítását kéri.

Szólításunkra a fél megjelent; perrendi feltételek hiánytalanok. A dossziében lévő iratanyag fölolvassása után fõntnevezett I. SZ. í.-né kéri, hogy folyamodványának a mellékelt bizonyítékok alapján helyet adjunk.

Jelen polgári kereset ELBÍRÁLÁSA

I. SZ. I.-né 1950 jan. 10-én benyújtott keresetében harctéren eltűnt férje holttányilvánítását kéri.

- Tekintettel az 598/1946-os törvény értelmében lefolytatott ügyészi vizsgálatra, mely a dossziében foglalt iratokra alapult;

- Tekintettel arra, hogy kérelmezõ fél fõnntartja, miszerint a magyar hadsereg kõtélékében 1942-ben harctérre kivitt férje 1943 május 16-án egy Szovjetunióbeli hadifogolytáborban meghalt;

- Tekintettel a dossziében található Friedmann Adolf által eskü alatt tett tanuvallomásra, melybõl kiderül, hogy nevezett tanu I. SZ. í.-t egy Szovjetunióbeli hadifogolytábor kórházában 1943 május 16-án meghalni látta;

- Tekintettel arra, hogy a Törvényszék jelen holttányilvánítási kérelmet az 598/1946 sz. törvény értelmében, az ebben megszabott időre közszemlére kifüggesztette;

- Tekintettel arra, hogy az I. SZ. í. háborúban való eltűnte a 339/1948 sz. törvényerejű rendeletben foglalt időszakra esik;

- Tekintettel arra, hogy az eszközölt bizonyítékokból az eltűnt halálának időpontja egyértelműen kiderül;

A BÍRÓSÁG ezen nyomozati anyagban foglalt indítókoknak
megfelelően a törvény nevében KIMONDJA:

I. SZ. I.-né zilahi lakos 65/1950 folyószám alatt bejegyzett kérelmének helyet ad és:

Holtta nyilvánítja a máig eltűntnek tekintett I. SZ. í. (szül. 1907 aug. 11-én) zilahi lakost;

Akinek elhalálozási dátumát 1943 május 16.-ában állapítja meg.

E népbíróági döntés 15 napon belül megfellebbezhető.

A nyilvános tárgyaláson hozott döntés kelte: 1950 április 7.

Népbíró:	Népi ülnökök:	Grefier:
Dr. Laza Stefan	Siroki Kati	Puşcaşu Pavel
	Taloş Clemente	

(pecsét)

epilógus

A FELLEBBEZÉSI HATÁRIDŐ RÉG LEJÁRT. KÖZBEN ELTELT NEGYPENKÉT ESZTENDŐ. ÖZVEGY I. SZ. í.-NÉ VISZONT, AKI AZÓTA NYOLCVANÓT ÉVES, MÁIG AZT VÁRJA, HÁTHA JÖN VALAKI, AKI MEGFELLEBBEZI. NEMCSAK A BÍRÓI DÖNTÉST. AZ EGÉSZET.

(a nagyapámnak volt egy lova)

ezt a történetet már sokszor elmeséltem, de valahogy mindig újra kell kezdenem, hátha megoldása ott van a legelején, csak éppen le kell ásni oda, mint amikor a nagy akácát vágtuk a ház mellett, mert gyökerei már az asztal alatt kígyóztak, és nagyapám papucsá unós-untalan belülük akadt, ez még nem is lett volna baj, csak hát az akácfa már régen kiszáradt, állítólag egy srapnel-darab miatt, amit az utolsó háborúban kapott, és hiába nőtte körül, megemésztetni nem tudta, kibányászni sem lehetett, így szép lassan, mintegy a nyugati szelek simogatására kiszáradt, és nem lehetett tudni, hogy merre dől, ha annak is eljön az ideje, de félt volt, hogy mindenestül felfordítja a házat

– na, fiam, ássuk ki – mondta egy reggel nagyapám, és neki is fogott, miközben én szomorúan ettem a zsíroskenyeret, mert nagyon mélyen le kellett ásni, napokig dolgoztunk rajta, pedig igazi nyár volt, és pálinka sem volt otthon, ezért kellett gyakran abbahagyni az ásást, és rohanhattam a kocsmába, ha tömeg volt, mindig előreengedtek a pultnál, mert nagyapám vágta a nagy akácát, és mi lesz, ha nem jut el idejében a főgyökérig, és az egész házat kifordítja egy vihar?

amikor a sokadik negyedessel loholtam vissza, Kalóc, a muzsikus cigány kezembe nyomta a legnagyobb baltáját, amivel bánatában a hegedűjét felaprította, mert úgy megijedt egy bikától, hogy napokig mesélte, nem azért nem fogott egyetlen halat sem, mert nem ért hozzá, hanem mert az a rohadt dög reggelig őrizte egy fa tetején, és Kalóc már nem is tudta, merre van a folyó, hát otthagytott varsát, hálót, mindent, s hazament muzsikálni, de a keze megfagyott, és csak felaprítani tudta a hangszert.

– veszek én karácsonyra másikat – mondta, de nem vett, hegedűt akkor már nem is lehetett kapni, pedig az nem akármilyen hegedű volt, hanem „úriember-hegedű”, mert Kalóc úriember volt, és nekem barátom, hiszen amikor egész nap bömböltem a járókában, nagyapám pedig ideges volt, mert nem hallotta tőlem a Szabadeurópát, hát odakiáltott Kalócnak, hogy fél éve tartozik valami pálinkával, és jöjjön, muzsikáljon a gyerekeknek, mert megeszi a fene, ha nem jönnek be az amerikaiak, ezek a rohadt kommunisták tönkretették az országot, és az istenit ennek a rádióknak... Kalóc meg hozta a hegedűt, és egész délelőtt muzsikált nekem, állítólag abbahagytam a bömbölést, szóval azért voltam jóban Kalóccal, és a baltájához is volt némi közöm, rám merte hát bízni

örültem neki, mert akkor még hittem, hogy ha elég szorgalmas vagyok, ki tudom bányászni a srapnel-darabot a fa testéből, s hátha még sincs egészen kiszáradva, csak nagyapám el ne jusson a főgyökérig, az asztal alá, mert akkor pince is lesz, pedig azt nem szabad, az árvíz egyszer már elmosta a falut, és ha még egy lesz, akkor a víz a pincéből jön fel, mégsem lehet a házban ingoványt nyitni

vittem hát Kalóc baltáját, és azon rágódtam, hogy mi lenne, ha a pálinkából is innék egy kicsit, elvégre dolgozom, de addigra már odaértem a fához, nagyapám köpködté a tenyerét:

– az Isten verje a háborút, a fákat is lelövik, mert látod, fiam, én ugyan szeregek dolgozni, de annak a fának is könnyebb lenne, ha most nem kellene kivágni

és aznap nem is vágtuk ki, mert nagyapám a Berettyóról kezdett mesélni, ott is fát vágott annak idején, és egyszer beszakadt a jég alatta, mikor az apja, aki Amerikában is járt, vízért küldte – látod ezt a házat is abból a semmi pénzből vettük, amit a szétégett lába miatt alig tudott hazahozni – és a Berettyó fagyos vizében le kellett húteni az olvadt vasat, ami Pennsylvania öntödéiben a dédapám lábára folyt, a meggazdagodásból nem lett semmi, ráadásul lovat sem vettek, mert minden ráment az orvosra meg a hajójegyre, és – hogy kellene most az a büdös ló, nem ásnánk annyit, hanem csak kihúzatnánk ezt a fát, vigye házastól, ha neki úgy tetszik, mert akkor az én apám a községházát akarta megvenni – mesélték a faluban, hogy a Titanic-kal együtt a tengerbe veszett, mert nem tudták, hogy az a hajó merre is ment, de ha volt egyáltalán, akkor a falunak biztosan köze van hozzá, szóval megjött dédapám tizenháromban, nem gazdagon, csak sántán, mint a többi hiszékeny, hozott egy kalendáriumot, amit azóta is úgy hív a falu, hogy amerikai naptár, és Kiss I. Jósának nincs meg a sírja, de a kalendáriumban ott van, hogy Kiss I. J. 1914, amikor utoljára látták, Galícia felé masírozott

mikor ezt a házat megvették, csak ázott vályogfalak voltak, a nádtető annyira megrothadt, hogy a golya is elköltözött, mégis a kék egyenruhás bakák ott aludtak, és hajnalban lelőttek egy lovat, mert nem akart lábra állni, nagyapám meg lenyúzta a bőrét: – neked, fiam, nem tudom megmutatni, mert öreganyád odaadta az oroszoknak a másik háborúban

addigra már letettem volt a Kalóc baltáját, és a srapnelről is elfeledkeztem, mert a nyári nap keményen sütött, nagyapám meg azt mondta, hogy ha vihar lesz, a ház úgy fog elsüllyedni, mint az a böhm nagy hajó, és nem is baj, mert ezt is csak kegyelemből vették meg, és az utolsó kolera elvitte az öreg Hajdút, az övé volt a ház, de addigra már elitta az egész pénzt, amit a dédapám a santa lábán hazahozott, és nem bánta, hogy lemaradt a Titanic-ról, mert ő akkor már ha-za akart jönni, úgymond: – nem rossz ország ez, csak nem kellene mindig eszünkbe jusson az a kurva szegénység, mert ezt a fát is csak azért kell kivágni, hogy tűzrevalónk legyen, nem baj, ha a vihar felborítja a házat, persze, ha a ló még mindig ott állna az istállóban, és nem vitték volna el a bőrét az oroszok, de ez is csak nagyanyád miatt van, bár lehet, hogy ő sem hibás, az apja is elhajtott két lovat a háborúba, de vissza már gyalog jött, mert nálunk mindig gyalog jön vissza az ember, és csak hozza magával azt, ami itt is van dögvével, nem rossz föld ez, csak hát két lóval kell szántani, de nem volt egy se, látod, ezért kellett Amerikába menni, pedig itt is elég meleg van, és volt olyan tél, hogy a jégen mentek egyik faluból a másikba, a Kalóc apja is így fagyott meg

akkor éreztem rá, hogy az a balta talán nem is Kalócé volt, hanem az apjáé vagy másé, azért olyan nehéz, de nagyapám azt mondta, hogy minden balta nehéz, és akármilyen erős is legyen, estére elfárad az ember, mert nem az nehéz, hogy átvágni a fa törzsét vagy kiásni a gyökereit, hanem amikor ledől, akkori-

ban a Berettyó partján akkora fák voltak, hogy napokig lehetett fűrészelni, s amikor már alig tartotta valami, éjszaka jött a vihar, és nagy sóhajtással ledöntötte

mikor másnap nekiálltam kibányászni a srapel-szilánkot, először nem tudtam, hol keressem, aztán úgy döntöttem, hogy csak a fejem magasságában lehet, nekiálltam hát a baltával, és csak úgy röpködtek a kéregdarabok, de a balta iszonyú nehéz volt, csodáltam is Kalócot, hogy fel tudta vele aprítani a hegedűt, bár gyanítottam, hogy csak azóta ilyen nehéz, nagyapám nem nevetett ki, de szerinte az a fába nőtt vasdarab úgyis előkerül a hamuból, hát ássunk tovább, megint mehettem a kocsmába, meg is kóstoltam a pálinkát, rossz volt, de Kalóc azt mondta, hogy majd megszokom, és nem baj, hogy még gyerek vagyok, ő is volt, például, amikor a nagyapámnak még volt lova vagy lehetett volna, csak hát elvitték, és a bőrét sem adta vissza senki

biztos voltam benne, hogy ha jó iramban ásunk, akár vizet is találhatunk, mert kell ott víznek is lennie, hiszen a fa is élt valamiből, és ha nagyon ás az ember, mindig talál valamit, például ezt a rozsdás puskacsövet, amiért nagyapámat évek múlva, mert most csak annyit mond, hogy dugjam fel az eresz alá, ahol tovább eszi a rozsdá, no de évek múlva a rendőrök minden zugot felkutatnak a többi alkatrészért, és nagyapám vért köp a veréstől, bár az a hatvanöt év így is olyan nehéz, hogy igazán nem számít, csak a fák sóhajtottak ilyen nehezett és sok-sok évet lehet átélni még utána, mert ha gyalog jön vissza az ember, s nem hoz mást, mint az elégett lábát, akkor igazán mindegy, és mi mindig túléljük, amit nem illik túlélni, mert nem rossz ország ez, csak túl sokszor kell ugyanazt az akácfát kivágni, Amerikában már akkor buldózerrel csinálták

persze, ha a dédapám a Titanic-on pusztult volna, most hősnek is érezhetném magam, de majd évek múlva a pálinka segíteni fog, bár nekem a puskacsőről nem a puska jut eszembe, hanem az akácfa meg nagyapám, amint vért köp az udvaron, és összefutnak a tyúkok, annak örülni szoktam, mert most jönne az én szerepem, hogy világgá zavarjam őket, de megtorpanok, gyerekként még félek a vértől, a nagyapám elnéz az udvari eperfára, és leöblinti torkát pálinkával – nem kell, fiam, az udvart naponta felseperni, inkább ássad a gödröt

megköptem hát a tenyeremet, és nekiálltam, nekem kellene megtalálnom azt a puskacsövet, én bezzeg tudnám, mit kezdjek vele, bár nagyapám biztosan elvenné:

– hagyd, fiam, ha akkor nem volt, hogy azt a lovat agyonlőjem, most mi a fenét csináljak vele, hagyd a puskát, nekem többször is volt, ugyan mire mentem vele, a fának srapel kell, az ember meg eldöglök magától is, jó az Úristen, tudja, mit csinál

de én csak ástam makacsul, találni nem találtam semmit, a gödör alján nem volt víz, talán a szárazság miatt, és bele is fáradtam, úgy mint nagyapám, hogy hiába várta az amerikaiakat, mert azok is emberek, és ugyan minek jönnének ide, ha nem gyalog, és ha gyalog jönnek, akkor csak magukat hozhatják, és mi épp elegen vagyunk, mert nem rossz ország ez, csak a föld kemény, szántani két ló kell, mert négy még sose volt, azt az egyet is elvették, meg föld is kellene, nem baj, ha túl kemény, a harangszót is úgy veri vissza, hogy Amerikában is meg-

hallja, aki magával viszi, mert mi egyebet vihet, ide nemcsak jönni, innen elmenni is gyalog szoktak az emberek

amikor azt a lovat elvették nagyapámtól, azaz el sem vették, mert ő maga hajtotta be a közös istállóba, hiába is lett volna meg az a puskacső, mert nagyapám akkor már irtózott a puskától, tábori csendőrként hiába lövöldözött a szőkevény után, csak azt érte el, hogy a ló lelökte, a szőkevény pedig visszament felsegíteni, elvégre emberek vagyunk, és ha már nem sikerült megölni egymást, szökjünk együtt egy másik hadseregbe, de nagyapám akkor is azt mondta, hogy: – jó ország ez, csak ha magasból esik az ember, a föld egy kicsit kemény, de fel lehet szántani, te pedig szökjél, én félek, ezért mindegy, melyik oldalra lök le a ló, az enyém is lehetne, akkor eladnám... még mindig ástam, nagyapám csak nézett, aztán elvette a csákányt: – mert azt nem úgy fogják, hogy az ember tízéves, neked nem szabad ilyen korán kezdeni, főleg nem így

a villanyt is csak azért nem engedte bevezetni a házba, mert most már minék, a ló nem a sötétségbe vakult bele, hanem az éhségbe, nem mindegy mennyi telt el azóta, minden oda tart, ahol tönkremenni lehet: – látod, fiam, nem fognak már amerikaiak sem bejönni, dédapád meg hiába volt ott, gyalog jött haza, és mi hasznunk az egészből, angolul se tanult meg, de jó, hogy megvettük ezt a házat, és már nem sajnálom a lovat, eggyel úgyse tudtam volna mit kezdeni, túl kemény ez a föld

tényleg kemény volt, hiába ástuk napokon át, a gödör nem mélyült, a víz nem jelent meg, a fa pedig szilárdan állt, csak a pálinka fogyott el, s rohanhattam újra a kocsmába, hogy hátha találkozom Kalóccal, de nem találkoztam, biztosan elment hegedűt venni, kicsit elkókadtam, nagyapám meg utánam jött, jó hely volt az a kocsmá, estig összegyűltek az öregek, szidták a kommunistákat, és bár nem olyan rossz ország ez, mégiscsak túl sokat emlegetjük a szegénységet, ha netalán ide is akartak volna jönni az amerikaiak, úgyse jönnének, pedig a falunak köze van a Titanic-hoz is, mert ha jön a vihar, a házunk úgy fog elsüllyedni, mint egy igazi hajó, mert ez a falu is egy hajó... csak a földje túl kemény, bizony ló kellene, több is, hogy kihúzzuk ezt a fát

így történt, nagyapám a nyakába vett, imbolyogva indultunk haza, kicsi tengeri betegséget éreztem, ültem a nyakában, és szívtam a felszálló bagófüstöt, amikor elestünk, jót nevettünk az egészen, és nagyapám cigarettával kínált: – így kell ezt, fiam, de nem ilyen fiatalon, a srapnel-darabot ne keresd, mihez kezdenél vele, tudod, nekem többször is volt lovam, és még többször nem volt, de amikor az utolsót elvették, már tudtam, hogy túl kemény ez a föld, még a lónak is, sok lónak is, de nem olyan rossz ország ez, gyalog jövünk ide, és most gyalog megyünk haza, én csak egy részeges öregember vagyok, de te is gyalog fogsz járni, ne keresd hát a srapnelt, a fa nem azért száradt ki, öreg volt, neki nem kell tank vagy buldózer, eldöglük magától is, tudja az Úristen, hogy mi miért van...

nem tudom, mi is történt még, elszédültem a cigarettától, reggel nagyapám nem sietett felkelni, a fa körül ásott gödör be volt temetve

A látogató

A bolond öreghez, akinek a valóságtól nagyon távol van a háza, sosem téved be vendég. Sötét bútorok között él, melyeket hiába látogatna a fény, hogy felcsatolja a kárhozát lomha angyalszárnyait. Szavai is elzárva, mint a titkos fiókok, melyeket hiába forgatna fel a tolvaj kéz, mert semmit sem találna. Valaki egyszer mégis járt itt, nem tudni mi dolga lehetett, talán a küzdők világából érkezett a bölcsesség vizébe merített lábbal, s a bedőlt sövények között egyszerre feltűnt a házfal. Ruhája égő sebhely, lángoló mező arctalan szenvedéssel... A padlót alig érintve jött be, mint a hosszú, szakállas esték, mint a tárgyak eszméletében bújgó alkonyi homály... Egy darabig állt ott, lehajtott néma fejjel, mint aki felmentésre vár...

S az öreg azóta gyertyát gyújt minden este, hogy kiszorítsa a sötétséget, és elképzei a szelíd ismeretlent, elképzei álmai alázatát, ahogy nap mint nap megszentelte a kenyeret (ó, azok a számára megszokhatatlan emberi helyek!), s ilyenkor kegyelet, valami tiszta illem szállja meg, és körülindázza immár sokszorososan lassuló mozdulatait. S halála előtt még utoljára, elképzei a jeltelen csendet is, azt a csendet, ami a látogató nyomában beszélt, amikor az töviskoszorús fejjel a fenti világba végleg visszatért.

ISKY ANDRÁS

paraFARM

– libretto –

(Maszkos játék a commedie dell'arte stílusában)

hommage à George Orwell

Szereplők

NAPÓLEON – disznó – basszbariton
HÓGOLYÓ – disznó – tenor
SÜVI – disznó – szoprán
BANDI – ló – bariton
RÓZSI – ló – alt
KOPÓK (ikrek) – két kutya – tenor
BENJÁMIN – szamár – basszus
JUHOK – (tetszés szerinti számban, ám a
kamara-műfaj kívánalmait figyelembe véve).
KAR – a felsorolt szereplőkből

Első kép (Álomjelenet. Rituálé.)

NAPÓLEON: Mivégre élünk?
Rövid éltünk
Gazdái ha volnánk!
KAR: Életünk milyen?
Mennyit ér-ér-ér? Mennyit érünk?
Mi vár reánk, út végére ha érünk?
HÓGOLYÓ: Megszületünk hirtelen
S büntetésünk ez.
NAPÓLEON: Nyomorúságos.
Fáradtságos.
Utunk végén a böllér.
KAR: Rövid, rövid, rövid...
Rövid utunk végén
Ott áll a tőke és a böllér.
SÜVI: A tőke – végzetünk!
HÓGOLYÓ: Hát mennyit ér?
KAR: Hát-hát-hát-hát-hát...!
Hát mennyit ér!
HÓGOLYÓ: Ennyink van: a pusztá bőr,

És máris nyakunkon a tőr.
KAR: Csak bőr!
Csak bőr!
És jó a tőr!
A szörnyű vég.
HÓGOLYÓ: Hát ennyit ér?
KAR: Hát-hát-hát-hát-hát-hát...!
Ennyit-ennyit ér!
NAPÓLEON: De egyszer új nap kél fölénk,
HÓGOLYÓ: Az egyenlőség tiszta napja,
SÜVI: Elmúlik hátunkról az ostor,
Kihullik szátokból a zabla.
KAR: Új! Új! Új! Új! Új! Új! Új!
SÜVI: E harc lesz már a végső.
KOPÓK: Az ám! Az ám!
Az ám! Az ám!
NAPÓLEON: Hazám, hazám,
Te régi álom,
Pompás karám
És puha álom.
KAR: A pajtából majd új világ kél,
Az állaté lesz ez a Föld.

HÓGOLYÓ: *parlando* Állatok!

Valóra válik régi álmunk,

Régi égi vágyunk,

Megépítjük

A Nagy Egyetemes Vályút.

SÜVI: Előtte mind

Egyenlők,

Mind egyenlők

Vagyunk.

BANDI: Igazat szól a három disznó!

RÓZSI: Így jó, így jó, így jó....

NAPÓLEON: Az orrunkban nem lesz gyűrű,

KAR: Hátunkon nem lesz nyereg,

Nem mar zabla és sarkantyú,

S nem vernek az emberek.

Gazdag lesz majd minden állat,

Ha eljön majd az a nap.

Második kép

(„Illegál”. Underground-romantika.)

NAPÓLEON: *parlando* Jelszó?

KAR: *parlando* Négy láb jó,

Két láb rossz.

NAPÓLEON: Tovább!

Tovább!

Csak semmi majré!

HÓGOLYÓ: Igazunk megáll, megáll, megáll...

SÜVI: Bárki negligál!

KAR: Tovább!

Tovább!

Okosan és loppal.

Ez az illegál!

Illegál!

Illegál!

Igazunk váltig áll!

Illegál!

Illegál!

HÓGOLYÓ: Légy néma föld

És tartsd titokban léptünk.

Hajnalra mind mienk a föld

És mi vagyunk a gazda.

Harmadik kép

(A forradalom)

NAPÓLEON:

parlando Jelszó!

KAR: *parlando* Négy láb jó,

Két láb rossz!

HÓGOLYÓ: Mienk lesz az állam,

Az állam mi leszünk.

KAR: Fo-nák-nák-nák-nák-nák-nák-nák

Fo-fo-fo-fo-fo-fo-fo-fo-nák

A világ fonákja!

A pajtából az állat

Bizony másként látja.

NAPÓLEON: Mienk, mienk lesz az állam,

HÓGOLYÓ:

S az állam mi leszünk.

SÜVI:

KAR: Állat-álom!

Álom-állat!

Állat-állam!

Állam-állat!

Teli-teli-teli-taiálat!

NAPÓLEON:

HÓGOLYÓ: Az orrunkon nem lesz gyűrű,

SÜVI:

BANDI: Hátunkon nem lesz nyereg,

RÓZSI: Nem mar zabla és sarkantyú,

KAR: S nem vernek az emberek.

Gazdag lesz majd minden állat,

Ha eljön majd az a nap.

Negyedik kép

(A nagy Utópia-ária)

BENJÁMIN A felhőn túl aranyló fények árja,

A Kandiscukor Hegység vár miránk,

És napról napra hozzá száll imánk,

Fogoly lelkünk messzi glóriája.

Szenvedésünk sok-sok stációja

Az eljövendő adóját kirója,

Várva vár a felhőn túl a kandis,

Vágyik rá a disznó, a vakond is.

Ötödik kép
(A törvények proklamációja)

HÓGOLYÓ: *főleszmél* Gyengék és erősek!
Aprók és nagyok!
Szárnyasok, patások!
Okosak!
Együgyűek!
Minden állat egyenlő!
NAPÓLEON: Aki két lábon jár, ellenség!
KAR: Ellenség, ellenség, ellenség!
HÓGOLYÓ: Aki négy lábon jár, az barát.
KAR: Barát, barát, barát.
NAPÓLEON: Állat nem visel ruhát!
KAR: Ruhát, ruhát, ruhát.
HÓGOLYÓ: Állat nem alszik ágyban!
KAR: Ágyban, ágyban, ágyban.
NAPÓLEON: Állat nem iszik alkoholt!
KAR: Koholt, koholt, koholt.
HÓGOLYÓ: Állat nem öl meg más állatot!
KAR: Állatot, állatot, állatot.
NAPÓLEON: Minden állat egyenlő!
KAR: Egyenlő, egyenlő, egyenlő.

Hatodik kép

HÓGOLYÓ: A rettegés oda.
Erőnk telje immár
Jelené, jövőé.
SÜVI: Jelen, jövő:
Miként a föld az éggel:
összeér!
HÓGOLYÓ: A rút karám
S a hitvány eledel
A múlté.
Ó, évek, évek!
Pazar álmok
És álmok:
Leigázott jövő...
A terv, íme:
SÜVI: Akár az eszme:
Nagyszabású.
HÓGOLYÓ: Egy vályú, véreim,
Egyetlenegy,
S mindenkié.
SÜVI: A földet körbeéri
HÓGOLYÓ: Az életem
S a művem.

A kettő együtt
Vagyok: én.
SÜVI: A földet körbeéri.
KAR: Hajnal hasad,
Munkára fel.
A föld az éggel
összeér...
BANDI: Fölepítem
Inam szakadjon.
RÓZSI: Követlek Bandi,
Kedves.
KAR: Hajnal hasad,
Munkára fel.
A föld az éggel
összeér!
HÓGOLYÓ: Lássunk hát neki!
NAPÓLEON: Neki?
Neki?
HÓGOLYÓ: A terv akár az eszme,
Nagyszabású.
NAPÓLEON: Csak résen,
Csak résen
Lankadatlan.
KOPÓK: Csak! Csak! Csak! Csak! Csak!
SÜVI: Az eszme
Nagyszabású.
BANDI: Fölepítem
Inam szakadjon.
RÓZSI: Követlek Bandi,
Kedves.
KOPÓK: Csak! Csak! Csak! Csak! Csak!
NAPÓLEON: Hatalmunk gyöngé még,
Vesztünkbe csalogatnak.
KOPÓK: Csa-csa-csa!
SÜVI: Ó jaj, megálmodám
Napoleon *veled*.
NAPÓLEON: Körém!
A terv ugyan kié?
HÓGOLYÓ: Hogyan?
Kié a terv? Kié? Kié lehetne?
KAR: Ugyan kié
Lehetne?
HÓGOLYÓ: Az életem
S a művem.
A kettő együtt
Vagyok: én.
NAPÓLEON: Zsenge hatalmunk
Aláássa.
Áruló!
KAR: *parlando* Áruló?

NAPÓLEON: Elég!
 Akármikor jöhetnek
 Súlyosb igába újra
 hajtani.
 SÜVI: Ó jaj nekünk!
 NAPÓLEON: Álnok!
 Bérenc!
 Ügynök!
 Összeesküvő!
 KOPÓK: *megölik Vége! Vége! Vége!*

Hetedik kép

NAPÓLEON: Kalandor!
 Bűnös vakmerőség!
 Merő vakság!
 SÜVI: Szent szabadság
 Szatócs bérencek
 Kezén.
 Szabadság: neved:
 Napóleon.
 Sötét ólak mélyére
 Beragyogó nap.
 Napóleonunk.
 BANDI: Hógolyó!
 Őrzöm minden szavát!
 RÓZSI: Bandi! Né!
 BANDI: „Valóra válik régi álmunk,
 Régi égi vagyunk...”
 Követni voltam kész,
 Amíg inam szakad.
 RÓZSI: Bandi! Ne!
 Ne folytatd!
 SÜVI: *Bandinak Szavak!*
 Éberség! Éberség!
 Akármikor jöhetnek
 Súlyosb igába
 Újra hajtani.
 KAR: Szabadnak lenni
 Mit jelent?
 NAPÓLEON: Hazám! Hazám!
 Eloroznak
 Bugris kalandorok!
 Nem drága életem se,
 Csak éretted vagyok.

BANDI: Nem érthetem!
 Őrzöm minden szavát:
 Fülemlnek hús olaj,
 Inamnak új erő.
 NAPÓLEON: Vigyétek!
 RÓZSI: *sikoly* Bandi!
 NAPÓLEON: Vigyétek!
 KOPÓK: *megölik Vége! Vége! Vége!*
 RÓZSI: Mi jön még?
 Mi jön még?
 Én jövök még.
 Önkéntesrendőrállam.*
 NAPÓLEON: Elnémítás!
 Kigittelés!
 Begyalulás!
 KOPÓK: *megölik Vége! Vége! Vége!*

Nyolcadik kép

KAR: Jöjj fel nap,
 Tekints meg
 Újra minket.
 NAPÓLEON: Csak résen egyre.
 Hatalmunk mind
 Szilárdabb.
 SÜVI: Benjamin! Dalt!
 Vidámat!
 Közelg a végső
 Győzelem!
 BENJÁMIN: Disznó disznónak disznaja.
 NAPÓLEON: Dalt közös jövőnkéről!
 BENJÁMIN: A szamarak sokáig
 Élnek.
 Nem láttatok
 Még soha
 Döglött szamarat.
 KAR: Béke, béke, béke,
 Bölcs előrelátás.
 Disznó disznónak disznaja.
 NAPÓLEON: Dalt, Benjamin.
 Húséged nagyra tartom.
 BENJÁMIN: A holdkos messzi réten áll,
 És vár, a nagy nyírásra vár.
 A holdkos,

* Petri György

A holdkos álmában gagyog:
„A világ vakja én vagyok.”

A holdkos holt hajnalra rég.
A rőt nap ég, s a teste jég.
A holdkos.*

KAR: Béke, béke, béke.

IX. FINÁLÉ.

Napóleon és Süvi a Kopók kíséretében előrejön és jelt adnak a munka elkezdéséhez. A kosok és Benjámín körbeadnak egy tárgyat, leteszik majd újra fölveszik, egyre gyorsuló tempóban. Ezalatt a munka irá-

nyítói körbejárnak. Amikor a tempó ismét lelassul, mialatt Benjámín énekelni kezdi a nagy utópia-áriát. Előtte és utána:

KAR: Egyet-kettőt-hármat-négyet.

Te jössz – majd én – te jössz – majd én,
Te-én-te-én-te-én-te-én....

A jelenet semmi esetre sem falanszteri, inkább *tündérien mechanikus*. Szép tehát. Földről leereszkedik egy lepedő, mindnyájukat elfedi, a mozgások azonban jól kivehetők, a körbejárás, az adogatás stb. A jelenet nem tarthat sokat. Mire ismét fölmeleg a lepel, mindannyian az első (álom)jelenet maszkjaiban vannak, a színpadkép ugyanaz.

* Christian Morgenstern

A szerkesztésről

Vendégszerkesztőként mi másra gondolhattam volna, minthogy szóljon ez a decemberi Jelenkor a vendégségről. És hogy vonzóbbá, ihletőbbé tegyem a „témát”, közvetettebbé „jelentését”, arra kértem a lapszám leendő szerzőit, legyenek maguk is vendégei valamely általuk nem bejáratott műfajnak. Arra gondoltam... De most fecsegés, kishitűség nélkül!

A Csigó nevű völgyben köveket gyűjtöttem a nyáron. Fentről sodródtak le a patak medrében, huszonnégyet kiválasztottam közülük, és beraktam őket egy fadobozba. Hajlongás közben ilyes természetűnek képzeltem a rám váró feladatot, úgyhogy ez lett első, laza nekifutásom. Tanulságai a későbbiekben is érvényesek maradtak.

Például a Csigóban maradt kövek, kavicsok egészen másminőségűek, mint a nálam lévők, ugyanis én a sajátos formákat, színeket kerestem. (Nemrég Károlyi Csabáéknál hasonló kövekkel találkoztam, ők viszont Spanyolországban gyűjtöttek.) Különböztök, megérdemlitek, hogy vendégek legyetek! Nem haragudtak rám, gyűlöletüket a maguk világa számára tartogatták.

Másfelől köveim teljesen önmaguk lehettek. A vendégeskedés a legigazibb otthonosság: a kövek színe látása. Köveket is föl lehet törni, mint a diót, melyben titok lappang.

Vendégelni, to vend.

Vendégszerkesztő helyett szívesebben volnék vendég. Bent vagyok néma. Kő nyugszik kővön, mégis folytonos a változás. Nem percekben számoljuk az életet, hanem években.

Kiállított kavicsaimat lassan széthordták élelmes vendégeink. A dolgok elmozdulnak, mint a csupasz asztalon álló kések, villák, üvegek és poharak.

Kulcsszavakat keresni, beadni a kulcsot.

Kibányászni valamit, legfeljebb majd vizet találunk. Nișă, nișă!

Te, kedves Olvasó, már eléggé elolvastad ezt a lapot ahhoz, hogy félszavakból is megérts. Fecsegés, kishitűség nélkül szólhatok hozzád. A szerkesztés lényeges és nevetséges művelet, az olvasás a dolgok igazi színe látása.

Ne aludj. Kő legyél.

LÁNG ZSOLT

Pécs, 1992. november 4.

Bertók László

Ha van a világon

tető

Ez a könyv, akárcsak Bertók László előző verseskötete, a *Kő a tollpihén* (1990), kizárólag szonetteket tartalmaz. Hatvanhat új szonettet. A kötött formát még kötöttebbé teszi: szonettje mindig nyolc szótagos sorokból áll, két rímet alkalmaz csak egy versen belül, és a versszakokat is sajátosan tagolja.

A hely és az idő a pillanatban, a rész és az egész, a történet és a valóság közötti feszültség, s az ezt felfogni próbáló gondolatiság, a kérdések és a kételyek lelkiállapota adják e költészet izgalmát és jelentőségét.

Téli Könyvvásár

A Jelenkor Kiadónál

Bodor Ádám

Vissza a fülesbagolyhoz

Válogatott novellák

A magyar próza élvonalában számon tartott szerző feszesen megkomponált novelláival egy egyszerre groteszk és mítikus világ legendáriumát alkotta meg. Ez a világ – az a világ, amelyben élünk, vagyis Kelet-Európa – csak éppen a költői imagináció anyagából újjáteremtve, úgy, hogy a színén minduntalan átüt a fonákja, a bevallotton az elfojtott, a látszólag ésszerűn a sors, a „helyi végzet” sodróan kaotikus irracionalitása.

A Parti Nagy Lajos szerkesztette válogatás kevés kivétellel a szerző valamennyi eddig megjelent elbeszélését tartalmazza.

Téli Könyvvásár

A Jelenkor Kiadónál

Gyarmathy Tihamér

művei

Csejthey Jenő brüsszeli magángyűjteményében

Az a harmincegynéhány Gyarmathy Tihamér festmény, mely a hatvanas, hetvenes években keletkezett s ma Csejthey Jenő brüsszeli magángyűjteményében található, az életmű minden alapvető törekvését reprezentálni, a festői pálya logikájának megértéséhez kulcsot adni s a követett célok érdekében alkalmazott módszerek teljes körét érzékeltetni egyaránt képes. Várkonyi György kíséző tanulmánya az oeuvre legérettebb, legmagabiztosabb és egyik legtermékenyebb szakaszában keletkezett művek vizsgálata révén a teljes pályára érvényes interpretációhoz vezet el bennünket.

Az album 30 nagyalakú, négyszínnyomású reprodukciót tartalmaz.

Téli Könyvvásár

a Jelenkor Kiadónál

Györffy Miklós

Új magyar prózaszemle

Györffy Miklós mint hivatásos olvasó, és maga is művelője a műnemnek, a nyolcvanas években folyamatosan szemmel tartotta a magyar prózai termést. Újdonságairól az angolszász olvasók számára összeállított *The New Hungarian Quarterly* lapjain számolt be. Száznál is több kötetet átfogó szemléje szolgált e könyv alapjául, amelyben rendszerezi és összegzi benyomásait. Az elemzett írók névsora a nagy öregektől, Illyéstől, Szentkuthytól, Vas Istvántól a „derékhadon”, Mészölyön, Mándyn, Konrádon, Nádason, Esterházyn át a nyolcvanas évek debütánsaiig, Márton Lászlóig, Krasznahorkaiig terjed.

A könyv nélkülözhetetlen segédanyag az újabb magyar irodalom tanításához.

Téli Könyvvásár

A Jelenkor Kiadónál

Nádas Péter

Talált cetli

és más elegyes írások

„Egyszer egy fafaragó műhelyében álltam, néztem, ahogy dolgozik. A forgács a térdéig ért. Kérdeztem, miért nem viszi ki minden este. Mondta, titkos időszámítás. Vannak írások, amelyeknek megkegyelmezek, nem vetem tűzre őket, s még annak se vagyok megmondhatója, hogy a legérdemesebbeket őrzöm-e meg. Békés, derús estéken mindenesetre összeraktam, ami megmaradt. Így került egymás mellé a tegnapi és a harminc év előtti, s még annak se láttam szükségét, hogy ezeket az egymástól távoli időket évszámokkal megjelöljem.”

Téli Könyvvásár

A Jelenkor Kiadónál
